T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BALKAN TARİHİ KAPSAMINDA KADININ TOPLUMDAKİ YERİ VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİ: YUNANİSTAN ÖRNEĞİ

BELİS TUTMAZ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. CEMİLE ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

EDİRNE-2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

...Belis TUTMAZ..... tarafından hazırlanan "Balkan Tarihi Kapsamında Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Örgütlenmeleri: Yunanistan Örneği" Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca ...14/09/2018..... günü saat ....15.00..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....Kabul edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç.Dr. Cemile AKIKOĞLU İNDİCİ	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin KENAR	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir Kamil	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10212233
Yazar Adı / Soyadı	BELİS TUTMAZ
T.C.Kimlik No	17650915868
Telefon	5448148988
E-Posta	belis755@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	BALKAN TARİHİ KAPSAMINDA KADININ TOPLUMDAKİ YERİ VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİ:YUNANİSTAN ÖRNEĞİ
Tezin Tercümesi	WOMEN'S PLACE IN SOCIETY AND WOMEN'S ORGANIZATIONS IN THE BALKANS HISTORY: THE EXAMPLE OF GREECE
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations ; Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	118
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. CEMİLE ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ
Dizin Terimleri	Yunanistan=Greece ; Feminizm=Feminism ; Kadın dernekleri=Women's associations ; Cinsel ayrımcılık=Gender discrimination ; Balkanlar=Balkans
Önerilen Dizin Terimleri	

20.09.2018

İmza:.....

Tez Adı: Balkan Tarihi Kapsamında Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Örgütlenmeleri: Yunanistan Örneği

Hazırlayan: Belis TUTMAZ

ÖZET

Balkan coğrafyası Avrupa, Türkiye ve Rusya için önemli bir jeopolitik konumda bulunmaktadır. Bu nedenle Osmanlı ve Habsburg İmpatorlukları gibi güçlü aktörlerin hakimiyeti altında kalan Balkan ülkeleri farklı kültürlerden ve dinlerden etkilemiş, bu farklı etkileşimlerle bölgenin heterojen yapısı daha da güçlenmiş ve milliyetçilik akımı bu ülkeleri daha çok yıkımla karşı karşıya bırakmıştır. Bu yıkıcı savaşlar balkan ülkelerini ekonomik açıdan büyük oranda yıpratırken, bölge aynı zamanda ağır insan hakları ihlallerine sahne olmuştur. Yugoslavya hâkimiyetiyle gelen sosyalist akım kadına bakış açısını farklılaştırmakla birlikte ilerleyen süreçte - Bosna Hersek Savaşı- Balkan kadınının uzun yıllar atlatamayacağı işkencelerin yaşandığı dönem olmuştur. Tüm yaşanan tarihi süreç içinde balkan kadınının da tarihi şekillenmiş, Avrupalılaşma ve modernleşme süreçleriyle bilinçlenen kadınlar çeşitli derneklere ve kadın örgütlenmelerine üye olmuş, toplum içinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çeşitli projeler oluşturmuşlardır. Antik Yunan tarihi içinde de kadın ikinci planda kalmıştır. Fakat ilerleyen süreçlerde özellikle AB üyeliğiyle birlikte “kadın hakları” ve “kadın örgütlenmeleri” önemli bir yere sahip olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Yunanistan, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Feminizm, Kadın Örgütlenmeleri.

Name of Thesis: Balkan Tarihi Kapsamında Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Örgütlenmeleri: Yunanistan Örneği

Prepared by: Belis TUTMAZ

ABSTRACT

Balkans have an important geopolitical position for Europe, Turkey and Russia. Therefore, Balkans that remained under the domination of powerful states like the Ottoman Empire and Habsburg, influenced different cultures and religious, the heterogeneous nature of the region with different interaction further strengthened and nationalist movements in these countries are confronted with much destruction. These destructive wars influenced Balkan countries economically, whereas the region is also the scene of grave human rights violations. The socialist movement which emerged with Yugoslav dominance differentiates viewpoint of women in the society but there was period that are lived so many tortures -like Bosnian War- by Balkan women throughout the process. All experienced throughout the history of the Balkans has been shaped in women's history, the conscious women with Europeanization and modernization process have been members of various associations and women's organizations and they create a variety of projects on gender equality in society. In ancient Greek history, the woman remained in second place. However, the “women's rights” and “women's organizations” have an important place in the following processes, especially with EU membership.

Key Words: Balkans, Greece, Gender Discrimination, Feminism, Women Organizations.

TEŞEKKÜR

Değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ'ye böyle bir çalışma yapılması önerisinde bulunduğu, çalışmanın yapılması sırasında zaman ve mekan gözetmeksizin sabırla yardımcı olduğu, tez metnini inceleyerek biçim ve içerik bakımından son şeklinin almasına katkıda bulunduğu için çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın test edilmesine zaman ayırarak emek veren, değerli düşüncelerini paylaşan ve tezimin sonuca ulaşmasında katkıda bulunan jüri üyelerim Dr. Öğretim Üyesi Nesrin KENAR'a ve Dr. Öğretim Üyesi İbrahim KAMİL'e ve eğitimci arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yaptığım çalışma sırasında kendi zamanlarını bana bağışlayan, her türlü maddi ve manevi desteklerini koşulsuz ve sürekli hissettiğim sevgili arkadaşlarıma ve özellikle aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
TEŞEKKÜR III
İÇİNDEKİLER IV
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 3
1.1.Analitik Yapı 3
1.2.Yazın 9
1.3.Yöntem 11
1.4. Kavramlar 13
1.5.Kuramsal Çerçeve 14
İKİNCİ BÖLÜM :BALKANLARIN KISA TARİHİ VE KADIN 17
2.1.Balkan Coğrafyasına Kısa Bakış 17
2.2.Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve Kadın 19
2.3.Balkan Savaşı ve Dünya Savaşları Dönemi ve Kadın 27
2.4. Soğuk Savaş Dönemi ve Kadın 38
2.5.1998-1999 Kosova Savaşı ve Balkan Kadını 45
2.6.Günümüz Balkan Coğrafyasında Kadının Toplumdaki Yeri 50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: FEMİNİZM HAREKETİ VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN DOĞUŞU, YUNANİSTAN'DA KADIN HAREKETİ 55
3.1.Uluslararası Arenada Feminizm Hareketinin Doğuşu 55
3.1.1. Feminizm Hareketinin Balkanlarda Etkisi 60
3.1.2. Balkanlar ve Kadın Örgütlenmeleri 63
3.1.3. 20.Yüzyılda Balkan Kadın Örgütlenmelerinin Etkinliği 67
3.2.Yunanistan Tarihi İçerisinde Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Örgütlenmeleri 70
3.2.1.Yunanistan Kısa Tarihi ve Kadın 70
3.2.2.Yunanistan'da Kadın ve Kadın Örgütleri 81
3.2.3.Yunanistan'da Kadın Örgütlenmeleri ve Kadın Hakları Mücadelesinde Önemi 88
SONUÇ 103
KAYNAKÇA 105

GİRİŞ

İlkel çağlarda anaerkil bir yapıya sahip olan insanlık zamanla ataerkil bir yapı içine girdi. Kadınlar ikinci plana atılmaya başladı ve halen bu bakış açısından kurtulmak mümkün olmadı. İlk çağlarda etkin konumda olan ve önemli görevler üstlenen kadın, çeşitli savaş araçların icadıyla güçlenen ve fiziksel üstünlüğe sahip olan erkeğin ön plana çıkmasıyla pasif bir duruma geçmeye başladı. Değişen bu durum kadını toplumda yeni bir şeyler üretemeyen, ev ve çocukların bakımını üstlenen bir birey konumuna geçti. Bu konum modernleşme dönemiyle biraz değişmiş olsa da bu konu hala tartışılır durumdadır. Bu bağlamda kadınlar yüzyıllar boyu sosyal ve siyasal yaşamda haklarını kazanmak için mücadele verdiler. Gelişmiş ülkelerde kadınların hak elde ediş mücadeleleri sonuç vermiş, Fransız Devriminde yayımlanan " Déclaration des de la Femme et de la Citoyenne Tableau " ile ilk kadın hareketleri gözlenmiştir. Çeşitli ülkelerde de kadınların siyasi ve sosyal hakları teminat altına alınmıştır.

Ataerkil bir yapıya sahip olan Balkan ülkelerinde de toplum içinde kadına atfedilen roller “aile” içindeydi. Kadın çocuklarına ve kocasına bakar, ev işlerini yapar, dışarıda çalışmanın ötesinde zaman geçirmesi doğru karşılanmazdı. Bu tür gelenekler her Balkan ülkesinde kendi kültürü, dini ve soysa-kültürel yapılarına bağlı olarak ufak noktalarda ayrışsa da, genel olarak kadının toplumdaki yeri bu şekildeydi. Bununla birlikte tarihin ilerleyen safhalarında Balkan coğrafyası çok farklı olaylara tanıklık etti. Ülkelerin farklı imparatorlukların hâkimiyeti altına girmesi, yaşanan savaşlar-özellikle Bosna-Hersek ve Kosova Savaşı-, Yugoslavya hâkimiyeti ile yayılan sosyalizm gibi süreçlerde toplum içinde kadına bakış açısını değiştirdi. Örneğin uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında kalan bölgede Müslümanlık olgusunun bu topraklara yerleşmesi kadının daha içe kapanık ve toplum içinde daha az aktif olarak yer almasına ve daha içe dönük olmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti dağılma sürecine girerken Batılı devletler tarafından dışlanmamak adına modernleşme çerçevesinde çeşitli reformlar yapmış ve bu reformlar içinde kadına yönelik eğitim hakkı gibi bir takım haklar doğmuştur. Bu

dönemde kadınlar çeşitli vakıf ve derneklere üye olmaya başlamışlar, kadın dergileri çıkartmışlardır. Osmanlı hâkimiyetinden sonra gelen dönem Balkan ülkeleri ve Balkan kadını için büyük sefaletler, acılar ve yıkımlar getiren bir dönem olmuştur.

Yugoslavya hâkimiyeti altında Balkan toplumuna yerleşen sosyalist akımlar bir tarafta kadına birçok alanda çeşitli imkânlar tanırken, diğer taraftan uzun yıllar aynı topraklar altında yaşayan heterojen yapıdaki balkan uluslarının birbirine bakış açısını da değiştirmiştir. Özellikle Sırbistan'da başlayan kendi ulusundan olmayanları "ötekileştirme" politikaları büyük oranda şiddetlenmiş ve bu duygular Balkan uluslarına geri dönüşü olmayan kayıplar getirmiştir. Özellikle 1992 yılında başlayan Bosna-Hersek Savaşı ve 1999 Kosova Savaşı sırasında birçok kadın tecavüze uğramış ve ağır insan hakları ihlalleriyle mağdur edilmiştir. Balkan ülkelerinde kadının hak arama mücadelesinde; yaşanılan devrimler, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ve modern dünyada kadının rolünün anlaşılmasıyla birlikte kadın hareket ve örgütlenmeleri görülmeye başlamıştır. Birlikte hareket etmenin çok önemli olduğunu bilen ve seslerini duyurmak isteyen kadınlar, çeşitli örgütlenmeler oluşturmaya başlamışlardır. Günümüzde Balkanlarda sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan haklarını arayan kadınlar tarafından birçok örgütlenme olmakla birlikte, savaşlarda mağdur edilen kadınların haklarını arama yolunda oluşturdukları da birçok dernek ve örgütlenme bulunmaktadır. Burada kısaca değinilen Balkan ülkelerinin sosyo-kültürel yapısına bağlı olarak toplum içindeki yeri ve geçmişten günümüze yaşanan tarihi olaylar sonucunda ortaya çıkan kadın örgütlenmeleri, bölgede bu örgütlenmelerin en aktif olduğu ülkelerden biri olan Yunanistan ile örneklendirilerek Feminizm, Post-modernizm ve Post-yapısalcı kuramlar çerçevesinde "Balkan Kadının Tarihi ve Hak Mücadelesi" anlatılacaktır.

Yazarın bu konuya ilgisi 2012-2013 yılları arasında Öğrenci Değişim Programıyla "Hochschule Für Wirtschaft und Recht Berlin" üniversitesinde aldığı "Avrupa'nın Toplumsal ve Politik Yapısı" dersinde "Kadınların Siyasi Yaşama Katılımı" ismiyle yaptığı sunum sürecinde şekillenmeye başlamış ve daha sonra Avrupa'dan ziyade diğer ülkelerde kadının yeriyle ilgili araştırmalarıyla tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Analitik Yapı

Bu çalışmada cevap aranacak sorular; genel olarak Balkan ülkelerinde eski çağlardan günümüze sosyal, ekonomik ve kültürel olarak kadının toplumdaki yeri ne idi ve nasıl değişti?

Balkan topraklarında yaşanılan savaşlar ve farklı imparatorlukların bölgede hüküm sürmesi ile ortaya çıkan farklı din ve sosyo-kültürel dinamikler Balkan toplumlarında kadına bakış açısını nasıl etkilemiştir? Değişen uluslar arası sistem ve Avrupalılaşma olgusu, Balkan kadınının kendi sosyal ve siyasi haklarının farkına varması ve bu haklar için mücadele verme sürecini nasıl etkilemiştir? Feminizm hareketi ve kadın örgütlenmeleri Balkanlarda ne zaman aktif hale gelmeye başlamış ve bu örgütlenmeler Yunanistan'da ne zaman ortaya çıkmaya başlamıştır? Bugün Balkanlarda ve Yunanistan'da kadın hakları ve kadın örgütlenmeleri ne ölçüde değer görür niteliktedir? Yukarıdaki sorularla bağlantılı olarak bu çalışmanın temel hipotezi, geçmişten günümüze kadının toplumsal yapı içindeki rolünde hangi faktörlerin etkili olduğu ve Yunanistan kadını öncelikli olarak incelenmek üzere, Balkan kadınlarının siyasi ve toplumsal örgütlenmelerde nasıl bir rolü olduğudur. Bu bağlamda feminizm hareketi ile birlikte Balkan ülkelerinde kadın haklarının toplum bilinci içinde farkına varılmaya başlanması büyük bir öneme sahiptir ve kadınlar bu teoriye dayanarak haklarını aramaya çalışmışlardır. Bu süreçte Balkan ülkelerinde ve bu ülkelerden biri olan Yunanistan'da birçok bağımsız kadın örgütlenmeleri görülmektedir. Bu örgütlenmeler kadının siyasi yaşama katılımı, küçük kız çocuklarının korunması, uzun süren savaşlar sonucunda tecavüze uğrayan ve işkence gören kadınların topluma kazandırılması, kadının sosyal hayattaki yeri, kadını iş hayatına aktif bir şekilde sokmak gibi amaçlarla kurulmaya başlamıştır. Bu örgütlenmelere örnek olarak; Bosna-Hersek 'de faaliyet gösteren ve amacı Bosna Savaşı sırasında tecavüze ve işkenceye uğramış kadınların haklarını savunmak olan "Tecavüze Uğramış Savaş Mağduru Kadınlar Derneği" yer almaktadır. Bu dernek sayesinde savaş zamanında Boşnak, Sırp, Hırvat kadınlarına işkence eden ve sistematik tecavüzlere maruz bırakan birçok suçlu adalete teslim edilmiştir.

Yukarıda temel hipotez çerçevesinde bu araştırmada aşağıdaki çalışma hipotezleri açıklanacaktır:

Hipotez 1: Kadınların hak arama sürecinde Balkan kadınının Yunanistan gibi ülkelerde oluşturduğu bağımsız kadın örgütlenmeleri, Balkan toplumlarında ezilen, ikinci plana atılan, savaşlarda çeşitli eziyetlere maruz kalan kadınların haklarını elde etmeye ve daha adaletli bir hayata sahip olmalarına yardım etmektedir.

Hipotez 2: Balkan toplumlarında değişen dinamikler, yaşanılan çatışmalar, farklı imparatorlukların hüküm sürmesiyle farklı sosyo-kültürel ve dini değerlerin etkisi geçmişten günümüze Balkan kadınının toplum içindeki yerini farklı yönlerden etkilemiştir. Modernleşmenin ve dünya sistemlerinin değişmesiyle ortaya çıkan farkındalık, Yunanistan kadını ile birlikte diğer Balkan kadınlarını haklarını savunmak adına çeşitli örgütlenmelere itmiştir.

Bu çalışmanın siyaset bilimi ve uluslar arası ilişkiler disiplini bakımından önemi, Batı toplumlarındaki kadınların haklarını elde etmesi, örgütlenmeleri, siyasi yaşama katılımı hakkında çokça eser olmasının yanında, Balkan toplumlarındaki kadınların haklarını elde ediş sürecinde uğraşlarını ve Batı toplumlarındaki gibi örgütlenmelerini ele almasıdır. Günümüzde kadın örgütlenmelerinin oldukça geliştiği ve bir Avrupa ülkesi olan Yunanistan'da feminizmin bölgedeki etkisini ve kadın örgütlenmelerinin ne kadar aktif olduğunu göstermesidir.

Bu çalışmanın yukarıda ortaya konulan hipotezlerini çözümlemek için aşağıdaki yol haritası izlenecektir:

Birinci bölümde Balkanların genel olarak tarihinden bahsedilecek, bu coğrafyada Balkan ülkelerinin geçmişten günümüze neler yaşadığı hakkında genel bir analiz yapılacaktır. Bu bağlamda Balkan toplumlarında uzun süre etkisini gösteren ve Balkan toplumları sosyal, kültürel ve dini açıdan etkisi altına alan Osmanlı İmparatorluğu döneminden bahsedilecektir. Ardından Balkan coğrafyasında önemli izler bırakan Balkan Savaşları dönemi, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verme noktaları ve bu savaşlarda Balkan toplumlarının bulunduğu konum açıklanacaktır. Bu bölümde son olarak Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Balkanlarda yer alan gelişmeler ve Soğuk Savaş Dönemi ile birlikte

bölgede yaşanan olaylardan bahsedilecektir. 1299 yılında Osmanlı Beyliğinin kurulmasıyla ortaya çıkan Osmanlı İmparatorluğu 1299 ve 1453 yıllarını kapsayan Kuruluş ve 1453 ve 1579 yıllarını kapsayan Yükselme dönemi boyunca oldukça hızlı bir genişleme süreci yaşamıştır. Kurulduğu dönemde bölgede en güçlü rakibi olan Bizans İmparatorluğunda iç karışıklıkların yaşanması, akıllı ve becerikli padişahların yönetimi elinde bulundurması, güçlü bir orduya sahip olması ve nüfus bakımından avantajlı olması gibi nedenler bu genişleme sürecinde Osmanlı İmparatorluğunun oldukça işine yaramıştır. Balkanlarda elde ettiği birçok başarılı seferle birlikte Osmanlı İmparatorluğu bu bölgede oldukça uzun bir süre varlığını göstermiştir. Bununla birlikte; 1768 yılında Osmanlı-Rus Savaşı'nın yaşanması ve Osmanlı'nın burada büyük bir darbe alması Osmanlı'yı gerileme döneminde epey zorlamıştır. Bu dönemde 1789 yılında ortaya çıkan Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik akımı ise Balkanlarda geniş yankı bulmuş ve Balkan halkları milliyetçilik duygusundan etkilenerek isyanlara ve Osmanlı'dan kopup bağımsız olma yolunda adımlar atmaya başlamışlardır. 19.yüzyılla birlikte de Osmanlı İmparatorluğu dağılma dönemine girerken Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Balkan ulusları da bağımsızlıklarını kazanmaya başlamışlardır. Bağımsızlık amacıyla ilk ayaklanma Sırplar tarafından olurken Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanan ilk devlet Yunanlılar olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu dağılma sürecini takiben; 1912-1913 yıllarını kapsayan, Balkan devletlerinin Osmanlıları Balkanlardan atmak istemesiyle başlayan Balkan Savaşları tarih sahnesine getirdiği önemli sonuçlarla damgasını vurmuştur. Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlılara karşı bir araya gelmesiyle başlayan Birinci Balkan Savaşı Osmanlı'nın isteğiyle sona ermiş ve 1913 yılında Londra Antlaşması imzalanmıştır. Birinci Balkan Savaşı'nın hemen ardından ortaya çıkan II. Balkan Savaşı'nın nedeni ise, Bulgaristan'ın Birinci Balkan Savaşı'ndan en avantajlı devlet olarak çıkmasının diğer Balkan ülkelerini rahatsız etmesi olmuştur. Bu savaşların ardından sosyal, kültürel ve özellikle ekonomik açıdan zayıf düşen balkan toplumları kendini toparlayamadan iki büyük dünya savaşının içinde yer almıştır. Tüm bu savaşlar Balkan toplumlarını fazlasıyla etkilerken, değişen uluslar arası sistem, diğer devletlerin uluslar arası çıkarları, ortaya çıkan uluslar arası organizasyonlar ve bunların etkisiyle değişen toplumsal değerler Balkan ülkelerini farklı bir konuma sokmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği

yıkımlar ve uluslar arası sistemde ülkelerin güç bağlamında değişen rolü çerçevesinde, ABD ve SSCB birbirlerine karşı takındıkları tutum ve öne sürdükleri ideolojilerle Soğuk Savaş denilen bir dönemi ortaya çıkarmıştır. 1990'lar siyasi istikrarsızlıklar, iç çatışmalar ve ülke içinde sorunlarla başlamıştır. Bu dönem Balkanlar için belki de tarihin en kanlı, insan haklarının tümüyle hiçe sayıldığı bir dönem olmuş ve Balkan tarihini derinden sarsacak gelişmeler yaratmıştır.

Bununla birlikte; Balkan kadının tarihine değinilecek ve Balkan kadının geçmişten günümüze toplum içindeki yeri, farklı Balkan ülkelerinde farklı açılardan ele alınarak analiz edilecektir. Balkan ülkelerinde kadının toplum içindeki yerinin farklı açılardan açıklanma nedeni ise; her bölgenin kendi içinde farklı toplumsal değerlere, farklı dinlere ve farklı tarihi olaylara sahne olmasına bağlıdır. Bu bağlamda Osmanlı hâkimiyeti altında Balkan kadınının hangi toplumsal değerlerden etkilendiği, Osmanlı'da genel olarak kadına bakış açısı ve bunun Balkan kadınına nasıl yansıdığı konusunda bir değerlendirme yapılacaktır. Bunun ardından bölgede yaşanan Dünya savaşlarında Balkan kadınının nelere maruz kaldığı, toplum içinde yerinin ne ölçüde değiştiğinden bahsedilecektir. Ardından Yugoslavya dağılma sürecinden sonra yaşanan Bosna-Hersek ve Kosova savaşları sırasında balkan kadınının yaşadıklarının analizi yapılacak ve bölüm günümüz Balkan ülkelerinde toplum içinde kadına genel olarak bakış açısını ve Balkan kadınının toplum içindeki yerinin incelenmesiyle son bulacaktır. Tüm bu yaşanan olaylar ile birlikte Balkan kadını incelenirken; Balkan ülkelerinin ayrı tarihi süreci içinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının aile içinde ve geleneksel değerler içindeki yerine de değinilecektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Edirne'yi fethi ile beraber Balkan coğrafyasının içlerine kadar uzanması ve bunu takip eden diğer seferler Balkan coğrafyasında etkin bir Osmanlı hâkimiyetini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Balkan coğrafyasında Osmanlı hâkimiyetinden önce var olan Ortodoks-Katolik inanışları ve sonrasında Osmanlıdaki Müslümanlık olgusu yönetimde farklı uygulamaları da beraberinde getirirken "Balkan kadınları" da bu farklılıklardan etkilenen bir sınıf olarak ön plana çıkmıştır. Milliyetçilik akımlarının da etkisiyle Osmanlı'dan ayrılarak bağımsız olan Balkan ülkeleri, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı gibi dünya ülkelerinin de içinde olduğu ve sonucunda büyük yıkımlar getiren savaşların içinde yer almışlardır. Bu savaşlar boyunca Balkan kadını kişisel hakları konusunda herhangi bir kazanım

içinde olmasa da, bu savaşlar esnasında erkekler gibi savaşın içinde bulunmuş ve bir erkeğin yapabileceği her türlü işi yapmıştır. Bu savaşlarla birlikte Balkan ülkelerinde yayılan komünizm, Balkan kadınının toplum içindeki rolünü etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Yugoslavya'nın dağılma süreciyle başlayan iç çatışmalar ve ardından yaşanan Bosna-Hersek ve Kosova Savaşları sadece Balkanlar değil belki de tüm dünyada kadın haklarının en vahşi şekilde çiğnendiği savaşlar olarak tarihe yazılmıştır. Bu savaşlar birçok Balkan kadınının üzerinde bugün daha atlatamadığı travmalar bırakmıştır. Günümüzde ataerkil bir yapıya sahip olan Balkan toplumlarında kadının toplumdaki yeri özellikle "Avrupalılaşma" sürecinin de etkisiyle geçmişe nazaran gelişmekle birlikte, hala toplum bireylerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiği açıktır.

İkinci bölümde; uluslar arası arenada feminizmin doğuşu incelenecek ve feminizmin ortaya çıkmasına neden olan faktörler analiz edilecektir. Feminizmin üç dalgası açıklanarak ideolojinin geçirdiği evrelere değinilecektir. Kadın hareketlerinin ilk dalgası, 19. yüzyılda kadınların oy hakkı, eğitim hakkı gibi temel siyasi ve sosyal hakları elde edebilme mücadelesiyle başlamıştır. Feminizmin ilk dalgasında Emmeline Pankhurst gibi aktivist ve süfrajetlerin çalışmaları büyük bir önem teşkil etmiştir. Feminizmin ikinci dalgası,1960larda başlamış ve toplum içinde her alanda kadınların erkekler karşısında geri planda kalmasın tartışılmıştır. Döneme damgasını vuran soru ise, "toplumsal cinsiyet" in ne anlam ifade ettiği olmuştur. Feminizmin üçüncü dalgası, küreselleşmenin getirdiği yeni dönem içinde şekillenmiştir. Ana hedef kadınlar olmakla birlikte, eşcinsellik (heteroseksüel, lezbiyen) gibi yeni ve farklı sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. Feminizmin dünya çapında dönemin getirdiği dinamikler ile şekillenirken, Balkan ülkeleri de bu dinamiklerden etkilenmiştir. Balkan ülkelerinde feminizm hareketi ağırlıklı olarak Yugoslavya hâkimiyeti ve ondan sonraki dönemde hareketlenmeye başlamıştır. Komünizmin Yugoslavya'da hâkimiyeti Balkan kadınlarının haklarının farkına varma ve toplumsal eşitlik adına mücadele etme adına farkındalıklarının arttığı bir dönem olmuştur. 1960lı yıllarda feminizmin ikinci dalgasıyla birlikte Balkan ülkelerinde yayılan feminist hareketler özellikle 1970li yıllarda hız kazanmıştır. Balkan kadınlarının eğitim oranlarının artmasıyla kadın-erkek eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet adına bilinçlenme oranları da artmaya başlamıştır. 20.yüzyılla birlikte dünya

sahnesinde modernleşme hareketlerinin ön plana çıkması Balkan ülkelerini de etkilemiştir. Küçük gruplar oluşturan kadınlar birlik olarak güçlü ve geniş çapta örgütlenmeler oluşturmuşlar. Günümüzde Balkan ülkelerinde oldukça güçlü kadınları aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Üçüncü bölümde; kadının tarihini sosyal, ekonomik ve siyasi alanda toplumdaki yerini anlayabilme adına Yunanistan tarihi incelenecektir. Antik Yunan dönemindeki siyasal gelişmeler ve bu siyasal gelişmelerin toplumsal hayattaki etkileri incelenecektir. İlk çağlarda Yunanlılar çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmışlar, kendi besinlerini kendileri üretmişlerdir. Milattan önce 7. ve 8. yüzyılda Antik Yunanda yönetim aristokratların eline geçti. Bu dönemde kent devletleri sürekli bir çatışma içindeydi. Kent devletinin çatışmaları bir birlik hissi taşıdı, bütün vatandaşları kendilerini Hellenes olarak görüyordu. Milattan önce 4. Yüzyılda Yunanlılar ve Makedonlar arasındaki savaş sonucu Yunanlılar yenilse de daha sonra ileride Yunan medeniyetinin başına geçecek olan Büyük İskender'in farklı bölgelere giderek orada Yunan uygarlığını yaymasına olanak sağlamıştır. Fetih hareketlerine Trakya bölgesiyle başlayan İskender, Orta doğu topraklarına kadar ulaşarak Filistin ve Mısır'ı da ele geçirdi. Fetih hareketleri ile ülkesini geniş sınırlara ulaştıran Büyük İskender'in ölümünden sonra, büyük bir güce ulaşan Roma İmparatorluğu dönemi başlamıştır. Antik Çağ döneminde kadına bakış açışını anlamak için Yunan eserlerinin önemi fazladır. Atinalı kadınlar evlilik çağına kadar yaşadıkları evde annelerinden gördükleri şekilde ev işlerini üstlenmiş, dışarıdaki hayatla hiçbir bağ kurmadan büyümüşlerdir. Antik Yunan'da 'demokrasi' kavramının önemi büyüktü. Fakat demokrasinin hitap ettiği kısım erkekler ve soylu ailelerdi. Onun haricinde köleler, kadınlar ve fakir olan halk ikinci sınıf olarak görülmekteydi. Antik Yunan'dan Roma İmparatorluğu'na geçen süreçte birçok savaş yaşanmış, birçok kral değişmiş, bununla birlikte ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında da değişmeler olmuştur. Helenistik dönem boyunca halk arasında yaşayan kadınların da kraliyetten gelen kadınların da en temel rolü eşe sadakatlerinin korunması yanında, çocuklarına bakmak ve onları en iyi şekilde yetiştirmekti. Kadınların oy kullanma hakkı yoktu, yanlarında köleleri olmadan geceleri dışarı çıkamazlardı. Bizans hâkimiyeti döneminde ataerkil devlet yapısı devam etse de; Yunan kadınlarının

toplum içinde çeşitli haklara sahip olmuşlardır. Erkeklerin toplum içinde ayrıcalıklı konumu deva etse kadınlar belirli alanlarda hak sahibi olmaya başlamıştı. Özellikle evlilik içinde kadının evlenirken sahip olduğu ve yanında getirdiği mallar üzerinde erkek kadının belirlediği sınırlar çerçevesinde hak sahibi olabiliyordu. Yunanistan'da sosyo-kültürel yapı Antik Yunan devrinden 21.yüzyıla kadar büyük bir değişim geçirmiştir. Kadınların toplum içindeki yeri de buna bağlı olarak değişmiştir. Özellikle Avrupa Birliği üyelik süreci, toplumdaki kadın-erkek eşitliği algısını önemli derece etkilemiştir. Çok partili parlamenter demokrasi sistemine sahip olan Yunanistan'da antik çağlardan günümüze siyasi, kültürel ve ekonomik olarak kadın hakları konusunda önemli adımlar atılmış ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Avrupa Birliği üyeliğiyle beraber kadın-erkek eşitliği konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası örgütlerin etkinliğinin artması Yunanistan'da toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda büyük ilerlemenin olmasını sağlamıştır.

Sonuç bölümde ise yukarıdaki tüm başlıkların kısaca harmanlanması yer alacaktır.

1.2.Yazın

Türkiye'de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği sıklıkla akademik çalışmalarda ve sosyal projelerde ele alınan konulardandır. Keza Batıda da "kadın" üzerine oldukça fazla sayıda çalışma mevcuttur. Fakat Balkan toplumlarında özellikle Balkan kadınının haklarını elde ediş süreçleri ve bu yönde gelişen bağımsız kadın örgütlenmelerini derinlemesine inceleyen pek fazla eser yoktur. Özellikle Karadağ kadınının toplumsal yapı içindeki yerini irdeleyen ve bu bağlamda Karadağ kadını tarafından oluşturulan örgütlenmelerden bahseden çalışmalar bulunmamakla birlikte; bu çalışmada Balkan Kadınlarının Sorunları ve Toplumdaki yeri açısından birtakım eserler bulunmaktadır.

Serpil Çakır'ın "Osmanlı Kadın Hareketi"[1] adlı kitabında kadınların toplum içinde aldığı rollere bakılmıştır. Osmanlı döneminde kadınların hakları için mücadele

[1]Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi,* Metis Yayıncılık, İstanbul 2013, s.352.

ediş süreci ve bunun için bir araya gelerek kadın hareketi yaratmaları anlatılmıştır. Bu kitap Osmanlı döneminde kadınların hakları için mücadele vermeleri ve belli örgütlenmeler oluşturmasını inceleyen ve bize bu konuda bilgi sahibi olmamızı sağlayan nadir kitaplardandır. Böylece bu kitaptan yola çıkarak Osmanlı hâkimiyeti boyunca Balkan kadınlarının da toplum içindeki yerini anlama konusunda bazı ipuçları edinebilmekteyiz. Diğer bir önemli çalışma, "Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları"[2] adlı kitaptır. Osmanlı'da Balkan kadınını derinlemesine inceleyen bu kitap Balkan kadınlarının toplumsal kimliklerini açıklamaktadır.

Suzana Milevska tarafından yazılan "Gender Difference In The Balkans"[3] adlı tezde ise Balkanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği titizlikle çalışılmıştır. Bu bağlamda tezin konularını; ilk olarak Balkan toplumlarında var olan kültürel yapı ve bu yapı içinde toplumsal cinsiyet eşitliğini zaman ve mekân içinde farklılaştıran bölgesel ve küresel dinamikleri tanımlamak, ikinci olarak savaşlarla bütünleşen Balkan coğrafyasında Balkan kadını ve savaş arasında ortaya çıkan bağlantıyı tanımlamak, Osmanlı hâkimiyeti ile ortaya çıkan "peçe" konusunun temellerini açıklamak ve son olarak da farklı etnik kıyafetler ve görüntüler altında değişen kadın imajı tanımlamak oluşturmaktadır.

Balkan kadınları hakkında önem teşkil eden diğer bir kaynak ise ""Gender Politics in Western Balkans: Women and Society in Yugoslavia and The Yugoslav Successor States" adlı editörlüğünü Sabrina P. Ramet'in yaptığı kitaptır. Bu kitapta ayrı ayrı farklı yazarlar tarafından yazılmış yazılar bulunmaktır.

Betty A. Dobratz'ın yazdığı "Differences in political participation and value orientations among Greek men and women" makalede Yunanistan'da kadın ve erkeklerin siyasetteki yeri ve katılımı hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Dobratz'ın yazdığı bu makalede siyasal süreçlere katılımda kadın ve erkekler arasındaki farklılıklar incelenmektedir. Kadın ve erkeklerin siyasal hayata katılımı hakkında farklılıklar incelenirken yazar özellikle iki yaklaşıma değinmiştir. Birincisi

[2]Amila Buturovic ve Irvın Cemil Schick, *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s.386.
[3]Suzana Milevska, *Gender Difference In The Balkans*, University of London,Visual Cultures Department, London 2005, s.261.

"Siyasi Sosyalleşme Modeli"dir. Bu modelde; siyasi tutumlardaki cinsiyet farklılıkları, kadın erkek arasında var olan diğer yargılara göre şekillenir. İkincisi "Yapısalcı Model" dir. Bu modelde; politikadaki cinsiyet eşitsizliğinin kadın ve erkek arasındaki güç farkının devamını sağlamada bir yol olarak gözükmektedir. Avrupa toplum ülkelerinin 2 yıllık anketlerinden elde edilen verilerin analizi, Yunanistan'da siyasi katılımı kolaylaştıracak tutumlarda ve erkekler ve kadınlar arasındaki siyasi protestoda önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir.[4] Kadınların siyasete katılımını belirlemede önemli görünen özellikler arasında yaş, küçük kasaba ikametgâhı ve küçük çocuk sahibi olmak sayılabilir.[5]

Panos Kapotas "Gender Quotas in Politics: The Greek System in the Light of EU Law" adlı makalesinde Avrupa Birliği üyeliğiyle birlikte Yunanistan kadınının politik hayatta değişen rolünü göstermektedir. Avrupa Hukuku altında Yunan kadını hakları da incelenmektedir. Avrupa Birliği üyeliğinin Yunan kadının haklarını elde etmesi adına nasıl bir etkisinin olduğunu anlamak adına incelenmesi gereken bir makaledir. Yazarın makaledeki amacı; AB hukuku açısından siyasetteki kadınların lehine olumlu eylemin yasallığını değerlendirmek, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmada Yunan sisteminin etkinliğini değerlendirmek ve politikadaki kotaların demokratik repsentasyon ilkesi ile ilgili olarak ortaya çıkabileceği sorunları tanımlamaktır.[6]

Her yazı kendi içinde balkan kadını ve Yunan kadını hakkında farklı yönlere değinmiştir ve Balkan ve Yunan kadını hakkında çalışılacak olan bir akademik çalışmada yardım alınması gereken çalışmalardan oluşmaktadır.

1.3.Yöntem

[4]Betty Dobratz,"Differences in Political Participation And Value Orientations Among Greek Men and Women", *The International Journal of Sociology and Social Policy:Bingley*, 1992,Vol: 12, s.1-17.
[5]Aynı yer.
[6]Panos Kapotas, ''Gender Quotas in Politics:The Greek System in the Light of EU Law'', *European Law Journal*, Blackwell Publishing, 2010, Vol:16, No:1, s:29-46.

Bu araştırmada genel olarak birincil ve ikincil kaynaklar kullanılsa da, ağırlıklı olarak ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Birincil kaynak olarak sayılan veri toplam yöntemleri; anket, deney yöntemleri bu araştırmada kullanılmamıştır. Bu bağlamda daha önce başka araştırmacılar tarafından hazırlanan kitap, dergi, makale gibi kaynaklardan destek alınmıştır. Veri toplama aşamasında yazılı kaynaklardan yararlanılmakla birlikte bu aşamada kitaplar, dergiler, resmi rapor ve yazışmalar, vak'a çalışmalarına ilişkin kayıtlar, kişisel ve dolaylı belgeler kullanılmıştır. Dünyada kadının hak elde ediş süreci ve özellikle Balkanlarda kadının toplumsal yapı içerisindeki rolüne ilişkin olgusal veriler toplanmıştır. Bununla birlikte internet kaynakları ikincil kaynaklar açısından kullanılmıştır. Çalışmaya belirli sınırlandırmalar konulmuş ve çalışma bu açıdan yürütülmüştür. Bu sınırlılıklar;

-Araştırmada toplumsal yapı içinde "kadın"ın bu yapı kapsamındaki rolüne bakılmıştır.

-Araştırma, Balkan ülkelerinde kadınların toplumsal yapı içindeki rolüne, hak elde ediş süreçlerine ve kadın örgütlenmelerine genel olarak bakmakla birlikte özellikle, "Yunanistan'da Kadın" profiline bakmıştır.

-Feminizm çerçevesinde konu ekonomik ve siyasi açıdan ele alınmakla birlikte, ağırlıklı olarak sosyo-kültürel yapı üzerinde durulmuştur.

Yazar bu araştırmada özellikle kütüphane ortamında çalışmayı tercih etmiş, çok sayıda eser incelemesi yapmıştır. Balkanlarda kadın çalışmaları alanında özellikle göz atılması mühim olan kaynaklar ise daha önce sözü edilen "Gender Politics in the Western Balkans"[7], "Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları"[8] eserleridir.

Yöntem belirlenip veriler toplandıktan sonra rasyonalitik bir çerçeve içinde çözümlenip yorumlanmıştır. Elde edilen niceliksel verilere araştırmacının yorumu ve özel değerlendirmesi de katılmıştır.

---

[7] " Women and Society in Yugoslavia and the Yugoslav Successor State, Ed:Sabrina P.Ramet, Gender Politics in the Western Balkans, The Pennnsylvanıa State University Press, USA 1999, s.325.

[8] Amila Buturovic ve Irvın Cemil Schick, *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s.386.

1.4. Kavramlar

Burada sırasıyla Balkanlar, toplumsal cinsiyet, kadın örgütlenmeleri kavramları açıklanacaktır. Konuyu derinlemesine anlayabilmek açısından Balkan ülkelerinin sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını anlamak gerekmektedir. Çünkü kadınların bir toplum içinde sosyal, siyasi ve ekonomik alandaki etkinliği kadının yaşadığı ülke hakkında önemli ipuçları vermektedir. Balkanlar, Türkiye, Rusya ve Avrupa ülkelerinin birbirlerine en çok yaklaştıkları yerleri kapsayan ve birbirine komşu ülkelerin oluşturduğu bölgedir.

Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Romanya, Kosova, Slovenya, Bulgaristan, Yunanistan bu bölgede yer alan Balkan ülkeleridir. Balkan bölgesinde eğitim seviyesi Batı toplumlarına nazaran düşüktür. Genel olarak bu bölgelerde sağlık, eğitim gibi alanlar sınırlı ve Batı toplumlarındaki gibi modern değildir. Ülkelerde alt yapı sorunları devam etmektedir. Bu bağlamda bölge halkının yaşam seviyesi ve eğitim seviyesi gelişmeye devam etmektedir. Balkan bölgesinin dağlık ve engebeli yapısı bölge içinde kültürler arasındaki iletişimi oldukça engellemiştir. Bu farklı kültürlerin arasındaki iletişim eksikliği ise bölgeleri dışa kapalı bir hale getirmiş ve dolayısıyla bölge kültürlerinin arasındaki farklılığı derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda da her millet kendine has gelenek ve görenekleri içinde uzun yıllar yaşamışlardır. Fakat bununla birlikte Balkanlar hem bulunduğu jeopolitik konum hem de sahip olduğu heterojen yapı dolayısıyla uzun yıllar savaşı topraklarında barındırmıştır. Yaşanılan bu savaşlar Balkanları ekonomik yönden zayıflatırken, Balkan insanlarının psikolojik yönden uzun yıllar kendine gelmelerine izin vermeyecek yıkımlar bırakmış ve bu yıkımlar toplumların sosyo-kültürel değerlerini fazlasıyla etkilemiştir.

Açıklanması gereken diğer bir kavram toplumsal cinsiyettir. Biyolojik cinsiyet kavramının ötesinde tüm cinsiyet algılarının toplum tarafından belirlendiğini öne süren bir kavramdır. Kızlarla erkeklerin farklı uzunluklarda saç uzatmaları, pantolon ve etek giyme, kulağa küpe takma ya da takmama gibi farklılaşmalar, toplumsal cinsiyet ile uyumlu duruma gelme davranışları olarak değerlendirilebilir. Bütün bu olgularda biyolojik cinsiyet değişmez, ancak toplumsal cinsiyet ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyet kısaca sosyal yönden kadın ve erkeğe

verilen roller, sorumluluklar olarak tanımlanır. Bu bağlamda Balkanlar'da sahip olduğu geleneksel değerlerle birlikte gelen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülmektedir. Kadınlar ikincil plana atılmaktadır. Kadınların en önemli görevi analıktır ve dışarıda çalışmalarına izin verilmez. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada atılması gereken adımlar; bölgede eğitim seviyesini arttırmak, kız çocuklarının okula gönderilmesini sağlamak, kadınların ev dışında da çalışmalarını desteklemektir.

Kadın örgütlenmeleri; kadınların toplumsal yapı içinde sosyal, siyasal ve ekonomik olarak haklarını elde etme yolunda seslerini duyurabilme adına öne çıkan araçlardandır. Geçmişte yaşanılan savaşlarda çeşitli şiddet unsurlarına maruz kalan Balkan kadını bu örgütlenmeler sayesinde hak mücadelelerini geniş kitlelere duyurabilmişlerdir. Aynı zamanda birçok Balkan kadınına haklarını elde edebilmek adına savaşma gücünü vermiştir. Bu yüzden kadın hareketleri ve kadın örgütlenmeleri Balkan kadınları için büyük bir öneme sahiptir.

1.5.Kuramsal Çerçeve

Balkanlar'da kadının toplumsal yapı içindeki rolü, kadına bakış açısı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunların ardından meydana gelen kadın örgütlenmeleri bu çalışmada post-yapısalcı kuram, post-modernizm ve feminizm çerçevesinde incelenecektir.

Bu bağlamda önce feminizm kuramına genel çerçevede değinilecek sonrasında feminizm ile bağlantılı olarak post yapısalcı ve post modernist kuramdan bahsedilecektir. Feminizm, sosyoloji, politik akım ve etik alanlarından oluşur, temeli ya da temel endişesi daha çok kadın özgürlüğüne dayanmaktadır. Bazı versiyonları geçmiş ve şimdiki toplumsal ilişkilere karşı eleştireldir. Çoğu toplumsal cinsiyet (gender) ve cinselliğe (sexuality) ilişkin toplumsal inşa olduğuna inandıkları unsurları analiz etmeye odaklanmıştır.

Yine çoğu feminist teorisyen cinsiyet eşitsizliği ve kadın hakları, ilgileri ve kadın sorunlarını araştırmaya odaklanmıştır. Feminist teori toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin

doğasını anlamayı amaçlar ve toplumsal cinsiyet politikaları, iktidar ilişkileri ve cinsellik üzerine odaklanır.

> *Feminist hareket içinde kadın ve erkeğin eşitliğini savunan gruplar olduğu gibi kadının biyolojik ve duygusal olarak erkeğe üstün ve erkeğin "tamamlanmamış kadın" olduğunu savunan daha radikal gruplar da yer almaktadır* [9]

Bununla birlikte feminizmin birçok türü bulunmaktadır. Bunlar arasında liberal feminizm, sosyalist feminizm, post modern feminizm, Marksist feminizm gibi türler yer almaktadır. Tüm bu kuramlar farklı yollardan giderek kadının toplum içindeki rollerini, üstlendiği görevleri anlatmaktadır.

Bu çalışmada Balkan ülkelerinin ortak bir paydada buluşan, geçmişinde aslında farklı sosyo-kültürel yapıların etkisinde kalması, ülke içinde farklı tarihi olaylarla karşı karşıya kalması sonucu kadının toplum içindeki yerinin de buna bağlı olarak değiştiği anlatılmıştır. Bu bağlamda farklı feminist teorilere değinilmiştir.

Post yapısalcı kurama göre felsefe, sosyal teori ve politikanın temeli olamaz; çünkü ne felsefi akımlar, ne de "hakikat" ve "adalet" kavramları evrensel gerçeklerdir. Aksine, ortaya çıktıkları zamana ve bağlama özgü kavramlardır; fakat -hatalı bir şekilde- evren-selleştirilmişlerdir. Bu evrenselleştirmeyi reddeden post yapısalcılık ise, çeşitli felsefi temellere dayalı "modern" sosyal eleştirinin yerini tüm felsefi varsayımlardan arınmış, evrensel olmayan yerel ve tarihsel bir bağlama dayanan sosyal eleştiriye bırakması gerektiğini savunur."[10]

Post-modernizm 1980li yıllarda uluslar arası sistemde modernizm hareketini eleştiren bir teori olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle "kimlik" olgusu üzerinde durması, farklı etnik kimliklerden oluşan Balkan toplumlarında kadına atfedilen rolün alt yapısındaki nedenleri anlamamıza destek olmuştur. "Parçalanmışlık, bölünmüşlük, farklılığın ve özgün olmanın yüceltildiği post-modernizm hareketinde, kimlik kavramı farklılıklar ve benzerlikler ekseninde ele alınır. Postmodernite kimlik inşasında, modern paradigmanın tersine kaygan bir zemin üzerinde gelişen toplumsal

---

[9]''Feminizm nedir?,Feminizmin Tarihi Kökeni ve Türleri'', *http://www.uzmanportal.com/feminizm-nedir-feminizmin-tarihi-kokeni-ve-turleri.html,* Erişim Tarihi: 05.06.2014.

[10]"Postyapısalcı Kuram ve Feminizm İlişkisine Dair Düşünceler" *http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=519*,Erişim Tarihi:26.07.2016.

koşullar içerisinde belirsizlik, çeşitlilik, heterojenlik, karmaşıklık, görecelik ve parçalanmışlık kavramları hâkimdir. Bu dönemde kimlik kavramı, toplumsal yaşamın hızla farklılaşması ve karmaşıklaşması sonucu, çok daha kırılgan, değişken ve çok katmanlı bir yapıdadır.” [11]

[11]“Modernizm ve Post modernizmin Kadın Kimliği Üzerine Etkisi”, *http://www.koprudergisi.com/index.asp? Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=1047* ,Erişim Tarihi:26.07.2016.

İKİNCİ BÖLÜM: BALKANLARIN KISA TARİHİ VE KADIN

2.1.Balkan Coğrafyasına Kısa Bakış

Balkanlar denilen bölgeye coğrafi olarak baktığımızda; Avrupa'nın güney ve doğusunda kaldığını söyleyebiliriz. Bu bölge kendi bünyesi içinde Arnavut, Boşnak, Sırp, Hırvat, Makedon, Yunan, Bulgar olmak üzere birçok milleti barındırmaktadır. Balkan kelimesinin anlamına baktığımızda ise; sık ormanlarla kaplı dağlık ve engebeli alan anlamına geldiğini görmekteyiz. Balkan bölgesinin bu dağlık ve engebeli oluşu bölge içinde kültürler arasındaki iletişimi de engellemiştir. Bu farklı kültürlerin arasındaki iletişim eksikliği ise bölgeleri dışa kapalı bir hale getirmiş ve dolayısıyla bölge kültürlerinin arasındaki farklılığı derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda da her millet kendine has gelenek ve görenekleri içinde uzun yıllar yaşamışlardır. Bölgenin diğer bölgelere geçit vermeyen yapısı ileride gün yüzüne çıkacak milliyetçilik hareketlerine de farklı ve daha sert bir yön verecektir. Fransa büyük devrimi ve Napolyon istilası Balkanlarda milliyetçiliği öne çıkartan hadiseler olmakla birlikte, Balkan halklarının kabileci yapısı ve etnik bağların güçlü oluşu ileri de gün yüzüne çıkacak milliyetçilik hareketlerine zemin hazırlayacaktır.[12] Her bölge kendi ülkesinin sınırları içinde farklı milletten, dinden veya dilden gelecek insanları direkt olarak ötekileştirecektir. Balkan bölgesinde bu "ötekileştirilen" ise çoğunlukla ülkelerin kendi sınırdaşları yani komşuları olmaktadır. Bugün Balkanlar olarak bildiğimiz bölge bundan yaklaşık iki yüzyıl önce bu şekilde anılmamaktaydı. Bölgenin Osmanlı hâkimiyetinde olduğu yıllarda burası "Rumeli" olarak anılmaktaydı.

Fakat 19.-20.yüzyıllar arasında gerek bölgede, gerekse diğer bölgelerde değişen konjonktürle birlikte Balkan tanımlaması da gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bölgede hüküm süren çatışmalar, Batı ülkelerine göre daha fazla yaşanan yoksulluk ve geri kalmışlık, Yugoslavya savaşıyla Balkan bölgesine atfedilmiş olan olumsuz özellikler devletlerin gözünde Balkan imajını bir nevi kesinleştirmiştir. Böyle bir ortamda;

[12]İlber Ortaylı, *Yakın Tarihin Gerçekleri:Osmanlı Çöküşünden Küllerinden Doğan Cumhuriyet'e,* Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s.15.

Balkanlar olarak bildiğimiz coğrafyanın tarihi arka planına baktığımız zaman uzun ve zorlu bir geçmişi olduğunu görürüz. Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Slovenya, Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Yunanistan, Romanya, Hırvatistan, Bulgaristan ve Kosova'nın yer aldığı Balkan coğrafyası denilen bu coğrafyada ise uzun yıllar savaş, zulüm, insan kıyımları yaşanmıştır. Bölgedeki bu çatışmaların ardında yatan en büyük etmenlerden biri de bölgedeki etnik farklılıklardır. Karmaşık etnik karışım, "heterojenlik handikap"ıyla malul teşhisi konan yarımada, istikrarsızlık ve düzensizliğinin sorumlusu olarak gösterilmiştir.[13]

Öyle ki günümüzde dahi bölgede birçok farklı dil, din ve milletten insan görülmektedir. Bu anlamda Balkanlar adeta etnik bir mozaik gibidir. Bu mozaik yapıyı oluşturan parçalar ise bölge içinde dahi birtakım farklılıklar yaratmıştır. Bu yüzden de bölgede yaşanan etnik çatışmalar ve krizler, uzun yıllar Batı ülkelerinde vahşetin ve kıyımların olduğu bir bölge olarak tanımlanmıştır. Balkanları böylesi bir milliyetçilik duygusuyla savaşmaya iten bölgedeki etnik farklılıklarla beraber, bölge halklarında var olan din ve dil farklılıkları ulusal kimliğin oluşmasında etkili olmuştur.

Bölgede milliyetçilik hareketleri ve 1804-1827 Sırp isyanıyla birlikte parçalanmalar yaşanmaya başlamıştır.19. yüzyılı takiben ortaya çıkan ulus-devlet yapılanmalarıyla farklı milletten olanlar dışlanmaya başlamış ve bölgede etnik çatışmalar kendini göstermiştir. Bosna-Hersek, Kosova gibi bölgelerde ortaya çıkan Sırp hâkimiyeti ve onların diğer ulustan olanları dışlamalarıyla bu bölgelerde büyük etnik çatışmalar yaşanmıştır. Milyonlarca insan zalim şekilde katledilmiş, özellikle Kosova'da Arnavutlar toplu halde göçe zorlanmışlardır. Miloseviç'in[14] Sırp milliyetçiliğinin ortaya çıkmasıyla bölgede yaşanan çatışmaların boyutu da derinleşmiştir. Balkanlardaki -Osmanlı döneminde biraz olsun daha sakin olan ve

[13]Maria Todorova, *Balkanları Tahayyül Etmek*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.260.

[14]Slobodan Miloseviç; 1989'da Sırbistan Devlet Başkanı oldu ve göreve gelir gelmez Kosova'nın özerk statüsüne son verdi. Kontrolü sağlamak için Yugoslav birliklerinin bölgeye gönderildiği 1990'da Sırbistan, Kosova hükümetini feshetti. Kosova'da Arnavutların ayaklanmasını bastırmak için Şubat 1998'de bölgeye birlikler gönderdi. Bölgede şiddet sürerken BM Güvenlik Konseyi, Eylül ayında derhal ateşkes ve siyasi diyalog çağrısında bulunulan öneriyi kabul etti. 18-19 Mart'ta Fransa'da yapılan barış görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine 24 Mart'ta NATO bombardımanı başladı.27 Mayıs'ta Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi, Miloşeviç'i savaş suçu sanığı ilan etti. 11 Mart 2006'da savaş suçlarından yargılandığı sırada Lahey'de öldü.

güttüğü politikalarla çatışmaların önlendiği- iç konjonktürde bu bloklaşmaların bu denli yoğunlukta olma nedenini, bölgedeki din ve dil farklılıklarının ön planda olmasına bağlayabiliriz.

Balkan coğrafyasında dil ve din, milliyetçilik akımının oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bölgede milletlerin sahip olduğu diller ve dinler, onları diğer milletlere karşı farklı olarak görme adına temel unsurlar olmuşlardır.

Balkanlarda geçmişten günümüze var olan etnik farklılıklar 19.yüzyıl ulus-devlet ve milliyetçilik kavramlarıyla farklı bir yöne kaymış, ülkelerin geleceğini etkileyecek ve farklı bir yöne sokacak olan değişimlere neden olmuştur. Mazower'in ifadesiyle; "Balkan halkları, kendilerini tanımlamak için kullandıkları kavramları nasıl Avrupa'dan aldılarsa; aynı şekilde kendilerini yok edecek ideolojik silahları da Avrupa'dan almışlardır. Bu silahlardan en önemlisi romantizmle harmanlanmış modern milliyetçiliktir." [15]

2.2.Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Kadın

Balkan topraklarında hâkimiyet süren imparatorlukların tarihine baktığımızda; öncelikli olarak Roma İmparatorluğu gelmektedir. Roma İmparatorluğu Yunan topraklarını ele geçirdikten sonra ise uzun yıllar boyunca gücü elinde tutmayı başarmıştır. Ardından Bizans İmparatorluğu Konstantinapol şehrini ele geçirmiş ve Bizans hâkimiyetinde olan topraklar 11. yüzyılla birlikte Türklerin saldırılarına uğramaya başlamıştır. Büyük Selçuklu Devleti'nin Bizans ile yaptığı 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra ise Türkler büyük bir güç elde etmişlerdir. Böylelikle Balkanlara kolayca ulaşmalarını sağlayacak Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasının ardından Anadolu'da Moğol baskısı oldukça artmıştır. Bulunduğu coğrafi konum nedenliyle Türkmenlerin işgali altında kalan Osmanlı Devleti, 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkan topraklarına yönelmiştir.

1299 yılında Osmanlı Beyliğinin kurulmasıyla ortaya çıkan Osmanlı İmparatorluğu 1299 ve 1453 yıllarını kapsayan Kuruluş ve 1453 ve 1579 yıllarını

[15]Mazower, *a.g.e.* , s. 46.

kapsayan Yükselme dönemi[16] boyunca oldukça hızlı bir genişleme süreci yaşamıştır. Kurulduğu dönemde bölgede en güçlü rakibi olan Bizans İmparatorluğunda iç karışıklıkların yaşanması, akıllı ve becerikli padişahların yönetimi elinde bulundurması, güçlü bir orduya sahip olması ve nüfus bakımından avantajlı olması gibi nedenler bu genişleme sürecinde Osmanlı İmparatorluğunun oldukça işine yaramıştır.

I.Murat döneminde 1362 yılında yaşanan Sazlıdere Savaşı sonrasında Edirne'nin alınmasıyla Balkanlara kolaylıkla erişme imkânı bulan Osmanlı Devleti bu tarihten sonra Balkanlardaki fetihlerine hızlı bir şekilde devam etmiştir. Osmanlıların, diğer bir ifadeyle Müslüman halkın bu şekilde gittikçe güç kazanması karşısında, Hıristiyan ülkeler bir araya gelerek Haçlı Seferlerini başlatmışlardır. İlk Haçlı Seferi ise Osmanlı'da öne çıkan padişahlardan olan I.Murat döneminde yapılmış ve Bulgar Krallığı alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde büyük önem verilen Balkan topraklarında fetihler ardı ardına devam etmiştir. 1371 yılında Çirmen savaşında Sırplar mağlup olmuş; ardından 1389 yılında Kosova Savaşında Haçlı ordusu büyük bir mağlubiyet almış ve Sırp Krallığı Osmanlı'ya bağlanmıştır. Bir Balkan İmparatorluğu olarak Osmanlı Devleti, I.Beyazıd (1389-1402) döneminden itibaren Mora'dan Tuna'ya kadar bütün Balkanları kendi egemenlik alanı olarak görmüş ve Dalmaçya, Karadağ, Arnavutluk, Mora, Ege adalarındaki Venedik kolonilerini kendi hükmü altına sokmak için yüzyıllar boyu uzun bir savaşıma girmiştir.[17]

Yıldırım Bayezıd döneminde İstanbul kuşatılmış ve Niğbolu Savaşıyla Haçlı orduları bir kez daha Osmanlılara yenilmiştir. Fakat bu dönemde yaşanan Ankara Savaşı Osmanlıların Balkanlar'daki ilerleyişini durdurmuştur. Yaklaşık on yıl kadar imparatorluk kendi iç sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Uzun süren Fetret Döneminden sonra tahta Beyazıd'ın oğullarından Çelebi Mehmet geçmiştir. O'nun ardından tahta çıkan II. Murat döneminde yapılan II. Kosova Savaşı'nın kazanılmasıyla Osmanlı'nın Balkanlardan atılamayacağı kesinlik kazanmıştır. Fatih, Yıldırım Beyazıt'ın başarısızlıkla sonuçlanan ilk imparatorluk girişiminden sonra Osmanlı İmparatorluğunu 500 yıl sürecek temel kurumlarıyla yaratmış, büyük

[16]Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlenme dönemi ve Konstantinapolis'in fethi hakkında detaylı bilgi için bakınız: Colin Imber, *Osmanlı İmparatorluğu (1300-1650),* Çev: Şiar Yalçın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s.36-57.
[17]Halil İnalcık, *Türkler ve Balkanlar,* BAL-TAM Türklük Bilgisi 3, Prizren 2005.

imparatorluk kurucusudur.[18] II. Mehmet'in (Fatih) tahta geçmesiyle Osmanlı İmparatorluğu Balkanlarda fetihlere devam etmiş ve Sırbistan, Eflak, Boğdan, Bosna, Hersek ve Arnavutluk'u kendi topraklarına katmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde en parlak günlerini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu 1521 yılında Orta Avrupa'ya açılan kapı olması dolayısıyla büyük bir öneme sahip olan Belgrat'ı ele geçirmiştir. 1526 yılında Macaristan'ın Mohaç bölgesinde meydana gelen ve yalnızca iki saat süren savaşta Osmanlılar Macarları mağlup etmişler ve ardından Macar şehri Buda'yı da büyük bir dirençle karşılaşmadan ele geçirmişlerdir.[19] Kuruluşundan yükselişine kadar Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını epey genişletmiş, ekonomik açıdan güç kazanmış ve Balkan topraklarının nerdeyse hepsini kendi idaresi altına almıştır. Fakat 1579 yılı itibariyle Osmanlı yönetimi, ordu ve ekonomik konularda öne çıkan sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Devletin oldukça genişlemesi ve ele geçirilen bölgelerdeki halk üzerinde otoritenin zayıflamaya başlaması, İstanbul ve Celali İsyanlarının çıkması, Avrupa'da öne çıkan yenilikler ve gelişmeler son olarak da II. Viyana Kuşatmasında alınan ağır yenilgi nedeniyle Osmanlı İmparatorluğunun gücü zayıflamaya başlamıştır. Osmanlı gerileme dönemine girerken imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması ile Slovenya ve Macaristan'ı Avusturya'ya, Dalmaçya kıyılarını ve Mora'yı Venedik Cumhuriyeti'ne, Ukrayna'daki topraklarını ve Azak kalesine Rus Çarlığı'na terk ederek Orta Avrupa'dan uzaklaşmaya başlamıştır.[20]

1768 yılında Osmanlı-Rus Savaşı'nın yaşanması ve Osmanlı'nın burada büyük bir darbe alması Osmanlı'yı gerileme döneminde epey zorlamıştır. Savaşın sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Rusya, Balkanlarda önemli bir koz elde etmiştir. İleriki tarihlerde ise Rusya Balkan halklarını Osmanlı'ya karşı kışkırtacak ve birçok bölgeden destek bulacak güce sahip olmuştur. Rusya'nın bu bağlamda Osmanlı'nın iç işlerine müdahale edebilmesine olanak sağlayan faktör, Osmanlı'da yaşayan Ortodoks Hıristiyanların koruyuculuğunu üstlenme misyonu ve böylelikle 1812 Bükreş Antlaşması'yla da St. Petersburg'a Sırp meselelerine müdahale hakkı

[18]Halil İnalcık, *Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar,* GAMER I, 2012, s. 1-10.
[19]Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s.68.
[20]Sacit Kutlu, *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.27.

kazanmasıdır.[21] Bu dönemde 1789 yılında ortaya çıkan Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik akımı ise Balkanlarda geniş yankı bulmuş ve Balkan halkları milliyetçilik duygusundan etkilenerek isyanlara ve Osmanlı'dan kopup bağımsız olma yolunda adımlar atmaya başlamışlardır.

19. yüzyıla girerken Osmanlı Devleti de kendi içinde dönüşümler yaşamaya başlamıştır. Gittikçe artan isyanlar, ülke içinde ve dışında yaşanan prestij kaybı, Osmanlı'da Batı tarzı yenilikler uygulayarak değişen ortama ayak uydurma çabalarını başlatmıştır. Bununla birlikte bu süreçte Avrupalı devletlerle-İngilizlerle yapılan Balta Limanı Antlaşması, Rusya ile yapılan Kırım Savaşı sonrası imzalanan Paris Antlaşması gibi-ağır antlaşmalar imzalanması eklenmiştir. Paris Antlaşması'nda Avrupalı devletlerin isteği üzerine Osmanlı Devleti, 1839 Tanzimat Fermanından sonra ülke içinde yaşayan azınlıklara geniş ayrıcalıklar tanıyan 1856 Islahat Fermanını yayınlamıştır.[22] Osmanlı'nın dağılma sürecinde dış politikasında yer alan en temel sorun Balkanlar olmuştur. 1876 yılında Balkanlardaki sorunları görüşmek üzere Avrupalı devletler İstanbul (Tersane) Konferansı'nı düzenlemişlerdir. Konferans süresinde hem Osmanlı Devleti aleyhine alacağı kararları engellemek ve hem de bu vesile ile Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışılmasını önlemek amacıyla hazırlanan Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesi uygun görülmüş ve bunun sonucu olarak 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi ile birlikte Meşrutiyet ilan edilmiştir.[23] Bu gelişmelerin ardından yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ile Osmanlı Ruslara karşı bir kez daha ağır bir yenilgi almıştır. Savaş sonrası Balkanlarda büyük bir kargaşa ortamı baş göstermiştir. Balkanların çeşitli bölgelerinde gerek Hıristiyanlarla yan yana yaşayan gerekse onlardan ayrı olarak yerleşim yerleri kuran Türkler, 489 yıl sonra vahim neticeler doğuran "93 Harbi" sırasında (1877-1878) ve sonrasında Anadolu'ya doğru önü alınamaz bir göçe başlamışlardır.[24] Osmanlı toprakları tüm bu yenilgilerden sonra büyük bir kargaşa ortamına doğru sürüklenmeye başlamıştır. 19.yüzyılla birlikte Osmanlı Devleti dağılma dönemine girerken hâkimiyetinde yaşayan Balkan ulusları da yavaş yavaş

[21]Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 1: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s.214.
[22]Tanzimat uygulamaları ve Balkanlar hakkında bakınız: Sacit Kutlu, *Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007,s.58-64.
[23]Mahmut Bolat, ''I.Meşrutiyet'ten I.Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti Dış Politikası'nın Genel Bir Değerlendirilmesi'', *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt 1, Sayı 1, 2014.
[24]Turhan Şahin*, Öncesiyle ve Sonrasıyla 93 Harbi,* Ankara 1988, s.138.

bağımsızlıklarını kazanmaya başlamışlardır. Bağımsızlık amacıyla ilk ayaklanma 1804 yılında Sırplar tarafından olurken, Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanan ilk devlet 1823 yılında Yunanlılar olmuştur. Sırplar tarafından Rusya'nın da desteğiyle başarıya ulaşan ayaklanma sadece özerklik elde etmek adına meydana gelirken, Yunan ayaklanması bağımsızlık amacıyla meydana gelmiş ve Osmanlı açısından etkileri uzun süre devam etmiştir.[25] Bükreş Antlaşmasıyla ayrıcalık edinen Sırplar, Edirne Antlaşmasıyla özerklik kazanmışlardır. Yunanistan ise bu antlaşmayla bağımsızlığını kazanmıştır. Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlıklarını 1878 Berlin Antlaşmasıyla kazanırken, I.Balkan Savaşı'nda da Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir.

Uzun bir tarihi süreç içinde, Balkan coğrafyasında yaşanan olaylarla birlikte üç ana aktör arasındaki-Avrupalı devletler, Balkan devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu-ilişkiler devletlerin öne çıkan çıkarları doğrultusunda sürekli olarak değişmiştir. Rusya, İngiltere gibi devletlerin Balkanların üzerinde hâkimiyet kurmak istemesi ve Osmanlı'nın ülke içinde ve ülke dışında bu girişimlere karşı mücadeleler vermesi, Balkan topraklarında uzun yıllar vahşetin, sefaletin, ölümlerin ve özellikle kadınlar üzerinde yapılan insan hakları ihlallerinin yaşanmasına neden olmuştur. İslamiyet öncesi Türk tarihinde ve Türklerin Talas Savaşı'nda sonra İslamiyet ile tanışmasından sonraki süreçte kadının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanda üstlendiği rollerde de değişiklikler görülmüştür. İslamiyet öncesi Türk tarihinde sosyal ve kültürel hayatta sınıf ayrımı yer almamıştır. Ataerkil aile yapısı devam etmekle birlikte toplumda tek eşlilik kabul görmüştür. Göçebe yaşamın etkisiyle ekonomik yapıda öne çıkan hayvancılık kadının da erkeğin de ortak olarak işin içinde yer aldıkları bir unsur olmuştur. Bununla birlikte kadının yönetim alanında da ön planda yer almıştır. Buna en büyük örnek olarak; İskitler de "Tomris" kadın hükümdar olarak yönetimi elinde tutmuştur. Yine devlet sorunlarının görüşüldüğü Kurultaylarda Hakan'ın eşi olan "Hatunlar" da bu Kurultaylarda söz hakkı sahibi olmuşlardır. İslamiyet sonrası süreçte; Osmanlı İmparatorluğu'nun Edirne'yi fethi ile beraber Balkan coğrafyasının içlerine kadar uzanması ve bunu takip eden diğer seferler Balkan coğrafyasında etkin bir Osmanlı hâkimiyetini ortaya çıkarmıştır.

[25]Toktamış Ateş, *Siyasal Tarih*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Cilt 4, s.288.

İslamiyet ile beraber öne çıkan bir takım değerleri kadının toplum içindeki statüsü bakımından bir takım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir.

Özellikle Balkan coğrafyasında Osmanlı hâkimiyetinden önce var olan Ortodoks-Katolik inancına Osmanlıdaki Müslümanlık olgusu eklenince yönetimde farklı uygulamaları da beraberinde getirmiş "Balkan kadınları" da bu farklılıklardan etkilenen bir sınıf olarak ön plana çıkmıştır. Osmanlı döneminde genel olarak kadının toplumdaki yerine baktığımızda; topluma fayda sağlamak amacıyla kurulan vakıflar üzerinde sahip oldukları yetkiler, kadının mülkiyet sahibi olabilmesini ve vakıf kurucusu olarak mahkemelerde haklarını savunabildiklerini de göstermektedir.[26] Fakat her ne kadar Osmanlı dönemi boyunca kadınların bir takım hakları olduğu anlayışı olduğu kimi zaman tartışılsa da, bu haklar kadınlar tarafından belli sınırlar ve belli amaçlar doğrultusunda kullanılabilmiştir.

İslamiyet'in kabulüyle kadının rolü İslami çerçeve içinde değerlendirilmiş ve buna dayandırılmıştır. Erkeğin kadından daha üstün ve güçlü olduğu dine dayandırılarak desteklenmeye çalışılmıştır. İslamiyet Osmanlılarda kadının biçimlendirilmesinin aracı olarak kabul edilmiş ve böylelikle dini yükümlülükler ve algılayışlar, geleneksel yapı içerisinde bireylere benimsetilirken; kadın ve erkek kimliği, kadının erkek karşısındaki ikincilliğini kutsal değerlere dayatılarak içselleştirip biçimlendirmiştir.[27] Osmanlı sarayında cariyelerin bulunduğu haremlerin oluşturulması, saray dışında kadınların peçe ile dolaşması, boşanma konusunda boşanmayı isteyen tarafın öncelikle erkek olması, kızların daha baskıcı bir şekilde büyütülürken erkeklerin daha rahat biçimde büyümesi ve kadının kocasına ve çocuklarına bakmakla yükümlü olması gibi özellikler Türk toplumunda İslamiyet'in benimsenmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da genel olarak Müslüman ya da yabancı kadınlara bakış açısı da bu yönde etkilenmiştir. Özellikle Osmanlı'nın yükseliş dönemiyle artan fetih hareketleriyle ele geçirilen topraklar arttıkça Osmanlı'da köle ve cariye sayısı artış göstermeye başlamıştır. Yoğun olarak Müslüman olan kadın esirler, Hıristiyan ya da başka bir dine mensup olsalar bile çoğunun zaman içinde din değiştirdikleri ve buna bağlı olarak Türk isimleri aldıkları

[26]İlkay Yılmaz, "Osmanlı Kadın Tarihine İlişkin Birkaç Not", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2012, Sayı:10, s.61-81.
[27]Ahmet Yılmaz, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi", Çağdaş *Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*,2010,s.191-212.

görülmektedir. Kadın esirleri (cariyeler) arasında, Osmanlı'nın uzun süre hâkimiyet mücadelesi verdiği bölgeler olan Eflak ve Macar kadınları ön plana çıkmıştır.[28] Osmanlı'nın Balkan toprakları üzerinde hâkimiyet kurmasıyla gerek kültürel gerekse dini yapıların değişimi böylelikle toplumda kadına atfedilen rolü de değiştirmeye başladı. Bu değişimleri, Osmanlı'da "Harem" olarak adlandırılan ve çeşitli milletlerden genç kızların bulunduğu sarayın önemli bölümlerinden olan yerde görmek mümkün olmuştur. Şöyle ki; Hıristiyan olarak hareme alınan Balkan kadınları, girdiği yeni kültürel sistem ve toplumda kendi yerlerini anlamaya çalışmışlar, Osmanlı'daki Müslüman insanların kadına bakış açısını kendi sahip oldukları geçmiş sosyal, kültürel ve dini yapı içinde sindirmeye başlamışlardır. Halk arasında kadın evine, çocuklarına ve kocasına bakmakla görevli olan, ev dışında örtünerek dolaşırken, saray içinde ise harem gibi bir bölümün yer alması kadına olan bakış açısını daha da karmaşıklaştırmıştır. Harem içinde var olan farklı bir dine ve sosyal yapıya sahip olan Balkan kadınları da bu karmaşıklık içinde kendilerine verilen bu rolü oynamışlardır. Olga Augustınos kendi çalışmasında; Osmanlı topraklarında yaşayan bir cariye olan Yunanlı Theophe'yi örnek vererek, kendini Osmanlı gibi büyük bir güce ve farklı sosyo-kültürel aynı zamanda dini yapıya sahip bir imparatorluğun egemenliği altında toplumsal cinsiyet üzerinde yaşanan değişimleri ve Balkan kadınlarının bu değişim içinde edindikleri rolleri ve fikirlerini özetlemiştir. [29] Böylelikle harem içinde yaşayan balkan kadınlarının kendi din ve kültürel özellikleriyle birlikte kendilerini farklı bir sistem içinde bulmalarıyla yaşadıkları toplumsal ikilem, Osmanlı toprakları içinde yaşayan diğer balkan kadınlarının "toplumsal cinsiyet" açısından toplum içindeki rolünü örneklendirmiştir.

Bununla birlikte Osmanlı'da yaşayan tüm vatandaşlara yönelik hakların korunduğu yeniliklerle ön plana çıkan Tanzimat Dönemi ile gelen eşitlik gibi kavramlarla Abdülmecit döneminde kızlara ilk kez eğitim hakkının tanınması Osmanlı sınırları içinde yaşayan Balkan kadınlarının da özellikle siyasi ve sosyal anlamda öz benliklerini ve sahip oldukları hakların farkına varabilmelerini sağlamıştır. Ortaokul seviyesinde eğitim veren "Rüştiyeler"'in ardından "Dar-ül

[28]İbrahim Etem Çakır, "Osmanlı Toplumunda Köle ve Cariyeler Sofya:1550-1684", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.201-216.
[29]Olga Augustınos, *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları, Toplumsal Cinsiyet, Kültür, Tarih*, Der: Amilaa Buturoviç ve İrvin Cemil Schick, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s.11-46.

Muallimat" gibi Kız Öğretmen Okullarının açılması da kadınların eğitim alanında kendilerini geliştirebilmelerini sağlamıştır. Tanzimat döneminin getirdiği yenilikler ve Meşrutiyetle ön plana çıkan modernleşme hareketleri kadınların yavaş yavaş kendi içlerinde cemiyetler ve derneklerle çeşitli örgütlenmelere gitmelerini ve kadın dergileriyle kadının sesini topluma duyurabilmelerini beraberinde getirmiştir.

Kadınların kurduğu cemiyetlerin arasında ise; İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Teali-i Vatan-ı Osmani Hanımlar Cemiyeti, Esirgeme Derneği ve Mamulât-ı Dahiliye İstihlakı Kadınlar Cemiyet-i Hayriye, Teali-i Nisvan Cemiyeti, "Kadınlar Dünyası Dergisi" ile öne çıkan ve amacı kadının toplumdaki konumunu düzeltmek, toplumdaki kadına yönelik uygulanan baskıcı bir takım gelenekleri ortadan kaldırmak olan Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti en önemli örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmıştır. [30] Böylelikle Osmanlı içinde yaşayan kadınların toplum içindeki rollerini değiştirme çabalarıyla birlikte, aynı toplum içinde yaşayan farklı ya da aynı dine mensup balkan kadınları da kendi dinleri ve kültürleri ile beraber Osmanlı hâkimiyeti altındayken karşı karşıya kaldıkları kültürel değişimlerin farkına varmaya başlamışlardır.

İstanbul merkezli olarak açılan kız okulları yanında çeşitli Balkan ülkelerinde kızlar için eğitim veren okullar açılmıştır. 1891 yılında Sevasti Qiriazi önderliğinde Arnavutluk-Korça'da ilk kez kızlar için eğitim veren kız okulu açılmıştır.[31]

19.yüzyılla birlikte Osmanlı topraklarında kızların eğitimi üzerine açılan okullar, beraberinde Balkan toplumlarını da etkilemiştir. 1869'da Macaristan'da kadınların eğitimi için oluşturulan ulusal birliğin (ONKE, National Association for Women's Education) başkanı olan Hermin Beniczky önderliğinde 13 yaş üzerindeki kızlar için eğitim veren ilk özel okul açılmıştır. Aynı zamanda Beniczky 1865'de "Homeland" gazetesinde yayınlanan "Kadına Çağrı" (Call to Women) makalesinde ülke çocuklarının sağlıklı yetiştirilebilmesi adına kadının eğitim almasının ulusal çıkarlar açısından en temel rollerden biri olduğunu belirtmiştir.[32] Sırbistan'da 1913 yılında,

---

[30]Erdinç Gülcü ve Samiye Tunç, "Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı 3, s.155-176.

[31]Robert Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History, The Centre for Albanian Studies* ,I.B.Tauris Press, New York 2012, s.135.

[32]*Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms in Central, Eastern and South Eastern Europe 19th and 20th Centuries*, Ed:Francisca De Haan,Krassimira Daskalova and Anna Loutfi, Central European University Press,USA 2006, s.56.

Sarajevo'da, Belovic Bernadzikowska editörlüğünde, kadınlar için kadınlar tarafından çıkartılan ilk ve tek kadın dergisi "The Serbian Women" Sırbistan'da geniş kitlelere ulaşmıştır.[33]

O zamanda kadar erkek yöneticilere bağlı olan kadınlar bu dergiyle beraber ilk defa kadın yöneticilerle beraber yazılarını Sırp kadınlarına ulaştırmışlar, bu sayede birçok Sırp kadını sosyal alanda ve eğitimde haklarının neler olduğunun bilincine varmaya başlamışlardır.

2.3.Balkan Savaşı ve Dünya Savaşları Dönemi ve Kadın

Balkan devletlerinin Osmanlıları Balkanlardan atmak istemesiyle başlayan Balkan Savaşları tarih sahnesine getirdiği önemli sonuçlarla damgasını vurmuştur. Balkan Savaşları Karadağ'ın daha fazla büyümek; Sırp, Bulgar ve Yunanlıların ise çeşitli sebep ve gerekçelerle kendilerinin saydığı Makedonya'yı ele geçirmek temel düşüncesinden çıkmıştır. Uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Balkan ulusları bu savaşlarla kendi özerk devletlerinin gücünü kuvvetlendirmek amacını taşımışlardır.[34] Rusya'nın da kışkırtmalarıyla ortaya çıkan Birinci Balkan Savaşı'nda (1912-1913) yer alan devletler Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'dır. Birinci Balkan Savaşı sırasında Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk bu savaştan önce bağımsızlık için önemli adımlar atmıştır. Balkan Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin uğradığı hezimet sonucu Yanya ve İşkodra kaleleriyle, Avlonya hariç Arnavut nüfus çoğunluklu bölgelerin tamamının daha harbin ilk haftalarında Balkan devletleri tarafından işgali ile Arnavut liderleri kendilerini yol ayrımında hissetmişlerdir. Bu çerçevede Türkiye ile irtibatın fiilen kesilmiş olması ve bağımsızlık kararı alan heyetin toplanmasına engel olacak Osmanlı askeri varlığı da bölgede kalmayınca Arnavut topraklarının bir kısmında 28 Kasım 1912 günü özerk Arnavutluk ilan edilmiştir.[35]

---

[33]Aynı yer, s.52.
[34]Mithat Atabay, *İmparatorluk'tan Ulus Devletlere Türkiye ve Balkanlar*, Paradigma Akademi Yayınları, Ankara 2013, s.65.
[35]Hasip Saygılı,*20.Yüzyılın Başlangıcından Günümüze Arnavutlarda Osmanlı ve Türkiye Algısı*, Bilge Strateji, Cilt 6, Sayı 10, Bahar 2014, s.35-62.

Birinci Balkan savaşı sürecine baktığımızda; savaş Rusya'nın bu bölgeleri kışkırtmasıyla birlikte; Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı'ya karşı birlik olmasıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı topraklarında yaşayan Ortodoksları koruma amacını taşıdığını söyleyen Rusya, 1774 yılında Kırım Savaşı'nın ardından imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla bu isteğini belgelemiştir. Bu gerekçe ile Balkan topraklarındaki Osmanlı hâkimiyetini kırmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte 1830 yılında Yunanlıların ayaklanarak bağımsızlığını kazanması, sonrasında gelen Sırp ayaklanması ve Sırbistan'ın kurulması gibi nedenlerle Balkanlarda gücü zayıflayan Osmanlı, Balkan devletleri için birleşip savaşı başlatmanın tam zamanı olduğunu düşünmüştür. Tüm bu nedenlerle birlikte Karadağlıların Osmanlı topraklarına saldırısı ile savaş başlamıştır. Bu savaş sırasında Arnavutluk da bağımsızlığını ilan etmiştir.

Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanan sonuncu Balkan ülkesi Arnavutluk olmuştur. Osmanlı'nın isteğiyle savaş sona ermiş ve Londra (Konferansı) Antlaşması (1913)[36] imzalanmıştır. Birinci Balkan Savaşı sonunda; Bulgaristan ordusu, Çatalca'ya kadar ilerleyerek, İstanbul'u tehdit etmeye başlamıştır. Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan orduları Makedonya'yı tamamen işgal etmişlerdir. Yunanistan, Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Ege Adaları'nı işgal etmiştir. Çatışmanın bütün Avrupa ülkelerini etkilemesinden korkan devletlerin çağrısıyla taraflar arasında savaşı bitiren antlaşma 1913 yılı Mayıs ayında Londra'da imzalanmıştır. 1913 Nisan'ın da Edirne'yi düşmana bırakmama iddiasıyla darbe yapan İttihat ve Terakki Hükümeti barış görüşmeleri için müracaat etmek zorunda kalmış ve Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti arasında barış 30 Mayıs 1913'te Londra'da imzalanmıştır.[37] Londra Antlaşması'na göre; Yunanistan Selanik'i, güney

[36]Londra Antlaşması, 30 Mayıs 1913 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesiyle sonuçlanan I. Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan Krallığı ile imzalanmıştır. Londra Antlaşması'ndan en kârlı çıkan devlet Bulgaristan Krallığı olmuştur. Savaş sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun yalnızca Bulgaristan ile sınırı kalmış, Bulgaristan Batı Trakya'nın büyük bir bölümünü ele geçirerek Ege Denizi'nde hakimiyet kurmuştur. Ancak II. Balkan Savaşı'nda Enver Paşa komutasındaki Türk ordusu Midye-Enez hattını geçerek, bu antlaşmayı ihlal edecek ve Edirne ve Kırklareli'yi geri alacaktır.

[37]Mehmet Okur, *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt 1, 2006, Karam & Vadi Yayınları, Ankara, s.595-607.

Makedonya'yı ve Girit'i, Sırbistan orta ve kuzey Makedonya'yı, Bulgaristan ise Kavala ve Dedeağaç ile birlikte bütün Trakya'yı ele geçirmiştir.[38]

Birinci Balkan savaşı sürecinde Osmanlı açısından önem teşkil eden bir konu, ülke yönetimi konusunda ortaya çıkan sorunlar olmuştur. Bir yanda savaşın getirdiği olumsuz sonuçlar bununla gelen toprak kayıpları, bir yanda ise Osmanlı'nın gittikçe güç kaybetmesi ülke içindeki dengeleri de bozmaya başlamıştır. Osmanlı tarihinde ilk kez devlet bir hükümet darbesiyle karşı karşıya kalmıştır. 1913 yılında "Bab-ı Ali Baskını" denilen bu olayla Osmanlı yönetimini elinde bulunduran Kamil Paşa hükümeti devrilmiş, yerine ise Mehmet Şevket Paşa hükümeti gelmiştir. Osmanlı'da I.Meşrutiyetin ilanında öne çıkan ve Enver Paşa, Talat Paşa gibi isimlerin yer aldığı İttihat ve Terakki Cemiyeti ise, Balkan Savaşları'ndan sonra yaklaşık beş sene boyunca Osmanlı yönetiminde etkili bir şekilde yer almışlardır.

Osmanlıların yenilgisiyle sonuçlanan Birinci Balkan Savaşı sonucunda, Osmanlı Devleti büyük kayıplara uğramıştır. Özellikle Londra Antlaşmasıyla Ege Denizi üzerindeki hâkimiyetin kaybedilmesi Osmanlı açısından büyük bir kayıp olarak öne çıkmıştır. Savaşın kaybedilmesinde ordunun siyasete karışması, Osmanlı'nın birden fazla cephede savaşıyor olması, deniz gücünün zayıf olması gibi nedenler etkili olmuştur. Birinci Balkan Savaşı'nın hemen ardından ortaya çıkan II. Balkan Savaşı'nın nedeni ise, Bulgaristan'ın I.Balkan Savaşı'ndan en avantajlı devlet olarak çıkmasının diğer Balkan ülkelerini rahatsız etmesi olmuştur.

Birinci Balkan Savaşı'nda tarafsızlığını koruyan Romanya'ya, Üçlü İttifak güçleri (Yunanistan, Sırbistan, Karadağ) Londra barış görüşmelerinin ardından Bulgaristan'a karşı iş birliği teklifi yapmışlardır.[39] Böylelikle Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya II. Balkan Savaşı'nda yer alan devletler olmuşlardır. II. Balkan Savaşı sonunda önemli üç antlaşma imzalanmıştır. Bunlardan ilki Balkan devletleri arasında imzalanan Bükreş Antlaşması'dır. Bu antlaşmayla birlikte Bulgaristan I.Balkan Savaşı'nda elde ettiği üstünlüğü kaybetmiştir. Osmanlı ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Antlaşması'yla (1913), günümüz Türk-Bulgar sınırı

[38]Atabay, *a.g.e.*, s.66.
[39]Abidin Temizer, "İkinci Balkan Savaşı'nda Romanya", *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 31, s.404-413.

önemli ölçüde çizilmiştir. Bulgaristan'da yaşayan Türkler ise azınlık durumuna düşmüştür. Osmanlı ile Yunanistan arasında imzalanan Atina Antlaşması'yla (1913) Girit, Yanya ve Selanik Yunanistan'a bırakılmıştır. Meriç Nehri iki ülke arasında sınır olarak kabul edilmiştir.

Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiş ve bundan sonra da bu toprakları geri alacak güce ulaşamamıştır.[40] Arnavutluk, Makedonya, Batı Trakya ve Bozcaada ve Gökçeada hariç olmak üzere Ege adaları kaybedilmiştir. Bununla birlikte Batı Trakya Türkleri, Ege'de kıta sahanlığı ve kara suları gibi günümüze kadar gelecek sorunlar başlamıştır. Rusya'nın kışkırtmasıyla ve Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın bir araya gelerek Osmanlıları Balkanlardan atmak istemesiyle patlak veren 1.Balkan Savaşından sonra ise, Balkan bölgesinde Osmanlı'dan sonra sürecek olan ve modern milliyetçilik hareketlerinin zemin hazırladığı parçalanmalar, çok şiddetli savaş ve yıkımlara neden olmuştur.

Osmanlı ve İtalya arasında ortaya çıkan Trablusgarp Savaşı ve onun ardından yaşanan 1. ve II. Balkan Savaşlarının hazırladığı siyasal ve askeri ortamların getirdiği hızla birçok devlet için büyük kayıplar getiren 1.Dünya Savaşı ortaya çıkmıştır. 1911-1912 yılları arasında Trablusgarp'ta patlak veren Türk-İtalyan Savaşı, Osmanlı Devleti'nin iştah kabartan zayıflığını Balkan devletlerine göstermiştir.[41] I. Dünya Savaşı 28 Temmuz 1914 tarihinde Avrupa'da başlamış, ancak dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin katılması ve diğer kıtalardaki sömürgelere de yayılması nedeniyle "Dünya Savaşı" olarak adlandırılmıştır.[42] Ağustos ayından itibaren büyük devletler ardı ardına Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan üzerindeki baskısını şu veya bu tarafta yer alarak desteklemişler ve savaşın içine girmişlerdir.[43] İngiltere, Fransa ve Rusya Anlaşma (İtilaf) devletleri içinde yer alırken; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Bağlaşma(İttifak) devletleri içinde yer almıştır. Fakat savaş süreci içinde bazı devletler taraf değiştirmişler, ulusal çıkarları için bazı devletler sonradan savaşa girmiş, bazı devletler ise savaş sona ermeden savaştan ayrılmışlardır. İngiltere ve

[40]Yahya Kemal Taştan,"Kanonik Topraklardan Ulusal Vatana: Balkan Savaşları ve Türk Ulusçuluğunun Doğuşu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2012, s. 1-99.
[41]Abdullah Gündoğdu, *100.Yılında Birinci Dünya Savaşı*, "Büyük Harbe Giden Yol ve Dünya Dengeleri", Ed;Ümit Özdağ, Kripto Yayıncılık, Ankara 2014, Baskı 1, s.30
[42]Tayfun Nasuhbeyoğlu, *Balkan Tarihine Genel Bakış*, İstanbul, s.1-48.

[43]Gündoğdu,*a,g,e.*, s.11.

Fransa ile ittifakı sağlayamayacağı kesin görünen İttihat ve Terakki hükümeti, 2 Ağustos 1914 günü Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması (Osmanlı-Alman Gizli Antlaşması) imzalamıştır. Savaşa İttifak güçleri yanında girmeyi taahhüt etmiş ve silahlı kuvvetlerinin genel sevk ve idaresi için bir Alman askeri heyetini yetkili kılmayı uygun görmüştür. [44] Yavuz ve Midilli Olayı[45] ile de Osmanlı kendisini savaşın içinde bulmuştur. Osmanlı'nın savaşa girmesiyle Balkan devletleri açısından dengeler de değişmeye başlamıştır.

1.Dünya Savaşı sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa dâhil olmasıyla güç Anlaşma devletlerinin eline geçmiştir. Woodrow Wilson'un yayınladığı Wilson İlkelerinin görünürde getirdiği kalıcı barışı sağlama yolundaki maddelerine güvenen Bağlaşma(İttifak) devletlerinin savaştan çekilmesiyle de savaş sona ermiştir. Savaş bitmiş olsa da ülkeler savaşın getirdiği kayıplarla savaş bittikten sonra da uğraşmaya devam etmişlerdir. Özellikle geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlayan ve güçlü bir ekonomiye sahip olmayan Balkan devletleri büyük bir çöküş yaşamıştır. Bununla birlikte savaş öncesi dönemde savaşa meyilli olarak görülen Balkan devletleri, 1.Dünya Savaşı gibi büyük vahşet ve yıkım getiren bir savaşın, bir Sırp milliyetçisinin Avusturya-Macaristan veliahdını öldürmesiyle patlak vermesi yüzünden diğer ülkeler tarafından ötekileştirilmeye devam etmişlerdir. Yine bu ülkeler tarafından balkanlaştırma[46] terimi, vahşet ve yıkımı nitelendirmek adına kullanılmaya başlamıştır.

Dünya siyasi haritasının değiştiği savaşın sonunda, Avusturya-Macaristan imparatorluğu parçalanmış ve Macaristan Devleti kurulmuştur. I.Dünya savaşından sonra Balkan coğrafyasında ortaya çıkan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ise, bölgede yönetimi büyük oranda elinde tutan bir unsur olarak öne çıkmıştır. Avusturya-Macaristan'ın yönetimi altından sıyrılarak özerk bir yapıya kavuşan Slovenler, 1918 yılında kurulan bu krallığın baş aktörlerinden biri olmuştur. Yugoslavya Krallığını

---

[44]I.Dünya Savaşı, *http://www.trakyanet.com/rumeli/makale/savaslar/1-dunya-savasi.html,* Erişim Tarihi: 11.10.2014.

[45]İngiliz donanmasından kaçan iki alman gemisinin Osmanlı'ya sığınmasıyla Osmanlı'nın Goben ve Breslau adlı gemileri satın aldığını açıklayıp, isimlerini Yavuz ve Midilli olarak değiştirmesi sonrasında bu gemilerin Karadeniz'de Rus limanlarını bombalamasıdır.

[46]Genel olarak Balkanlaştırma uluslar arası arenada büyük güç sahibi olan devletlerin çeşitli politikalarıyla kendinden küçük ve zayıf devletleri küçük birimlere ayırmaları yani parçalamaları olarak adlandırılmaktadır.

oluşturan diğer ülkeler ise Hırvatistan ve Sırbistan olmuştur. 1917 Rus devrimi olmadan önce komünizmin etkili olduğu Balkan ülkelerinde, I.Dünya Savaşı'ndan sonra otoriter rejimler, savaşın getirdiği yıkım ve yoksullukla boğuşan Balkan ülkelerinde yönetimi ele aldılar. Hemen hemen her Balkan ülkesinde ortaya çıkan otoriter rejimler, birçok muhalefet grubu baskıyla susturdu ve birçok kişi hapse atıldı. Yugoslavya'da Kral Aleksandar, Romanya'da Kral Carol, Bulgaristan'da Kral Boris, Arnavutluk'ta Ahmed Zogu ve Yunanistan'da General Metaksas gibi.[47]

I.Dünya Savaşı'nın bitimiyle, 1918 yılından II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 yılına gelinen süreç olan iki savaş arası dönemde, uluslar arası arenada her bölge ekonomik ve siyasal olarak kendi iç sorunlarıyla uğraşmaktaydı. Devletler I.Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan antlaşmaların ağırlığıyla boğuşurken, özellikle Almanya, imzalanan en ağır antlaşma olan Versay Antlaşması'nı kabullenmekte zorlanmıştır. Hitler başa geçtiğinde de ilk işi Versay Antlaşması'nın izlerini yok etmek olmuştur. 1 Eylül'de Polonya'ya giren Hitler, Fransa ve İngiltere'nin geri çekilme taleplerini reddetmiş ve bunun ardından bu ülkelerin iki gün sonra savaşa girmesiyle, büyük yıkımlar getirecek olan II. Dünya Savaşı başlamıştır.[48]

Bununla birlikte birçok ülke rejim değişiklikleri yaşamıştır. Almanya Nazizm, Rusya Komünizm, İtalya Faşizm taraftarlarıyla dolmaya başlamıştır. Fransız İhtilali'nden sonra gelen süreçte, ulus kavramı ön plana çıkmaya başlamış ve hükümdarın kişisel menfaatleri ya da çıkarları geri planda kalarak, ulusun yani ülke vatandaşlarının toplum adına çıkarları yönetimde başat gücü oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda milletler kendi güç ve iradelerinin yavaş yavaş farkına varmaya başlamışlardır. İki dünya savaşı arası dönemde, uluslar arası alanda ve devletlerin kendi iç siyasetinde değişmeye başlayan uluslar arası konjonktürle birlikte milliyetçilik anlayışı da derinleşmiştir. 19. yüzyılla birlikte Avrupa'da savaşların getirdiği yıkımlar, Avrupa ülkelerini yoksulluk ve sefaletle karşı karşıya getirmiş ve buna bağlı olarak sosyal tabakalaşma katmanında en alt sırada bulunan işçi sınıfı çeşitli alanlarda sesini yükseltmeye başlamıştır.

---

[47]Tayfun Nasuhbeyoğlu, *Balkan Tarihine Kısa Bakış*, İstanbul 2008,s.1-48.
[48]Liddell Hart, *II.Dünya Savaşı Tarihi I*, Yapı Kredi Yayınları, Baskı 4, İstanbul 2002, Çev:Kerim Bağrıaçık, s.13.

Bu bağlamda, devletler iç politikada bireylerin refah seviyesini yükseltmeyi başlıca amaçları arasına almışlardır. Hükümdarın elinde olan yönetme gücü artık halka dayanan bir güç olma yolunda ilerlemeye başlamış, devletlerin çıkarları ulusların kolektif çıkarları, tutkuları ve duyguları tarafından yönlendirilmeye başlamıştır.[49] Bununla birlikte, Wilson İlkeleri kapsamında yer alan ulusların kendi kaderini tayin edebilme ilkesi, Avrupa'da ve Balkanlarda büyük devletlerin parçalanmasına ve ulus-devletlerin dünya sahnesine çıkmasına zemin hazırlamıştır. Böylece milliyetçilik Avrupa'dan Balkan toplumlarına yerleşmeye başlamıştır. Bütün bu nedenler modern milliyetçilik akımının uluslar arası arenada rol almasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sürecinde milliyetçilik, uluslar arası ilişkilerde önemli bir politik silah haline gelmiştir. Tüm bu nedenlerle ülkeler kendilerini İkinci Dünya Savaşı'nın içinde bulmuşlardır. Bu süreçte Balkan coğrafyasında yaşayan milletlerin durumu da yukarıdaki tüm nedenlerden fazlasıyla etkilenmiştir.

1929 Büyük Buhranla iyice bozulan ekonomi, Birinci Dünya Savaşından yorgun ve ekonomik olarak tükenmiş olarak çıkan Balkan devletlerini de olumsuz etkilemiştir. Milliyetçilik ise bölgedeki tüm ulusları etkilemiş durumdaydı. Sırbistan ve Romanya'daki halk ağır milliyetçi duygularla daha hırslı ve saldırgan duygular içindeydi. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkan farklı fikir akımlarından Balkan ülkeleri de etkilenmiştir. Fakat farklı akımların farklı devletler tarafından benimsenmesiyle Balkan ulusları kendi içlerinde büyük bölünmeler ve çatışmalar yaşamışlardır. Faşizm yanlısı Mussolini önderliğindeki İtalya'nın Arnavutluk ve Yunanistan'ı etkisi altına alması, Almanya üzerinde partizan grupları birleştiren Hitler'in ise Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya üzerindeki baskıcı tavrı savaş süreci içinde özellikle Balkan devletlerini birbirlerine karşı etkilemiştir. Hitler ve Stalin arasında hassas bir şekilde devam eden ilişkilerin yönü de, Balkanları buna bağlı olarak savaşta taraf olmaya itmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda Balkanların işgalinde öne çıkan devletlerden biri olan Almanya, Yunanistan'ı işgal etmiş, İngilizler Balkanlar'dan atılmış ve Almanlar tarafından geri püskürtülmüştür.[50]

---

[49]Edward Hallett Carr, *Milliyetçilik ve Sonrası*, İletişim Yayınları, Çev: Osman Akınhay, Baskı 6, İstanbul 2015,s.21.

[50] Hart, *a.g.e.* ,s.139.

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda Yunanistan ülke yönetimindeki sorunlarla uğraşmaktaydı. Özellikle ülke içinde yaşanan komünizm yanlısı faaliyetler etkinliğini arttırmaya başlamıştır. Durdurulamayan Alman işgali karşısında, sağ ve sol görüşlü örgütler harekete geçmiş, başta sol görüşlü Yunanistan Komünist Partisi (KKE) olmak üzere, Yunan Ulusal Demokratik Birliği (Ethnikos Dimotratikos Ellinikos Sindesmos/EDES), Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Hareketi (Etniki kai Koinoniki Apeleftherosi /EKKA) ve Ulusal Kurtuluş Cephesi (Ethniko Apeleftherosi Metopo/EAM) gibi direniş örgütleri ön plana çıkmaya başlamıştır.[51] Yunanistan'da ülke içinde oluşan tüm bu gruplar bir yandan da savaş esnasında İngiltere'nin aldığı kararlardan etkilenmişlerdir. Öyle ki savaş boyunca İngiltere, Yunanistan'daki ağırlığını hissetti. Böylelikle Yunanistan'da ülke içinde oluşan komünizm yanlısı grupları ve bunların üstünde oluşan Sovyet Rusya etkisini azaltmayı planlamıştır. Savaş devam ederken farklı cephelerde meydana gelen olaylarla ve Sovyetlerin etkisinin artmasıyla, Yunanistan'da da partizan birliklerin gücü artmaya başlamıştır. Ülke içinde karşıt grupların birbirlerine karşı tutumları ise savaş ortamındaki havayı daha da zorlu hale sokmuştur. Öyle ki 1946 yılında Yunanistan bir iç savaşla karşı karşıya kalmıştır. 1944 yılında Almanya'nın Yunanistan topraklarından çıkmaya başlamasıyla İngilizler ülkeye girdi. İngilizlerin de desteğiyle EAM, ELAS ve EDES grupları arasındaki çatışma ortamı yumuşamaya başladı ve gruplar arasında ateşkes imzalandı. II. Dünya Savaşı sonucunda, Yunanistan İngilizlerden destek alarak ülke içinde karışık bir hal almış olan parti gruplarıyla bir orta yol bulmayı başarabilmiştir. Öyle ki ülke içinde yönetimin başına bir koalisyon hükümeti geçmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Alman işgali altında olan Yugoslavya'da, Hırvatistan da Almanlar tarafından desteklenen Balkan ülkeleri olarak öne çıkmıştır. Sırplara karşı oluşturulan ve bağımsız Hırvatistan için çalışan Ustaşaların kurduğu örgüt de 1945 yılına kadar Hırvatistan'da etkinliğini sürdürmüştür. Birçok Sırp vatandaşı, Hırvatlar tarafından öldürülmüş ya da baskı altına alınmıştır. Buna karşılık, Sırplar arasında bu katliamlara karşı çeşitli direniş örgütleri oluşmaya başlamıştır. Bu örgütler içinde Yugoslav Komünist Partisi adını alan örgüt ön plana çıkmıştır. Örgütün lideri, Josip

[51]Pınar Selçuk Özgür, "Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,* Sayı 57, Güz 2015, s. 101-129.

Broz Tito olmuştur. Zamanla Hırvatistan'da çentikler ve partizanlar arasında çekişmeler oluşmaya başlamış ve Almanlar tarafından tehdit olarak görülen direniş örgütlenmeleri, Sovyetler tarafında da desteklenmiştir. Özellikle Josip Tito Almanlar tarafından sorunun temelini teşkil etmiştir. Savaşın bitimine doğru 1944 yılında Almanlar yavaş yavaş Balkanlardan çekilmeye başlamışlardır. Bununla birlikte partizanlarda ülke içinde gücü eline almıştır. Partizanlar bu dönemde sadece Sırp, Hırvat ve Sloven bölgelerindeki bütün unsurlar üzerinde hâkimiyet kurmakla kalmamış; aynı zamanda eski Yugoslavya devletinin sınırları içerisinde kalan Makedonya ve Kosova bölgelerinde de tam kontrolü ellerine geçirmişlerdir.[52]

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte yaşanan Balkan Savaşları; balkan kadınının tarihinde, Osmanlı hâkimiyetindeki Balkan topraklarında değişen toplumsal yapıdan sonra, çok önemli bir yere sahip olmuştur. Rusya'nın da kışkırtmalarıyla ortaya çıkan Birinci Balkan Savaşı'nda (1912-1913) yer alan devletler Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'dır. Birinci Balkan Savaşı'nın hemen ardından ortaya çıkan İkinci Balkan Savaşı'nın nedeni ise, Bulgaristan'ın Birinci Balkan Savaşı'ndan en avantajlı devlet olarak çıkmasının diğer Balkan ülkelerini rahatsız etmesi olmuştur. Böylelikle Osmanlı ve Balkan ülkeleri arasında günümüze dek süren Bükreş, Atina, İstanbul Antlaşmaları (1913 ve 1914) gibi önemli bir takım antlaşmalar imzalanmıştır. Fakat tüm bu süreç içinde, yeni çıkarlar doğrultusunda oluşan gruplar arasında daha fazla toprak kazanmak ya da uluslar arası arenada etki gücünü arttırabilmek amacıyla yapılan savaşların ardında birçok insan özellikle de birçok kadın uzun yıllar etkisinde kurtulamayacakları işkencelerle karşılaşmış ve ağır insan hakları ihlalleriyle mağdur edilmiştir. Bu savaşlar sırasında Türk, Sırp, Yunan ve Bulgar kadını savaşın vahşetiyle karşı karşıya kalan belki de en ağır taraflar olmuşlardır. Tüm bu çıkar çatışmalarının ardında burada dikkat edilmesi gereken nokta katledilen ya da zarar gören tarafın Türk, Yunan ya da Sırp olduğu değil "kadın" olduğudur. Balkan savaşlarının ardından tüm Balkan ülkeleri ekonomik anlamda oldukça zayıflamış, her bölge kendi içinde maddi ve manevi büyük kayıplar vermiştir. Bunun ardından gelen 1914-1919 Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı Balkan

[52]Jelavich , *a.g.e.*, s.287.

ülkelerinde büyük kayıplar yaratmıştır. Bu savaşlar boyunca birçok Balkan kadını sefalet ve eziyetlerle karşı karşıya kalmakla birlikte, özellikle Birinci Dünya Savaşından sonraki süreçte çeşitli örgütlenmeler oluşturmaya başlamışlardır. Sırbistan, Slovenya, Arnavutluk gibi Balkan ülkelerinde oluşan kadın örgütlenmeleriyle, kadınların geleneksel Balkan toplumu içinde bulunmuş olduğu konum da değişmeye başlamıştır. Özellikle 1920li yıllarda, iki savaş arası dönemde, Balkan kadınları arasında bu oluşumlar hız kazanmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan Balkan savaşları Avrupa'da gergin bir ortam yaratmıştır. Yüzyılın başında Batı ülkelerine kıyasla az gelişmiş ve az nüfuslu yapıya sahip olan Balkanlar sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle diğer ülkelerin çıkarlarının kesiştiği bir bölge olmuştur. [53] Bu nedenle Balkanlar Birinci Dünya Savaşı süreci boyunca diğer ülkelerin çıkarları doğrultusunda ilgi odağı olmuştur. Savaş boyunca ekonomik açıdan iyice zayıflayan Balkan ülkelerinde kadının toplumsal yapı içindeki rolü eski geleneklere göre yerini korusa da, bu savaş esnasında birçok kadın dışarıda savaşan erkeklere yardım etmek için, silahlanmış ve erkeklerle birlikte savaşmaya başlamıştır. 1939 yılında İtalya'nın Arnavutluk'u işgaliyle Balkanlarda yayılan İkinci Dünya Savaşı, henüz Birinci Dünya Savaşı'nın etkilerini üzerinden atamamış Balkan toplumları için büyük kayıplar yaratmıştır. Bosna-Hersek Hırvatlar tarafından ele geçirilmiş ve buradaki partizanlar Saraybosna'yı etki altına almışlardır. Savaştan önce yarı özerk bir konumda olan Hırvatistan Bosna-Hersek de etkisini sürdürürken Slovakya'da da belli kısımlarını ilhak etmiştir. Hırvatistan oluşan Ustaşa rejimi ise İtalyanlar ve Almanlar tarafından desteklenmeye devam ederken, ülke içinde partizanlara olan mücadele de devam etmiştir. Slovenya Avusturya ve İtalyanlar tarafından işgal edilmiş fakat 1943 yılında İtalya'nın savaştan ayrılmasıyla beraber partizanlar ülkeyi ele geçirmişlerdir. Alman müttefiki olarak savaşa başlayan Romanya ise savaşın ilerleyen sürecinde SSCB etkisi altında kalmıştır. Alman müttefiki olarak savaşta yer alan diğer bir balkan ülkesi olan Macaristan savaş esnasında Sovyet güçleri yanında taraf değiştirme girişimi Alman istilası altında kalmasına yol açmıştır. Yunanistan, Alman ve İtalyan güçleri etkisi altında kalmış; Kral Boris'in yönetimi altındaki Bulgaristan ise Alman güçlerinin yanında savaşılsa

[53] "The Balkans", *http://alphahistory.com/worldwar1/balkan/* , Erişim Tarihi: 21.07.2016.

da 1944 yılında Sovyet ordusunun emri altında hareket etmiştir.1939 yılında İtalya işgali altında kalan Arnavutluk'ta ise, Yugoslavya'yı etkisi altına alan Almanya etkisi 1944 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nda balkanlarda genel olarak yaşanan bu olaylar ve savaştan sonra sosyalist Yugoslavya altında birleşen balkan ülkelerinde balkan kadınının toplumdaki rolü komünizm etkisiyle farklılıklar yaşamıştır. Örneğin; "komünizm döneminde, Arnavut toplumunun modernleşmesi ve kadınların yaşam koşullarının düzeltilmesi konusunda çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Enver Hoca diktatörlüğü altında kadının sosyal ve ekonomik alanlarda resmi olarak aktif olması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Komünizm toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde tam anlamıyla uygun koşullar yaratmasa da, ekonomik yönden ve siyasi temsil açısından Arnavut kadınına yardımcı olmuştur."[54]Komünizm, diğer Balkan ülkelerini de etkilemiş ve kadının toplum içindeki yerinin geçmişe göre farklı şekillerde algılanmasına neden olmuştur.

İş gücünün en önemli faktör olarak görüldüğü sosyalist Yugoslavya'da işçiler eğitim ve sağlık gibi alanlarda çeşitli avantajlar kazanmakla birlikte, toplum yapısı içinde daha refah bir konuma sahip olmuşlardır. Kadınlar ve çocuklar erkeklere göre daha geride kalsa da istihdam edilen kişi oldukça artmıştır. 1946 yılından bu yana, kadınların siyasi, sosyal ve ekonomik hakları Federal Anayasada yazılıydı ve kadınların işgücü ve eğitim gibi olanaklara erişimi savaş sonrası nesil için kentleşme ve endüstrileşmenin de etkisiyle büyük oranda artmıştır.[55] Fakat ekonomik ve sosyal anlamda özgürleşmiş olarak görülmeye başlayan Balkan kadınları her ne kadar bu haklara sahip olsa da, çalışılan iş yerinde daha az beceri isteyen işlere verilmiş ve erkeklere göre daha az maaş almışlardır. Kadınının iş hayatına ek olarak ev içindeki sorumlulukları ise aynı şekilde devam etmiştir. Yani kadının, çocuklarına ve kocasına bakmak, ev temizliğini yapmak ve diğer ev işleri temel görevleri olarak devam etmiştir. Ev içinde ücretsiz işçi olarak çalışan kadın, ev dışında daha düşük kalitede ve daha düşük maaşlı işlerde çalışarak devlet düzenine karşı görevini yerine getirmeye de

[54] Marina Calloni, *Albanian Women After Socialism and the Balkan War*, Utrecht University, 2002, s.49-60.

[55]Chiara Bonfiglioli, *Gendering Social Citizenship : Textile Workers in post-Yugoslav States*, University of Edinburgh, School of Law The Europeanisation of Citizenship in the Successor States of the Former Yugoslavia (CITSEE),UK 2013,s.1-33.

devam etmiştir. Balkan toplumlarının kadınlara geleneksel bakış açısı özel çerçevede yerini korumuştur.

2.4. Soğuk Savaş Dönemi ve Kadın

İkinci Dünya Savaşı Balkan uluslarıyla beraber diğer dünya devletlerini ekonomik açıdan büyük zarara ve yıkıma uğratmış ve milyonlarca insan bu savaşta hayatını kaybetmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımlar ve uluslar arası sistemde ülkelerin güç bağlamında değişen rolü çerçevesinde, ABD ve SSCB birbirlerine karşı takındıkları tutum ve öne sürdükleri ideolojilerle Soğuk Savaş denilen bir dönemi ortaya çıkarmıştır.

1949 yılında, 1990lara kadar uzanacak soğuk savaş döneminde, ABD ve SSCB'nin öne çıkmasıyla kurulan iki kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Sovyetler yaymak istediği komünizmle, Balkanlarda özellikle Yugoslavya'da, etkinliğini arttırmaya devam ederken, ABD komünizmle mücadele etmenin yollarını aramıştır. Balkan coğrafyasında bu dönemde öne çıkan unsur, bölgede Sovyetlerin sahip olduğu güç olmuştur. Bulgaristan, Macaristan, Romanya ve tabii ki Yugoslavya'da sosyalist partiler kendi bölgelerinde gücü ellerine geçirmişlerdir. ABD Truman Doktrini, Marshall Planı gibi yardımlarla savaştan sonra büyük yıkıma uğramış olan devletlere ekonomik bir destek sunarak ülkeleri yanında yani Batı Bloğuna çekmeye çalışırken, Sovyetlerde buna karşılık çeşitli uygulamalarla öne çıkmaya çalışmıştır. 1947 yılında Stalin'in önderliğinde Cominform faaliyete geçirilmiştir. Ardından COMECON denilen örgüt oluşturulmuştur. Böylece yanına aldığı devletlerle daha güçlü bir bağ kurmayı ve daha iyi koordine olmayı amaçlamıştır. Yine Balkan ülkelerinden Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan gibi devletler Cominform içinde yer almıştır. Fakat ilerleyen dönemlerde Tito'nun öne çıkması ve daha sonra ortaya çıkan ayrılıkçı hareketler sonucu, Yugoslavya Sovyetler Birliği'nden uzaklaşmaya başlamıştır.

1980 yılında Tito'nun ölümüyle birlikte önemli bir denge unsuru ortadan kalkmış, ülkenin değişik cumhuriyetleri arasında entegrasyonu amaçlayan kurumlar gücünü yitirmeye başlamıştır. Yugoslavya'nın dağılmasına (1980-1990) kadar geçen süre içinde, ekonomik sorunlar ve etnik gruplar arasında giderek artan milliyetçilik akımı

ülke bütünlüğünün önünde en önemli sorunları oluşturmuşlardır. Ekonomik çıkmazlar, Sosyalist Yugoslavya döneminde kesin bir çözüme bağlanamamış, tarihsel kökeni olan etnik uyuşmazlıkların tekrar daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmalarına yol açmıştır. Bölgede oluşan istikrarsızlıkların nedenleri arasında gittikçe artan milliyetçilik unsuru ve Tito'nun ölümüyle bölgede güçlü bir liderin olmamasıyla Sırplar daha rahat hareket etme olanağı yakalamıştır. Tito'nun Yugoslavya'yı oluşturan federe Cumhuriyetler arasında nüfus bileşimlerini dikkate almadan eşitlikçi uygulamalar ortaya koyması, azınlıkların haklarına saygı göstermesi, milliyetçilikle mücadele etmesi gibi uygulamaları kendisinden sonra sürdürülememiştir.[56] Bosna Hersek'in Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazanması sırasında yaşanan eşitliksiz savaş ve Sırp katliamları, Yugoslavya'nın parçalanması sürecindeki en büyük olaylardan biri olmuştur.

1990'lar siyasi istikrarsızlıklar, iç çatışmalar ve ülke içinde sorunlarla başlamıştır. Tito'nun ölümünden sonra Cumhurbaşkanı seçilen aşırı milliyetçi yanlısı Miloseviç Yugoslavya'da siyasi baskılarla ve merkeziyetçi devlet yapılanması modeliyle Sırbistan'da halkın protesto faaliyetlerine girişmelerine neden olmuştur. Sırbistan'da sürekli bir iç çatışma ve gösteriler baş göstermiş ve birçok bölgede bağımsızlık yanlısı kesimler seçimleri kazanmaya başlamıştır. Hırvatistan'da da Sırp kesim yönetime karşı ayaklanmıştır. 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle Yugoslavya'da çözülme süreci ve buna eşlik eden çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bundan kısa bir zaman sonrada Yugoslavya'daki askeri güçler Slovenya'ya karşı saldırıya geçmiştir. Bu sorun dış ülkelerin yardımıyla askıya alınmıştır. Bu saldırı sonunda durmuş fakat diğer bölgelerde iç çatışmalar devam etmiştir. Örneğin Hırvatistan'da hala iç çatışmalar yaşanmaya devam etmiştir. Bu süreçler içinde Yugoslavya'nın dağılma süreci başlamıştır. Sırasıyla Makedonya ardından da Bosna Hersek bağımsızlığını ilan etmiştir. 19. yüzyıldan sonra artan modern milliyetçilik hareketleriyle ve 1990-1995 Yugoslavya İç Savaşı'yla beraber, Balkan coğrafyasında sancılı ve kanlı bir dönem yaşanmıştır. Balkan ülkeleri milliyetçilik hareketleriyle beraber kendi bağımsız devletlerini kurmak adına savaşlara dâhil olmuşlardır.

[56]Hasret Çomak ve İrfan Kaya Ülger, Balkanlarda Siyasi İstikrar ve Geleceği, *http://www.bilgesam.org/incele/1643/-balkanlarda-siyasi-istikrar-ve-gelecegi/* ,Erişim Tarihi: 01.04.2016.

Slovenya ise milliyetçilik hareketlerinden dehşet verici bir şekilde etkilenerek dağılan Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını (25 Haziran 1991) elde eden ilk ülke olmuştur. Slovenya sahip olduğu iç konjonktür ve etnik yapısıyla, diğer Balkan ülkelerine kıyasla modern milliyetçilik hareketlerinden en az etkilen ülke olmuştur.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Balkan bölgesinde etkileri hala daha günümüzde görülen önemli savaşlar yaşanmıştır. Bosna-Hersek Savaşı ve Kosova Savaşı sonrasında yaşanılanların etkisi, Balkanlardan çıkıp dünya devletlerine kadar ulaşmıştır. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Balkan devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmasını 1992 yılında Bosna-Herek'in bağımsızlığını ilan etmesi izlemiştir. Fakat bu bağımsızlık ilanından sonra gelen süreçte yaşanılan Bosna-Hersek Savaşı, tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Savaşın bu denli önlemez şekilde büyümesinin nedenleri arasında; Balkan ülkelerinin kendi aralarında milliyetçilik gibi unsurların şiddetli boyutlara ulaşmasının yanında, Avrupa'da Doğu-Batı çatışması yaşanma ihtimalinin ortadan kalkması, Batı'nın Yugoslavya'nın parçalanmasında ve savaş karşısında yeterli tepki gösterememesi yer almıştır.[57] Birçok Boşnak, Sırplar tarafından vahşi şekilde katledilmiş, kadınlar tecavüze uğramış ve insanlar üzerinde etkileri hala devam eden kalıcı hasarlar bırakılmıştır. Savaşın gittikçe vahşi bir hal alması ve insan hakları ihlallerin ağır bir şekilde yaşanması dolayısıyla da, dış güçler savaşa müdahale etmek durumunda kalmışlardır. Nihayetinde BM Güvenlik Konseyi soruna müdahil olmaya karar vermiştir.[58] NATO'nun müdahalesiyle sonlanan savaş sonucu ise, 1995 yılında Dayton Antlaşması imzalanmıştır.

Bununla birlikte Kosova üzerinde Sırplar tarihsel süreçler bakımdan her zaman hak iddia etmişlerdir.1989 da Kosova özerkliği kaldırılmıştır. Bu sırada Yugoslavya da devam eden Arnavut saldırılarına da sert bir şekilde karşılık verilmiştir. Birçok insan hayatını kaybetmiş, hatta bu saldırılar öyle şiddetli bir hal almıştır ki, bu durum katliama varmaya başlamıştır. Burada yaşanan bu çatışmalara, dünyadaki diğer devletler ve uluslar arası örgütlerde 1998-1999 yıllarında katılmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda 1999 yılında NATO bölgeye müdahale etmiştir. 09 Haziran 1999

[57]Yasin Şafak , "Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması", *Yüksek Lisans Tezi*, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
[58]Cansu Atılgan ve Cenap Çakmak,"BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet", *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı7, 2012, s.11-30.

tarihinde Miloseviç'in barış planını imzalamayı kabul etmesiyle, daha önce Sırpların imzalamadığı Rambouillet görüşmelerindeki barış planının tamamı geçerli kabul edilmiştir.[59] Son olarak da 2008 'de Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılmasıyla Yugoslavya'nın dağılması süreci tam anlamıyla tamamlanmıştır.

1990lardan itibaren başlayan bu süreç ile birlikte soğuk savaş döneminin ardından yaşanan ve uluslar arası arenada yankı uyandıran diğer bir savaş olan Kosova Savaşı'nın iktisadi, sosyal ve siyasi olarak birçok yönden etkilendiği alanlar olmuştur. Tarihsel süreç içinde bu sorunun nedenleri genel olarak şu şekilde yerini alır; ilki milliyetçilik akımı ve getirdiği etnik çatışmalardır. 1945 de savaşın sona ermesiyle birlikte Balkanlarda milliyetçilik akımı yükselmeye başlamıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla küreselleşen dünyayla birlikte de milliyetçilik daha baskın bir hale gelmeye başlamıştır. İkincisi iktisadi diğer bir ifadeyle ekonomik kaynaklıdır. Yugoslavya sosyalist ülkeler arasında gelir dağılımı en dengesiz olan ülkedir.1970'lerde ekonomik bunalımla birlikte bu dengesiz gelir dağılımı daha da derinleşmiştir. Üçüncüsü ortak bir Yugoslav üst kimliğinin oluşturulamaması ve son olarak da Sovyetler birliğinin dağılmasının ardından oluşturulan yeni düzendir. Krizin nedenlerine baktıktan sonra NATO müdahalesini incelemek gerekirse; NATO'nun harekâtı boyunca Batılı devletlerin diplomasi ve barış çalışmaları aralıksız devam etmiştir. Giderek kara harekâtı düşünülmeye başlanmıştır ki, 9 Haziran 1999 tarihinde Miloseviç barış planını imzalamayı kabul etmiştir. Anlaşma ile Kosova henüz adı konulmamış bir uluslar arası manda himayesi altına girmiştir.

NATO'nun bu müdahalesi ile birlikte uluslar arası sistemde yer alan anlayışlarda pürüzler ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında devletlerin iç işlerine karışmama, uluslar arası arenada bir anlaşmazlık olduğunda bunun barışçı yollarla çözülmesi ve toprak bütünlüğüne önem verilmesi gibi maddeler yer alır. Kosova Sorunu bu yönleriyle bu kuralların ihlali açısından farklı bir örnek oluşturmaktadır.

Tarih boyunca sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle büyük kavimlerin istilası altında kalmış olan ve kökenleri Slav toplumlarına dayanan Balkan ülkeleri

[59] Numan Baş , "Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri", *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2009.

özellikle Yunanlıların ve daha sonra Romalıların hâkimiyeti altında uzunca bir süre kalmıştır. Bu iki büyük uygarlığın altında, din ve kültür gibi etkilendiği özellikler de ona göre şekillenmiştir. Buna bağlı olarak dini bakımdan homojen bir yapıya sahip olan Balkan topraklarında Ortodoks, Katoliklik ve özellikle Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte Müslümanlık öne çıkmıştır. Balkan coğrafyasında en fazla Müslüman nüfusa sahip olan ülkelerden biri de Hırvatistan, Sırbistan ve Karadağ ile sınır birliği olan Bosna-Hersek olarak karşımızı çıkmaktadır. 15.yüzyıl Osmanlıların Bosna-Hersek'i hâkimiyeti altına aldığı yıllardır. Osmanlı hâkimiyeti altında Bosna-Hersek özellikle dini bakımdan etkilenmiş ve böylelikle diğer Balkan ülkelerine nazaran Osmanlı topraklarında aidiyet duygusunu yaşatabilmiştir. Fakat Osmanlı'nın güç kaybetmeye başlaması ve Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik ve ulusala olan bağlılık duygusuyla birlikte Balkan topraklarında – 1875 yılında çıkan Bosna-Hersek isyanı gibi- ayaklanmalar başlamıştır. "1878'deki Berlin Kongresi'nde büyük güçlerin Bosna-Hersek'i Türklerden almak için savaşmış olan Sırp isyancılara değil, Avusturya-Macaristan'a bir protektora[60] olarak vermeleri Sırpları hayretler içinde bırakmıştır. Bosna-Hersek, Sırplar ve Avusturyalılar için Osmanlıya karşı müttefik oldukları bir durumdan, amansız düşmanlar haline geldikleri bir anlaşmazlık nedeni haline gelmiştir."[61] Bunun ardından gelen Bosna-Hersek işgali uluslar arası arenada diğer devletlerin Avusturya-Macaristan'a karşı yaklaşımlarını kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmiştir. 1914 yılında bir Sırp milliyetçi tarafından Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand'ın öldürülmesiyle patlak veren Birinci Dünya Savaşı ile beraber Balkanlarda "Sırp-Hırvat-Sloven" toplumları arasındaki ilişkiler dikkat çekmeye başlamıştır. İleride farklı Balkanlar uluslarının katılımıyla Yugoslavya adını alacak olan bu devletlerin içinde yer alan temel sorunlardan biri de Bosna sorunu olmuştur. Bazı partiler kendi uluslarının ulusal çıkarlarını vurgularken; mesela Starceviç ve Frank'ın Hırvat partileri; Hırvatistan, Slovenya, Dalmaçya ve Bosna-Hersek'i kapsayan, kendilerinin Hırvat toprakları olarak nitelendirdikleri toprakların birleşmesini talep etmişler ve bu Hırvat milliyetçiler Ortodoks Sırplara karşı düşmanca

[60]Uluslararası ilişkilerde bir sözleşme ya da tek taraflı bir karar uyarınca, bir devletin ötekini koruma ve denetimi altına aldığı hukuksal rejimdir.
[61]Şafak, *a.g.t.*,s.24.

bir tavır içinde olmuşlardır.[62] Ekim ayında Zagreb'de, genel bir Ulusal Konsey toplantısı yapılır. Bu toplantıya katılmış olan Bosna delegeleri, Saraybosna'ya dönerek, Bosna için kendi ulusal konseylerini oluşturur. Ekim 1918'de Hırvat Meclisi, Habsburg yönetimini resmen reddeder ve yönetimi Ulusal Konseye devrederek, Slovenlerin, Hırvatların ve Habsburg Sırplarının sahip olduğu yeni bir bağımsız devletin artık var olduğunu ilan eder.[63] İkinci Dünya Savaşı'na kadar Balkanlarda etkin güç olan Yugoslavya içinde yer alan Bosna-Hersek diğer Balkan ülkelerine göre ekonomik ve siyasi açıdan zayıf olması nedeniyle birlik içinde daha pasif kalmıştır. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşı sürecinde Bosna-Hersek çok zorlu süreçlerden geçmiş ve uluslar arası arenada devletlerin ulusal çıkarlarına paralel olarak ortaya çıkan değişimlerin tam ortasında kalmış ve bunlardan etkilenmiştir. İkinci Dünya Savaş'ından sonra Bosna-Hersek, oluşan Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde Karadağ, Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya ile birlikte birliği oluşturan ülkelerden biri olmuştur. 1980 yılında Josip Broz Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya içinde iç çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. 1990larla beraber artan iç çatışmalar, özellikle modern milliyetçilik hareketlerinin etkisi altında kalan Balkan ülkelerinde, giderek daha da büyümeye başlamıştır. Slovenya ve Hırvatistan'ın birlikten ayrılmasıyla birlikte iç çatışmalar daha da derinleşmiştir. Bosna-Hersek'in birlikten ayrılma yolundaki adımından sonra, 1992 yılında etkisi günümüze dek sürecek olan, tüm dünyanın dehşetle izlediği Bosna-Hersek savaşı yaşanmıştır. Bu savaş Batılı devletlerin Balkan devletlerinde yaşanan vahşeti, yıkımı belirtmek amacıyla kullandıkları "Balkanlaştırma" terimini gün yüzüne çıkaran bir savaş olmuştur. Çünkü bu savaş esnasında yaşanan olayların etkileri hala daha bu vahşetlere maruz kalan insanlar tarafından tam anlamıyla atlatılamamıştır. Balkan kadını kendi coğrafi sınırları içinde büyük bir hezimete uğratılmıştır. Özellikle Boşnak ve Hırvat kadınları Sırpların sistematik tecavüzleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Tecavüzleri dünya kamuoyuna karşı ilk kez Amerikalı gazeteci Robert Fisk öne sürmüş ve 8 Şubat 1993 tarihli The Independent gazetesinde çıkan "Bosna savaş suçları: Tecavüzler gece ve gündüz sürdü" (Bosnia war crimes:The rapes went on day and night) başlıklı makalesinde

[62]Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 2: 20.Yüzyıl*, Küre Yayınları, İstanbul 2009,s.114.
[63]Noel Malcolm, *Bosna*,Om Press,İstanbul 1999, s.261.

Kalinovik kampında kalmış kadınlarla yaptığı röportajlara yer vermiştir.[64] Bu röportajlarda yer alan ifadeler Boşnak, Hırvat ve Sırp kadınlarının yaşadıklarını tam olarak anlamaya yetmese de burada yaşanan vahşet hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Sırplar tarafından gerçekleştirilen bu tecavüzler özellikle Müslüman Boşnak halkının ailevi yapısına zarar vermek amacıyla bir savaş aracı olarak kullanılmıştır. Balkan kadınlarını kullanarak toplumu parçalamak adına yapılmıştır ki bu tecavüzlerden sonra çoğu aile parçalanmış, tecavüze uğrayan kadınlar toplum içinde dışlanmış, erkekler eşlerinden boşanmış ve Boşnak ve Hırvat kadınlar Sırp kökenli çocuklarını tek başlarına büyütmek zorunda kalmışlardır. "Bununla birlikte Sırpların kullandığı en önemli yöntem "zorla hamilelik" (forced pregnancy) yöntemi olmuştur. Zorla hamilelik ya tecavüz ya da tıbbi yöntemler ile uygulanmıştır. Hamileliğin kesinleşmesinden sonra mağdur, hamileliğin ileri bir aşamasına kadar failler tarafından alıkonulmuştur."[65] Bosna Hersek genelinde faaliyet gösteren, savaş sırasında tecavüze uğramış Boşnak, Hırvat ve Sırp 1800 kadının üye olduğu "Tecavüze Uğramış Savaş Mağduru Kadınlar Derneğinin" başkanlığını yürüten Bakira Haseçiç, Bosna Hersek'in 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettiği sırada 2 kızı ve eşiyle ülkenin Vişegrad kentinde yaşadıklarını anlatmıştır.[66] Bakira gibi daha birçok balkan kadını savaş sırasında yaşadıkları acılar karşısında haklarını aramak amacıyla da bu derneği kurmuşlar ve Tecavüze Uğramış Savaş Mağduru Kadınlar Derneği sayesinde de birçok kişi tutuklanmış, adalete teslim edilmiş ve yargılanmıştır. Savaş sırasında Boşnak, Hırvat ve Sırp kadınlarına maddi ve manevi anlamda büyük zarar vermiş olan birçok Sırp vatandaşı bu topraklarda normal şekilde hayatını sürdürmeye devam etmiştir. Tüm dünyanın yaşanan vahşetlere sessiz kaldığı Bosna-Hersek Savaşı boyunca kocalarının ve çocuklarının gözü önünde tecavüze uğrayan, cinsel anlamda çeşitli işkencelere uğrayan balkan kadının yaşadığı travma ise 1992 yılından 2016 yılına kadar geçen süre içinde hala tam anlamıyla atlatılamamıştır. Bu yüzden Bosna'da yukarıda bahsedilen dernekler gibi çeşitli dernekler oluşturulmuş, kadınlar toplu halde

---

[64]Ayşe Hür, Erkek, Savaş ve Tecavüz: Ayrılmaz Üçlü, Radikal Gazetesi *http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/erkek-savas-ve-tecavuz-ayrilmaz-uclu-1213861/* ,Erişim Tarihi:12.07.2017..

[65]Cenap Çakmak ve Cansu Atılgan, "BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet", *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 7,2014, s.11-30.

[66]"Boşnak, Hırvat ve Sırp Kadınlar Birleşti" *http://www.hurriyet.com.tr/bosnak-hirvat-ve-sirp-kadinlar-birlesti* Erişim Tarihi:12.07.2016.

psikolojik destek almış ve yaşadıklarını atlatabilmek adına çeşitli yardımlar almışlardır. Bu tür dernekler buradaki balkan kadınının özgüvenlerini kazanabilmeleri ve yaşadıkları travma karşısında haklarını adil bir şekilde kullanabileceklerini göstermiştir. Savaş sırasında ABD, AB gibi güçlü ülkeler sessiz kalırken savaşın bitmek bilmeyen acılarla devam etmesi karşısında BM örgütü tarafından 1993 yılında Uluslar arası Mahkeme kurulmuştur. Slobodan Miloseviç bu mahkemede yargılanan isimlerden biri olmuştur. Mahkemenin güvenilirliği tartışılsa da burada yaşanan olayları uluslar arası sistemde irdeleyebilmek ve insan haklarını savunmak adına önemli bir girişim olmuştur.

2.5.1998-1999 Kosova Savaşı ve Balkan Kadını

Kosova, Bizans'ın zayıfladığı dönemlerde Bulgarların ve Sırpların egemenliğine girmiştir. 1389-1913 yılları arasında Kosova, Osmanlı-Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Kosova'nın çok önemli batı-doğu ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle, Osmanlı yönetimi yoğun bir İslamlaştırma politikasını Kosova'da uygulamıştır. Kosova bölgesinde Osmanlı devlet yönetimiyle beraber, Roma devrinden beri sürekli olarak sağlanamayan düzenlilik sağlanmıştır. Bölge, Osmanlı öncesinde buralarda yaşayan Müslüman olmayan Türklerle iyice yoğun nüfuslu bir hâle gelmiştir. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın kısa hükümranlığından sonra İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın Almanya'ya teslim olması üzerine Tito[67] tarafından kurulan meclisçe Yugoslavya 1945 yılında ilan edilmiş ve monarşi yıkılmıştır.

Bu olaydan sonra Kosova; Yugoslavya'ya bağlı bir eyalet statüsüne geçmiştir. SSCB'nin çöküşü ile dağılmaya başlayan ülkeler arasına Yugoslavya da katılmıştır. Bölgede oluşan istikrarsızların nedenleri arasında gittikçe artan milliyetçilik unsuru ve Tito'nun ölümüyle bölgede güçlü bir liderin olmamasıyla Sırplar daha rahat hareket etmeye başlamışlardır. Bosna Hersek'in Yugoslavya'dan bağımsızlığını

[67]Josip Broz Tito; Tito adıyla anılan Hırvat Kökenli eski Yugoslavya Federasyonu başkanıdır. 1953'de Yugoslavya Devlet Başkanı seçilmiştir. Yugoslavya'yı Sosyalist Federal Cumhuriyet haline çevirmiştir.

kazanması sırasında yaşanan eşitliksiz savaş ve Sırp katliamları, Yugoslavya'nın parçalanması sürecindeki en büyük olaylardan biri olmuştur. Kosova bu süreçte, Sırp baskısı ve askeri müdahaleleri sonucunda bağımsızlığına kavuşamamıştır. 1995 yılında Sırp ordusu Kosova'ya girmiş ve birçok sivilin öldürülmesine sebep olmuştur. 1999 yılındaki NATO Müdahalesi ile Kosova, Sırbistan idaresinden koparılmıştır.

Tito'nun ölümünden sonra Kosova'da sorunlar kendini göstermiş, bu bölgede yaşananlara öğrenciler dâhil olmak üzere bütün halk katılmaya başlamıştır. Olaylar artınca ve ciddi boyutlara taşınmaya başlayınca da Yugoslav askeri birlikleri Kosova'ya müdahale etmiştir. Bu olaylar devam ederken 1981'de aşırı milliyetçi Miloseviç Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Miloseviç'in Kosova'nın özerkliğini kaldırmasıyla günümüze yakın tarihte yaşananlara kapı aralamıştır. Tito'nun 4 Mayıs 1980'de 81 yaşındayken ölümü, sadece Kosova için değil tüm Yugoslavya için farklı ve yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.

Bir iç sorun olarak ortaya çıkan Kosova sorunu ülke içinde artan şiddetli çatışmalar, ölümler ve zulümler nedeniyle bir dış politika sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Türkiye, ABD gibi birçok devlet soruna kayıtsız kalamamıştır. Kosovalı Arnavutlar ve Sırplar arasında yaşanan bu süreçte, yoğun bir şekilde insan hakları ihlalleri yaşanmıştır.

Fransız İhtilali'nin de getirdiği milliyetçilik akımıyla bu iki milletin vatandaşlarına karşı ağır zulümler yapılmış, kadınlara tecavüz edilmiş, küçük çocuklar öldürülmüş ve iki taraf da büyük miktarda can kaybı vermiştir.

Tito döneminde ılımlı olan ilişkiler Miloseviç'in yönetimi eline almasıyla kızışmaya başlamış ve daha sonra yaşanan Kosova sorunu süreci içinde bu zulümlerden ve baskılardan kaçmak isteyen birçok vatandaş özellikle Türkiye olmak üzere farklı devletlere göç etmişlerdir. Kosova sorunu sürecinde yapısal ve kültürel şiddetle başlayan ihlaller daha sonra direkt şiddete dönüşmüştür. Miloseviç yönetimiyle beraber Arnavutların kamu alanında çalışma alanları sınırlandırılmaya başlanmış, maaşları azaltılıp iş yükü arttırılmıştır.

Bu süreçte birçok Arnavut vatandaş ekonomik yetersizliklerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Daha sonraki süreçlerde gerilimlerin artmasıyla beraber Arnavut halka

daha ciddi sınırlamalar getirilmiş, Arnavut yayın yapan yayın organları kapatılmış ve toplumda birçok alanda Sırp halkı egemen olmaya başlamıştır.

> *"İnsan hakları ihlalleri konusundaki bazı istatistiklere bakacak olursak, Human Rights Watch'un 1994–95 rakamlarına göre 1990–95 arası dönemde 26 bin kişi Sırp polisinin işkencesinden geçti. 1997'de 58 Arnavut katledilmiş, 1073 tutuklama, 803 gözaltı, 427 ev baskını (bu evlerin çoğu yağmalandı), 57 okul baskını ve araması, 8 parti ve siyasi kuruluş baskını, 5 kez insan hakları derneklerine baskın vuku bulmuştur.*[68]"

Yaşanan bu ölümlerle birlikte birçok yaralı ülkeden kaçarak başka ülkelerde belli uzuvları kesilmiş bir biçimde hastanelere getirilmişlerdir. Bunun birlikte insan haklarının ihlal edildiği Raçak Katliamı[69] da Kosova sorunu sürecinde karşımıza çıkan bir olaydır. Kosova'nın Raçak köyünde 45 Kosovalı Arnavut'un öldürüldüğü katliamda daha sonra cesetler bazı uzuvları kesilmiş olarak bulunmuştur.

Savaş sırasında işlenen diğer bir insan hakları ihlalleri konusu ise kadınlara karşı yapılan sistematik tecavüzler olmuştur. Çok ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı Kosova sürecinde kadınlar birçok eziyete maruz kalmış, öldürülmüş, hamile kadınlara kasıtlı olarak zarar verilmiş, çocukları gözleri önünde öldürülmüş ve tecavüze uğramışlardır. Barış inşa sürecinde en zor ispat edilebilinecek ve telafi edilebilecek ihlallerden biri olan sistematik tecavüzler Kosova sorunu sürecinde hemen hemen her kadının maruz kaldığı bir ihlal olmuştur.

Uluslar arası Af Örgütü'nün raporunda da yer alan bu konuda ayrıca şiddetin devam ettiği dönemde kadın ticaretinin arttığı yer almaktadır. Kosova sorunu sürecinde çocuk yaştaki kızların da bulunduğu birçok Arnavut kadın ticaretine kurban gitmiştir. Bosna-Herek'teki yaşanan katliamlardan ve orada yaşanan ihlallerden sonra Kosova sorunu bu bağlamda ikinci Bosna-Hersek vakası olarak adlandırılmaktadır. Yaşanan olaylarda görülmektedir ki insanlar canlı şekilde yakılmışlar, öldürülmekten öte çeşitli işkencelere maruz bırakılmışlardır.

---

68 *https://kosovam.wordpress.com/kosovada-islenen-insan-haklari-ihlalleri/* ,Erişim Tarihi:02.05.2016.

69 1999 yılında Kosova'nın Raçak köyünde 45 Arnavut'un öldürüldüğü olaydır. Cinayetler Sırp güvenlik güçleri tarafından kasıtlı bir şekilde meydana gelmiştir. NATO'nun Federal Yugoslavya Cumhuriyetindeki olaylara olaylara karşı güç kullanmayı tetikleyen olay raçak katliamı sırasındaki cinayetler olmuştur.

Bu bağlamda Kosova AB raporlarında da yer alarak insan hakları ihlallerinin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olmuştur. Kosova'daki kutuplaşmanın belirginleşmesiyle NATO'nun müdahale süreci de dâhil birçok insan kötü muamelelere maruz bırakılmıştır.

> *"İnsan Hakları İzleme Komitesi Kosova'da 1999 yılında meydana gelen insan hakları ihlallerini içeren bir rapor yayımlamıştır. 593 sayfadan oluşan raporda, NATO'nun Yugoslavya'ya 24 Mart ile 12 Haziran 1999 tarihleri arasında sürdürdüğü operasyon sırada Miloşeviç ve yakın çevresinin emri üzerine Kosovalı Arnavutlara yönelik sayısız saldırının düzenlendiği belirtilmiştir. Raporda, 800 bin Arnavut'un zorla yerlerinden edildiğine, 2 binden fazla kişinin öldürüldüğüne dikkat çekilerek, Arnavutlara yönelik sayısız tecavüz ve işkence olaylar ayrıntılarıyla anlatılmıştır.*[70]"

Barış inşa sürecinde yaşanan travmatik olaylar, savaşlar ve katliamlardan sonra şiddet aşamalarının getirdiği olumsuzlukları hafifletmek ve yaraları sarabilmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda barış inşa süreci çok zorlu bir aşamadır. Savaşların getirdiği ölümler, cinayetler ve insan hakları ihlalleri sarılması çok büyük zaman alacak ve kolayca unutulamayacak acılar bırakmaktadır. En önemli örneklerden biri olarak Bosna-Hersek de yaşanan olayların ardından geride çok büyük kayıplar kalmıştır.

Bunun ardından devletler haksızlığa uğrayan vatandaşların yaralarını hafifletmek için birçok farklı düzenlemelere gitmişlerdir. Bu bağlamda savaşta yaşanan haksızlıkları ve insan hakları ihlallerini tarafsız olarak değerlendirebilmek amacıyla Uluslar arası Mahkemeler kurulmuş[71], savaş sürecinde tecavüze uğrayan ve gözleri önünde yakınlarını kaybeden kadınlara devlet eliyle ve uzmanlar tarafından psikolojik destek sağlanmış, maddi ve manevi zarar gören vatandaşlara hakkın ve adaletin sağlanması yolunda destek sağlanmıştır. Bosna-Hersek olayına bakıldığında daha yeni bir olay Kosova sorununda ise barış inşa süreci tam anlamıyla oluşturulamasa da bu yönde çeşitli adımlar atıldığı görülmektedir.

Kosova sorunu sürecinde yaşanan savaşların ardından bölgede 30.000'nin üzerinde kayıp, birçok toplu mezar bulunduğu bilinmektedir. Bununla birlikte

---

[70] Kosova'daki insan hakları ihlalleri rapor oldu, NTV Haberleri, Erişim Tarihi:07.05.2015.
[71] Sibel Akgün, "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Kapsamında Bugünkü Durum", *Akademik Bakış*, Cilt 5, Sayı 10, 2012, s.249-268.

bölgede toplu katliamlar yaşanmış, birçok insan mağdur edilmiş ve haksızlığa uğramıştır. Bu yüzden birçok devlet bir araya gelerek savaşın getirdiği bu ihlallerin üstesinden gelmenin yollarını aramışlardır. Bu amaçla 2001 yılında "Geçiş Dönemi Adaleti" adı altında New York merkezli Uluslar arası Merkez kurulmuştur.

Bu örgütle beraber birden çok ülke geçiş dönemi adaletini sağlamlaştırmak için aynı amaç etrafında toplanmışlardır. Bu topluluğun amacı ise Bosna-Hersek, Kosova ve bunlar gibi ardından birçok kayıp ve acı bırakan olaylardan sonra yaşanan acıları dindirmek, haksızlığa uğrayan insanların haklarını teslim etmek ve gereken adaleti sağlamak olmuştur. Savaşın ardından en yoğunlukla kullanılan Geçiş Dönemi Adaleti yöntemi ceza davaları olmuştur. Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan'da savaş suçlarını soruşturmak için mahkemeler kurulmuş, Kosova'da ise aynı sebeple uluslararası hâkim ve savcılar çalışmalar yürütmüşlerdir. Uluslar arası Mahkemelerin savaşlardan, toplu katliamlardan ve sistematik tecavüzlerden sonra barış inşa sürecindeki en temel kuruluşlardan olduğu görülmektedir. Bu tür olaylardan sonra şahsi olarak suçluların zor bulunduğu bilinse de, ceza mahkemeleri özellikle Kosova sorununun ardından adaleti sağlamak için başvurulan etkin yapılandırmadır. Toplu katliamların, cinayetlerin ve vahşice ölümlerin yanında bir diğer ihlal, kadınlara yapılan tecavüzlerdir. Toplumsal cinsiyet açısından savaş dönemlerinde belki de en mağdur olan kişiler olarak kadınların yaşadıkları göz ardı edilememektedir. Kosova sorunu sürecinde tecavüzlere uğrayan kadınlar savaş bittiğinde muhafazakâr aileleri tarafından dışlanmışlar, boşanmalar sonucu tek başına ve zor bir hayata mahkûm edilmişlerdir. Savaşın getirdiği dehşetin yanında savaştan sonra da bu dehşeti bir nevi yaşamaya devam etmişlerdir. Bu bağlamda barış inşa sürecinde bu kadınlara uzmanlar aracılığıyla psikolojik destek verilmesi kararlaştırılmış, maddi ve manevi tazminatlarının ödenmesi kararı alınmıştır.

Her ne kadar böyle büyük yıkımların ve insan hakları ihlallerinin yaşandığı olayların ardından hak ve adaletin yerine getirilmesi için düzenlemeler yapılmış olsa da, bırakılan acılan tam anlamıyla sona ermemiştir. Ancak barış inşa sürecindeki bu tür uygulamalar az da olsa yaşanılan acıları hafifletmiştir. Bosna-Hersek barış inşa sürecinin oluşturulduğu ve uygulandığı bir yerdir. Bugün savaşın mağdurları aynı yerlerde dahi yaşayabilmektedir ama Kosova sorunu biraz daha yeni bir olay olduğundan barış inşa sürecinin biraz daha yavaş adımlarla ilerlediği görülmektedir.

2.6.Günümüz Balkan Coğrafyasında Kadının Toplumdaki Yeri

Balkan ülkelerinin kültürel ve sosyal yapısına bakıldığında genel olarak ataerkil bir yapının var olduğu, kadınların ev içinde erkeklerin ise ev dışında çok fazla zaman geçirdikleri ve kadının en önemli sorumluluğunun ev işlerini yapmak, çocuklarına ve kocasına hizmet etmek olduğu görülmektedir. Bu sosyo-kültürel yapı dini ve kültürel bakımdan heterojen bir yapıya sahip olan Balkan topraklarında özellikle dine bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de kadının toplumdaki yeri tam olarak böyle ifade edilmektedir. Osmanlı hâkimiyeti ile beraber Müslümanlık olgusunun bu topraklara yerleşmesi ise kadının daha içe kapanık ve toplum içinde daha az aktif olarak yer almasına, Müslüman dininin kadını konumlandırdığı yere bağlı olarak toplum içinde daha az aktif ve daha içe dönük olmasına neden olmuştur.

Sırbistan'da başlayan kendi ulusundan olmayanları "ötekileştirme" politikaları balkan uluslarına geri dönüşü olmayan kayıplar getirmiştir. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde sonra yaşanan Bosna Savaşı ve Kosova Savaşı diğer dünya ülkelerinin kayıtsız kalamayacağı haller almıştır. Bu savaşlarda ise "Balkan kadını" en temel silah araçlarından biri olmuştur. Geçmişten günümüze yakın tarihe balkan topraklarının uzun yıllar farklı ülkelerin hâkimiyetinde kalmış ve buna bağlı olarak farklı din ve kültürlerden etkilenmiştir. Uzun yıllar süren savaşlar ve bu savaşlarda kadının insan olmaktan öte cansız bir varlık gibi kullanılması günümüzde balkan kadınlarının toplumdaki yeri; hem kendi içlerinde yaşadığı savaşlar ve buna bağlı olarak yaşadığı değişimler hem de balkan toplum yapısı içindeki yeri bu değerlere ve oluşumlara bağlı olarak var olmuştur.

Balkan ülkelerine baktığımızda Sırbistan, Bosna, Karadağ gibi ülkelerde kurulan derneklerin en temel konularından biri yaşanan savaşlar ve bu savaşlarda tecavüze uğrayan, işkence gören kadınların yaşadıkları olmuştur. Bu tür derneklerde savaş zamanında işkence görmüş, tecavüze uğramış çoğu kadın haklarını aramaktadır. Savaş zamanında ve sonrasında tecavüze uğrayan kadını dışlayan ve hatta suçlu gören toplum yapısı bu tür derneklerle aşılmaya başlamış ve aynı şekilde suçlu psikolojisi içine giren Balkan kadını bu psikolojiden kurtulup, suçu asıl suçlulara atfetmeye başlamıştır. Bununla birlikte çeşitli üniversitelerin kurduğu ve Birleşmiş Milletler öncülüğünde kurulan ortak forumlarda Balkan kadını ve Balkanlarda

toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine çeşitli projeler oluşturulmuştur. Örneğin "2012 yılında Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Forumu tarafından Orta Avrupa Üniversitesi (Central European University) ile ortak düzenlenen Savaş, Hafıza ve Toplumsal Cinsiyet Konferansı'nın dördüncü oturumunda kadının savaş alanındaki varlığı ve rolü tartışılmıştır. Manchester Üniversitesinden Laura McLeod "Hatıralar ve Gündemler: Sırbistan'da Çatışma Sonrası Toplumsal Cinsiyet Güvenliği Vizyonları Üretmek" başlıklı makalesi ile günümüzde Sırbistan'da kadının toplumdaki yeri ve aile içinde kocaları tarafından uğradığı şiddete değinmiştir." [72] McLeod'un Sırbistan'da feminist aktivistlerle yaptığı röportajlar neticesinde; savaşın insanların bilincinde bıraktığı derin etkilerin günümüzde Sırp kadınının kocası tarafından şiddete maruz kalmasının temel nedenlerinden biri olduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda günümüzde aile içinde şiddete maruz kalan Sırp kadınları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güvenliği adına bu tür forumlara oldukça fazla katılmaktadır. Diğer bir Balkan ülkesi Macaristan'ın tarihinde ise Osmanlı hâkimiyeti ve sonrasında yaşanan gelişmeler büyük önem taşımaktadır. Osmanlı fethinden önceki sınırları, bugünkü Macaristan'ı, Hırvatistan'ı, Slovakya'yı, Yugoslavya ile Romanya arasında bölüşülen Banat'ı ve Romanya'nın Transilvanya bölgesini[73] kapsayan Macaristan'da Macar kadınının toplumdaki rolü ve ülkede var olan toplumsal cinsiyet eşitliği diğer Balkan ülkelerinde yaşanan değişimlere paralel olarak ilerlemiştir. Erkeklerin aile içinde ve toplumda daha baskın bir yere sahip olduğu diğer balkan ülkelerinde olduğu gibi Macar toplumunda da kadın toplumda pek aktif olmayan, sahip olduğu görevler ailesine, çocuklarına ve kocasına dönük olan, ekonomik yapı içinde aktif olarak var olmayan bir konumda yer almıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasının ardından Macaristan'ın içinde bulunduğu parçalanmış siyasi ve ekonomik yapının varlığı sonucunda ülkede yükselen komünist yapılanma, Macar kadınlarının toplumdaki konumunu da etkilemiştir. Sosyalizmin getirdiği değerlerle Macar kadınları toplum içinde daha özgür bir konuma gelmişler, ev içinde var olan görevlerine ek olarak ev dışında yani toplumda istihdama katılım oranları da artmaya

[72]"Hatırlamak Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Teminatıdır" , *http://bianet.org/bianet/kadin/138570-hatirlamak-toplumsal-cinsiyet-esitliginin-teminatidir*, Erişim Tarihi:14.07.2016.
[73]Sadık Müfit Bilge, "Macaristan'da Osmanlı Hakimiyeti ve İdari Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Gelişimi", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı:11,2000,s.33-81.

başlamıştır. 1990ların başında ise komünizmin çöküşüyle Macar kadını yeniden kendi toplumsal yapısı içine dönmeye başlamıştır. Toplum içinde kadınlığa ve anneliğin önemine yapılan övgü artmaya başlamış, kadının hem ev içinde hem dışında çalışmasının getirdiği büyük zorluklar üzerine çeşitli tartışmalar yayılmaya başlamıştır. Öyle ki 1989 sonrası sosyalizm altında kadınların büyük ölçüde endüstriyel ortamlarda istihdamı ile ulaşıldığı düşünülen Macar kadınının "özgürleşmesi", Macar kültür ve geleneğine "yabancı" ve doğal olmayan bir durum olarak nitelendirilmiş, kamu politikaları anneliği teşvik ederken, kadının çalışma hayatı içinde var olmasına yönelik cesaret kırıcı söylemlerle şekillenmeye başlamıştır.[74] Örneğin Temmuz 1991' e kadar çalışan Macar kadınlarına verilen annelik izni kaldırıldı ve kadının çalışma yaşamını kolaylaştıran çocuk bakım merkezleri kapanmaya başlamıştır ve bu yaklaşım 2004 yılında AB'ye katılma endişesi altında değişmeye başlamış, Macaristan parlamentosunda cinsiyet ayrımcılığına karşı yasalar tartışılmaya ve uygulanmaya başlanmıştır.[75] Günümüz Macaristan topraklarında ise Balkan kadını gerek toplumdaki yeri itibariyle, gerekse ekonomik alanda geçmişe nazaran daha aktif bir durumdadır. Avrupa Birliği'nin desteklediği birçok kuruluş ve projelerle Macar kadınının özellikle iş hayatında daha etkin bir rol almasına çalışılmaktadır. Kadının iş hayatına katılımının neredeyse çoğu ülkede artması, aile yapısının değişmeye başlaması, doğum oranlarının azalması gibi etmenler de Balkan kadınının toplum içindeki konumunu etkilemiştir.[76]

1990ların başında genel olarak Balkan coğrafyasındaki sosyal ve ekonomik değişimler bir diğer balkan ülkesi olan Arnavutluk da kendini göstermiş ve Arnavut kadını bu değişimlerden etkilenmiştir. Özellikle bu dönemde ekonomik anlamda çöküş yaşayan, işsizlik oranlarının hızla arttığı Arnavutluk da kadının ekonomik ve buna bağlı olarak sosyal yapı içerisindeki rolü olumsuz olarak etkilenmiştir. 1980lerin sonuna kadar iki ya da üç kuşağın yaygın şekilde aynı evde yaşadığı, geleneksel ataerkil bir aile yapısına sahip olan Arnavutluk'ta ülkeye giriş bariyerleri kalkmıştır. 1991'de ülkeye dışarıdan olan göçler ve kırsal bölgelerde kentsel

[74]Tanya Watson, Gender and Nation in Hungary Since 1999,"Hungarian Motherhood and Nok Lapja Cafe" Hun garian Studies Review, Vol XLI, Edi:Judith Szapor and Agatha Schwartz, 2014, s.132.
[75]Aynı yer.

[76]Anıl Duman ve Anna Horvath, Reconcilitiation of Work and Family Life in Hungary, *http://www.socialpolicy.ed.ac.uk/recwowepudiac/working_papers/* , Erişim Tarihi:16.07.2016.

bölgelere olan göçler (İlk göç dalgası;1923-1945, ikinci göç dalgası;1945-1990, son olarak da 1990'dan günümüze olan göç dalgaları) aile yapısını değiştirmiş aynı zaman da ülkedeki sosyal ve demografik yapı içinde büyük farklılıklar ortaya çıkarmıştır.[77] Arnavut kadını bu göçlerin etkisiyle değişen farklı kültürel ve demografik yapıdan etkilenmiştir. Bununla birlikte zayıf ekonominin getirdiği olumsuz koşulların etkisiyle Arnavut toplumunda var olan ataerkil yapı kendini daha ağır bir şekilde göstermeye başlamıştır. Arnavut kadını sosyal, kültürel ve ekonomik haklardan mahrum bırakılmıştır. Erkeğin baskın olduğu bir aile yapısı içinde doğan Arnavut kadınının, toplum içinde erkeğe göre geri planda kalması, onun sosyal ve ekonomik alanda etkin bir rol almasını da engellemiş ve ülkede toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin var olmasının nedenlerinden birini oluşturmuştur. Komünizmin çöküşüyle; Arnavutluk da kadın hakları insan hakları ve demokratik değerler çerçevesinde yeniden şekillenmiş ve bu yönde çeşitli uluslar arası anlaşmalar- Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi ve İşkencelere Karşı Konvansiyonlar, Avrupa Sosyal Şartı (The European Social Charter), İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamelelere Karşı Cezalar- onaylanmıştır.[78] Günümüzde Arnavutluk da toplumsal cinsiyet eşitliğine dair geleneksel değerler varlığını korumakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliğine olan duyarlılığın artmasına paralel olarak gelişen modern dünya görüşleri de ülkede kendini göstermektedir. Ekonominin geçmişe nazaran daha iyi bir durumda olması, kadın ve erkek arasında eğitim oranlarının artması gibi etmenler kadının toplumdaki aktif rolünü arttırmıştır.

Yunanistan, Bulgaristan ve Slovenya gibi Balkan ülkeleri diğer Balkan ülkelerindeki kadın ve aile gelenekleri adına aynı değerleri paylaşmak birlikte ilerleyen dönemlerde ortaya çıkan "Avrupalılaşma"[79] trendi bu ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği konusu da derinden etkilemiştir. Bu ülkelerden biri olan Yunanistan'da

---

[77]Gender Respectives in Albania, "Population and Housing Census 2001", Institute of Statistic (INSTAT), 2004, s.7-57.

[78]Women and Children in Albania,"Inequalities and Gender-Based Discrimination in Albania",Social Research Centre , 2006 , s. 4-32.

[79]Kapsamlı bilgi için bknz: Kevin Featherstone ve Cladio M.Radaelli , The Politics Of Europeanization, OUP Oxford, 2003, Lenard J. Cohen, The Boundaries of EU Enlargement, *"The Europeanization of 'Defective Democracies' in the Western Balkans: Pre-accession Challenges to Democratic Consolidation",*2006, s.205-221, Sotirios Zartaloudious, ,Gender Equality in Greek Employment Policy: A story of Europeanization, European Institute LSE, 2009, s.1-28.

kadına bakış açısı oldukça değişmiştir. Antik Yunan döneminde kadın birçok mistik hikâyeye konu olmuş ve bu hikâyelerde kadın erkeği baştan çıkaran ve onu güzelliğini kullanarak kandıran bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Çocuk doğurmak, evden dışarı çıkması yasak olan kadınların en önemli görevi olarak görülmüş ve bu doğumlardan özellikle erkek bebekler beklenmiştir. Bununla birlikte "Kadınlar, hamlelikleri boyunca ve doğum yaptıktan sonra kirli kabul ediliyorlardı. Üstelik ev halkını da kirletmiş sayılıyorlardı. Hamilelikleri boyunca kutsal alanlara ve tapınaklara girmeleri yasaktı. Doğumun ardından anne, ev halkı ve doğuma yardımcı olan kadınlar çocuğun doğumunu takip eden beşinci güne (amphidromia) dek kirli kalırlardı." [80] Antik Yunan'dan bugüne devam eden kadının annelik rolü günümüz Yunan toplumu içinde hala devam etmektedir. Fakat değişen uluslar arası sistem, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine dair uygulanan yasalar ve projeler neticesinde Yunan kadınının annelik rolü yanına, iş hayatında bir iş kadını rolü de eklenmiştir. Günümüzde kariyer hayatının zedelenmesinden korkan Yunan kadınları arasında hamilelik en aza inmiş, hatta Yunanistan, doğum oranının en az seviyelerde gerçekleştiği Avrupa ülkelerinden biri olmuştur. Geçmişten günümüze kadının toplum içindeki rolü oldukça değişse de, eğitimli kadın oranlarının eğitimli erkek oranlarına nazaran fazla olmasına rağmen, erkekler ve kadınlar arasında istihdam oranları arasındaki farklar Batı Avrupa ülkelerine göre daha fazladır.[81] Fakat Yunanistan ile birlikte Bulgaristan ve Slovenya'da toplumsal cinsiyet eşitliği adına Avrupa Birliği'nin desteklediği birçok proje ve forum bulunmaktadır. Ülke içinde Balkan kadınları bu projelerde oldukça aktif bir rol alırken aynı zamanda kadın istihdamı, demokratik ve siyasi hakları, ekonomik hakları konusunda birçok dernekte de aktif olarak rol almaktadırlar.

---

[80]Didem Demiralp, "Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri", *https://www.academia.edu/340322/ESK%C4%B0_YUNAN_KULTURUNDE_KADININ_YERI,* Erişim Tarihi:18.07.2016.

[81] Dr Konstantina Davaki, "The Policy on Gender Equality in Greece ,Policy Department Citizen's Rights And Constituional Affairs", European Parliament , 2013,s.1-28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: FEMİNİZM HAREKETİ VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN DOĞUŞU, YUNANİSTAN'DA KADIN HAREKETİ

3.1.Uluslararası Arenada Feminizm Hareketinin Doğuşu

İnsanlığın var olduğu günden itibaren erkek ve kadının toplum içindeki rolü politik, ekonomik ve kültürel yapılanmalar açısından tartışılan önemli unsurlar arasında yer alır. Avcı-toplayıcı toplumlarda kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik çok azdır, bu toplumlarda güce göre iş bölümü yapılmıştır. Daha sonra yerleşik hayata geçmeye başlayan tarım toplumlarında üretime dayalı yaşam tarzıyla birlikte erkek tarlada çalışır üretime destek olurken; kadına verilen görevler ev içindeki işler olmuştur. İlerleyen dönemler içinde kadın evdeki işlerinin yanında, hayvanlara da bakmaya başlamıştır. Bu dönemlerde kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik belirginleşmeye başlamıştır. Günümüz modern toplumlarında ise kadının görevi ev işleri ve çocuklara bakmak olarak tanımlanırken, erkek dışarıda para kazanan taraf konumuna sokulmuştur. Para kazanan erkek, kadınlar üzerinde baskı kurmaya başlamış ve böylelikle güç dengesi bozulmaya başlamıştır, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik bu yönüyle kuramsallaşmıştır. "Para" yani "gücü" elde tutan erkek evde çalışan kadına göre üstün konuma sokulmaya çalışılmıştır. Globalleşen dünya ile birlikte hizmet sektöründe çalışmaya başlayan kadınların toplum içindeki statüsü daha etkin bir konuma gelmiştir. Kadının çalışmaya başlamasıyla emeğin kadınsallaşması, iş potansiyeli ve kariyer imkânları toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde büyük etkiler yaratmaya başlamıştır, Amerika Birleşik Devletlerinde işgücü adına çeşitli feminist hareketler kurulmuş böylelikle kadınlar ev dışında çalışabilmek için mücadele vermişlerdir.[82] Günümüzde en gelişmiş ülkelerde bile kadın ve erkek eşitsizliği devam etse de geçmişten günümüzde kadınların toplum içindeki rolü önem kazanmaya devam etmektedir.

Toplumların yaşadığı bu evrelerle birlikte kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe karşı ortaya çıkan feminizm hareketi de tarih içinde belirli süreçlerden geçmiş ve zaman içinde farklı ideolojik yapılardan etkilenerek liberal feminizm, post-modern

[82] Bell Hooks, "Feminism Is For Everybody", South Ende Press, Cambridge-MA, 2000, s. 48-54.

feminizm, İslamcı feminizm gibi alt dallara ayrılmıştır. Fakat tüm bu ayrımların ortak noktası kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe yapılan vurgu olmuştur. Genel olarak feminizm; kadın ile erkek arasında ekonomik, sosyal ve kültürel olarak eşitlik olması gerektiğini savunan bir harekettir. Kadınların erkeklere göre dezavantajlı, eşitsiz ve ikincil bir konumda olduğu, ezildiği, sömürüldüğü noktasından hareket eden feminizm hareketi toplumsal cinsiyet hiyerarşisini ortaya çıkararak bu hiyerarşinin sınıf çelişkisi gibi toplumları biçimlendiren temel bir egemenlik/iktidar ilişkisi yarattığını, erkeklerin egemen, kadınların bağımlı olduğu bir düzende yaşadığını ortaya koyar.[83] Feminizm hareketiyle gün yüzüne çıkan "kadın hakları" kavramı özellikle 19. yüzyılda büyük önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde oy haklarını elde edebilmek için çeşitli yöntemlere başvuran kadınlar daha sonra feminizm hareketi içinde diğer talepleri için de büyük bir mücadele vermişlerdir.

Kadınların toplum içindeki yerini irdeleyen ve bunu yazıya döken 14. yüzyıl şair ve yazarı Christine de Pizan olarak değerlendirilir. Pizan kadınların toplum içinde erkeklere göre daha geride yer alan yerini yazıya döken ilk kıvılcımları oluşturmuş, Yazıları ve eylemleriyle bir kadının yeri hakkında güncel görüşlerini yansıtmış ve kadınlar için daha fazla eşitlik istemiştir.[84] İlerleyen zamanlarda bilinçlenen kadınlar hakları için örgütlenmeye başlamışlardır. Dünya genelinde çok çeşitli kurum ve kuruluşlar kadınların karşılaştığı sorunların ve ayrımcılıkların giderilmesi için çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Oy hakkı için ortaya çıkan bu mücadele böylelikle feminizmin ilk dalgasını ortaya çıkarmıştır. Kadınların politikaya katılımlarının ilk adımları Fransız devrimi sırasında, 1791 yılında Olympe de Gouges'in Kadın Hakları Bildirgesi'ni yayınlamasıyla atılmıştır. 1831 ve 1848 devrimleri esnasında da Fransa'daki kadınlar seçme hakkını talep ederken, İngiltere'de de Kadın Hakları için ilk çıkışlar 1832'de gelmiştir.

ABD'de kadın hakları için mücadele çoğunlukla köleliğin kaldırılması için mücadele etmiş olan kadınlarca yürütülmüştür. Seneca Falls Toplantısı diye adlandırılan kadın haklarıyla ilgili ilk toplantı 1848'de New York eyaletinde Seneca Falls'da yapılmıştır, hareketin önde gelen isimleri Elizabeth Cady Standon ve Susan

[83]Serpil Çakır, 19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, *"Feminizm- Ataerkil İktidarın Eleştirisi"*, Der: H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.413-475.
[84]June Hannam," Feminism", Pearson Education Limited, 2007, Great Britain, s.7.

B. Anthony olarak karşımıza çıkmaktadır.[85] 1890'a gelindiğinde eyaletlerin bir bölümünde kadınlar oy hakkı elde etmeye başlamışlardır. Dünyanın birçok yerinde buna yönelik çalışmalar olmuştur. Bütün ülkelerde kadınlar, taleplerini ilk olarak gazetelerde ve bültenlerde duyurmuşlardır. Daha sonra da dilekçe ve yasama girişimi ile lobileşme ve halkla ilişkilere yönelmişlerdir. 20.yüzyılın başında feministler oy hakkı mücadelesini eylemlerinin temel ekseni durumuna getirmişlerdir. Bunu 1902'de Avustralya 1906'da Finlandiya ve 1913'de Norveç izlemiştir ve bu akım daha sonra birçok ülkeye yayılmıştır.[86]

Kadın hakları hareketinin ilk dalgası (19. yüzyılın ortasından 20. yüzyılın başına kadar) kadınların oy, meslek sahibi olma ve eğitim hakkı gibi temel siyasi ve sivil hakları için yeni bir ahlak prensibine sahip bir toplum için savaşmıştır. İlk dalganın en önemli hedefleri arasında politik eylemlerde seçme ve seçilme hakkı yer almaktaydı. Temel hedeflerinden bir tanesi kadınların seçim hakkıydı ve genel olarak bu kadınlar "Süfrajet" olarak nitelendirilmekteydi. 20. ay'ın başlarında Büyük Britanya ve ABD'de pasif direniş, kamu toplantılarını bölme, açlık grevi yapma gibi yollarla kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan, az çok organize olmuş radikal kadın hakları savunucuları süfrajet olarak nitelendirilmiştir. Süfrajet hareketleri ağırlıklı olarak orta sınıftan gelen kadınlar tarafından yürütülmüştür. 1903 yılında Emmeline Pankhurst Büyük Britanya'da radikal kadın hareketi olan, ilerleyen yıllarda ise protestolar ve açlık grevleriyle dikkat çeken Kadınların Sosyal ve Politik Birliği'ni (Women's Social and Political Union/ WSPU) kurmuş, hukuksal olarak kadınların seçme ve seçilme hakkı için önemle savaşmıştır.[87] Dönemin getirdiği erkek yanlı politikalara karşı haklarını elde etme yolunda organize bir şekilde ve birlik olarak hareket eden süfrajetler politik hakları yanında toplumsal alanda sigara içebilme rahat bir şekilde dışarıda dolaşabilme gibi nedenlerle de toplumsal ve sosyal hak elde etme arayışı içinde olmuşlardır.

"1910 yılında amacı kadın haklarının genişletilmesi olan yasa tasarısının düşmesinden sonra vitrinler taşa tutulmuş, yangın çıkarılmış, kamusal binalara bombalı saldırılar düzenlemişlerdir. Alice Paul ve Lucy Burns Amerika Birleşik

[85]Seneca Falls Convention ,*http://www.historynet.com/seneca-falls-convention*, Erişim Tarihi:18.09.2016.
[86]Women Suffrage and Beyond, *http://womensuffrage.org/?page_id=97*, Erişim Tarihi:22.11.2016.
[87]June Purvis, "Emmeline Pankhurst:A Biograpy", Routledge Edition, USA 2003, s. 65-96.

Devletleri'nde "Kral Wilson" unvanı verilen Amerika başkanı Woodrow Wilson'a karşı bir dizi protesto hareketi yürütmüştür. 1916 Haziran ayında Alice Paul tarafından kurulan Ulusal Kadınlar Partisi'nin (National Woman's Party/NWP) birçok üyesi 1917 -1919 yılları arasında tutuklanmıştır." [88]

Kadınların oy hakkı için verdiği mücadele ile başlayan feminizmin ilk dalgası liberalizme yön veren eğitim hakkı, oy hakkı, eşitlik gibi değerlerle şekillenirken İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlayan ve feminizmin ikinci dalgasını oluşturan akımda "toplumsal cinsiyet" kavramı öne çıkmaya başlamıştır. Kadının toplumda ve kalkınmadaki rolü tartışılan konular arasında yerini almıştır. 1960lı yıllarda başlayan bu akım içinde kadın örgütlenmeleri güçlenmiştir. Protesto ve eylemler kadınların haklarını arama yolundaki temel araçlardan olmuştur. Kadınlar ve bununla birlikte yetişen yeni nesil içinde genç bireyler ve öğrenciler bireysel özgürlüklerini kazanabilmek adına sokaklara dökülmüş, çeşitli eylemlere katılmışlardır. Radikal feminizm ve Marksist feminizmin etkilerinin görüldüğü bu dönemde; ataerkil bir yapı içinde kadınların ev içine hapsolması, erkeklerin dışarıda para kazanarak hane içinde güçlü sıfatını takınıp kadına baskı yapması ve kadınların bu şekilde ezilmesi öne çıkan problemlerden olmuştur. Dönemin öne çıkan isimlerinden Mary Wollstonecraft[89] "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi" adlı kitabında dönem içinde var olan erkek yanlı politikaların ve kadınların ikinci plana atılmasının eleştirisini yapmıştır. Wollstonecraft özellikle kadınlar için bebeklikten yetişkinliğe olan süreçte eğitimin önemine değinmiştir.

Dönemin diğer öne çıkan kadın aktivistlerinden biri olan Simone de Beavoir cinsiyet rollerinin doğal değil, öğretilmiş olduğunu kanıtlayan bir kitap yazmıştır. Bu kitapta; doğal olan ve doğumla belirlenen cinsiyet (sex) ve doğduktan sonar aile ve toplumun etkisiyle şekillenen cinsiyet (gender) olmak üzere iki ayrı olgu üzerine bir

[88]Yüzyılın Kadın Hareketi, *http://sendika10.org/2016/02/sufrajet-yuzyilin-kadin-hareketi-ciran-derya-dunyalilar-org/* , Erişim Tarihi:18.09.2016.

[89]Feminist yazar Mary Wollstonecraft 27 Nisan 1759 yılında Londra doğdu.Hayatını kadınların erkekler karşısında haklarını elde edebilme mücadelesine adadı. En ünlü eseri "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi"adlı kitabında kadınların eğitim alması gerektiğinin önemi üzerinde durdu. Döneminde kadınların hak mücadelesi adına büyük katkıları oldu.

teori ortaya sunmuştur.[90] "Toplumsal cinsiyet" kavramı ile öne çıkan diğer unsurlar ise politik alan, ekonomik alan ve kültürel alan üzerinde kadının toplum içindeki yeri kapsamında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte taciz, tecavüz, şiddet, doğum kontrolü ve kürtaj gibi sorunlar gündemde yer alırken kamusal alan ve özel alan tartışmaları yer almıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan bebek doğum oranları kürtaj meselesini ortaya çıkarmıştır. Birçok ülkede yasak olan kürtaj kadınların verdiği mücadeleler sonucu 1970li yıllarda birçok bölgede yasal bir durum haline gelmeye başlamıştır. Ekonomik ve politik alanda haklarını arayan kadınlar arasında "kardeşlik, yoldaşlık (sisterhood)" önem kazanmaya başlamıştır. 1970 yılında Robin Morgan "Kardeşlik Güçlüdür" (Sisterhood is Powerful) adlı çalışmasıyla kadınlar arasında birbirlerinin sorunlarını dinledikleri ve bu sorunlar karşısında birbirlerine destek oldukları bu kardeşlik dayanışmasının anlamını ve kadınların birbirleri arasındaki bağı anlatmıştır.[91]

1990 sonrası döneminde yaşanan büyük savaşlar ve soğuk savaşın sonu küreselleşme tüm dünyayı etkilemeye başlamıştır. Globalleşen dünya, internet ve değişim çağı, piyasa ekonomisinin yayılması kadının toplumdaki yerini de etkilemiştir. Artık kadın hakları bazında eşcinsellik (heteroseksüel, lezbiyen) gibi yeni ve farklı sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. Akademik çalışmalarda kadınlar bu farklılıklarla birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Toplumsal hareketlerin boyutları değişmeye başlamıştır. İkinci dalgada sadece ve genel olara "kadın" öne çıkarken, bu dönemde dini, cinsel ve ekonomik farklılıklarla birlikte kadın öne çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde kadın hakları ve kadının toplumdaki yeri alınırken tek bir anlatım kabul edilmemiş, bu noktada yine kadın hakları, ekonomik, kültürel ve politik olarak kadının toplumdaki yeri için mücadele verilmiş fakat değişen dünya ile birlikte ortaya çıkan farklılıklar büyük önem kazanmıştır.

---

[90]Asiye Şimşek , Feminizm ve Uluslar arası İlişkiler, *http://akademikperspektif.com/2013/12/31/feminizm-ve-uluslararasi-iliskiler/* , Erişim Tarihi:12.09.2016.

[91]Angela C.Taylor, Jane L.Bryant, Susan Storey ve JulianneL.Nigro, *The Seneca Falls Dialogues Journal,* "Sisterhood and Feminism: Engaging Gender and Women's Studies Students in the Community", University of Rochester,Cilt 1, Sayı 7, 2015, s.1-28.

3.1.1. Feminizm Hareketinin Balkanlarda Etkisi

Avrupa ve ABD gibi ülkelerde 19.yüzyılla birlikte yayılmaya başlayan feminizm hareketi ve feminist örgütlenmelerle ortaya çıkan kadın hakları, Balkan ülkelerinde yaşanan savaşların ve farklı ideolojilerin getirdiği ortamla birlikte farklılıklar göstermiştir. Feminizm hareketi, kadının toplumda sosyal, ekonomik ve siyasi alanda erkeklerle eşit haklara sahip olması için verilen mücadeleyi ortak payda olarak içinde barındırsa da; Balkan kadınının tarih içinde geçirdiği süreçlere göre farklı amaçlar doğrultusunda ilerlemiştir. Ataerkil bir aile yapısına sahip olan Balkan toplumlarında Yugoslavya öncesi dönemde kadınlar aile içindeki sorumlulukları ile yaşamlarını sürdürmüştür. Bu dönemde Balkan kadını kendi içine dönük bir şekilde toplumun çizdiği sınırlar içinde var olmuştur. Bu yönüyle feminizm hareketi ağırlıklı olarak Yugoslavya hâkimiyeti ve ondan sonraki dönemde hareketlenmeye başlamıştır.

Komünizmin Yugoslavya'da hâkimiyeti Balkan kadınlarının haklarının farkına varma ve toplumsal eşitlik adına mücadele etme adına bilincin arttığı bir dönem olmuştur. İlk olarak Partizan mücadele adına ortaya çıkan, daha sonra "Yugoslavya Antifaşist Cephesi" (The Antifašistički Front ŽenaJugoslavije) olarak anılacak olan kadın örgütlenmesi kadınların siyasete katılımı ve kadınlar arasında okur-yazarlık oranının arttırılması yönünden feminist aktivizm başlatmıştır. [92] Komünist dönemde fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlayan, toplum ekonomisine katkıda bulunmaya başlayan balkan kadınları erkeklerin ayrıcalıklı konuma karşı yavaş yavaş seslerini yükseltmeye başlamıştır. Bu dönemde kadınlar dışarıda çalışsa da ev içinde çocuklara bakmak, yemek yapmak ve ev işleriyle ilgilenmek yine kadının öncelikli görevleri olarak devam etmiştir. Bu dönem de hem dışarıda hem içerde çalışan kadınlar ağır gelmeye başlayan tüm bu sorumlulukların altında toplum içinde erkek-kadın arasındaki farklılıkları sorgulamaya başlamışlardır. Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı ve 1941-1945 yılları arası dönemde Yugoslav kadınlarının ulusal kurtuluş mücadelesine katılımı onların haklarının genişletilmesi bakımından büyük

[92] Barbara Jancar-Webster, "Women in the Yugoslav National Liberation Movement," , Gender Politics in the Western Balkans, s.85.

bir etken olmuştur, 2 milyon kadın partizan tarafında mücadeleye katılırken yaklaşık 2 bin asker olarak savaşmıştır.[93]

Büyük ve sancılı geçen savaşlarla birlikte milliyetçilik faktörünün önemli etkisiyle dağılma sürecine giren Yugoslavya'da feminizm özellikle 1980li yıllarda artan milliyetçi hareketlerden etkilenmiş ve bu yönüyle diğer ülkelerden farklı olarak yorumlanmıştır. Örneğin; Bosna-Hersek Savaşı'nda tecavüze uğrayan ve çeşitli zulümlere maruz kalan Boşnak ve Arnavut kadınlar Sırp milliyetçiliğine karşı haklarını aramak için çeşitli feminist örgütlenmeler kurmuşlar, dergi ve yazılarda kadın hakları adına yazılar yayımlamışlar ve ağırlıklı olarak Boşnak ve Arnavut kadınlarının ezilen hakları için mücadele etmişlerdir. Bununla birlikte Balkan ülkelerinde şekillenen feminizm bölgesel dinamikler ve farklı kültürel ve sosyal özelliklerden etkilenmiştir ve feminist örgütlenmeler açısından birçok hareketi içinde barındırmıştır. Balkan coğrafyasında ilk kadın örgütlenmeleri Sırbistan'da 19. yüzyılın ikinci yarısında ve Habsburg İmparatorluğu'nun Güney Slav ilinde (Kuzey Sırbistan'da bugünkü Slovenya, Hırvatistan ve Voyvodina topraklarında) kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Yugoslavya'da çoğunlukla edebi alanda eğitim gören kadınlar sayesinde ortaya çıkan kadın örgütlenmeleri ve hareketleri devlet tarafından hatta kraliyet aileleri tarafından desteklenmiştir.[94] 1960lı yıllarda feminizmin ikinci dalgasıyla birlikte Balkan ülkelerinde yayılan feminist hareketler özellikle 1970li yıllarda hız kazanmıştır. Balkan kadınlarının eğitim oranlarının artmasıyla kadın-erkek eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet adına bilinçlenme oranları da artmaya başlamıştır. 1978 yılında "Kadın Sorunu: Yeni Bir Yaklaşım" (The Women's Question: A New Approach) adı altında Sırbistan-Belgrad Öğrenci Kültür Merkezi'nde ilk feminist konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta kadınların kimliği, toplum içindeki yeri ve modern feminist hareketler tartışılmış, Batı'da yer alan feminist hareketlerin gelişimi ile Yugoslavya'da ortaya çıkan kadın hareketleri

[93]Laura Busheikin. "Is Sisterhood Really Global? Western Feminism in Eastern Europe" In *Ana's Land: Sisterhood in Eastern Europe,* Ed: Tanya Renne, Westview Press, 1997, s.329
[94]Jelena Batinic, Feminism, "Nationalism and War: the 'Yugoslav Case' in Feminist Test", **Journal** *of International Women's Studies*, Cilt 3, Sayı 1, 2001, s.1-23.

arasındaki farklılıklara dikkat çekilmiştir.[95] 1979 yılının sonlarında "Kadın ve Toplum" (Women and Society) adı altında Hırvatistan'da kadınlar tarafından oluşturulan grup resmi ve finansal desteği olmaksızın kadın çalışmaları merkezi haline gelmiş ve kadınlar hakkındaki birçok farklı araştırmaya destek olmuştur.[96]

1980li yıllarında başlarında Balkan ülkelerinde özellikle Sırbistan, Karadağ ve Hırvatistan gibi bölgelerde yayılmaya başlayan feminist örgütlenmeler ve hareketler kısa bir süre içinde Slovenya, gibi coğrafyadaki diğer ülkelere de yayılmaya başlamıştır. Ortaya çıkan çeşitli kadın hareketlerinin temel olarak değindikleri unsurlar ise kadına yönelik aile içi şiddet, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik alanda erkeklere göre geri planda bırakılması ve savaşlar boyunca yaşanan tecavüzler olmuştur. Bu dönem boyunca ortaya çıkan feminist hareketler boyunca kadınlar hak elde etme mücadelesi verirken 1991 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Yugoslavya iç savaşı kadın hareketleri açısından farklı boyutlarla devam etmiştir. İç savaş süresince sistematik şekilde tecavüze uğrayan, ağır şiddete maruz kalan kadınlar bir araya gelerek güçlü protesto ve eylemler yaratmışlardır. 1991 yılında Yugoslav feministler Doğu Avrupa feminist aktivistlerinin ilk ulusal konferansına ev sahipliği yapmışlardır, bununla birlikte iç savaş boyunca erkek çocuklarını savaşta kaybeden Balkan kadınları çocuklarının hayatını kurtarmak adına bir araya gelerek devlet liderlerini ve politikacılarını kadın hareketlerinin ne kadar büyük etki bir yaratacağına inandıran güçlü direnişler oluşturmuşlardır.[97] Mledenovic bu hareketi " kadınların geleneksel toplum yapısı içinde annelik rolünü yıkmak ve erkekleri koruyabilmek adına otoriteye karşı mücadele etmek" olarak ifade etmiştir.[98]

Yugoslavya iç savaşını tetikleyen milliyetçi hareketler feminist hareketleri de etkilemiştir. Milliyetçi feministler arasında radikal bir şekil alan bu hareketler, farklı Balkan ülkelerinde yaşayan ve dini ve kültürel açıdan farklılıklar gösteren balkan kadınlarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Sırp ve Hırvat kadınlarının toplumda sosyal

[95]Karen Offen, Ruth Roach Pierson and Jane Rendall, "Writing Women's History: International Perspectives", The Macmillan Press, London 1991, s.419.
[96]Aynı yer.
[97]Barbara Lobodzinska, "Family, Women and Employment in Central-Eastern Europe", Greenwood Press, USA 1995 s.245.
[98]Dubravka Žarkov, "The Body of War: Media, Ethnicity, and Gender in the Break-Up of Yugoslavia", Duke University Press, London 2007, s.77.

ve ekonomik açıdan Macar, Boşnak ve Arnavut kadınlarına göre ayrıcalıklı bir konumda olması öne çıkan temel konular arasında yer almıştır. Diğer yandan anti-milliyetçi kadın örgütlenmelerinin değindiği nokta milliyetçi feminist hareketleri aksine milliyet, ırk ve din ayırt etmeksizin kadının toplumda ezilen hakları, erkeklere göre geri planda bırakılması, tecavüz ve şiddet olmuştur. Savaş süresince Balkan ülkelerinde savaşa karşı kadınlar tarafından oluşturulan çeşitli hareketler ortaya çıkmış ve bu hareketler kadınların bir araya gelerek büyük bir güç yaratabileceğini göstermiştir. Örneğin; 1991 yılında Slobodan Miloseviç yönetimi altındaki Yugoslavya Belgrad'da "Siyahlı Kadınlar" (Women in Black) adı altında oluşturulan kadınların savaşa karşı sessiz protestosu gündemde büyük yer etmiştir.[99] Sırp ve Hırvat kadınlarının ağırlıklı olarak yer aldığı bu sessiz protestolarda kadınlar Yugoslavya'da süren savaşa neden olan radikal milliyetçilik hareketlerine karşı tepkilerini göstermişler.

Bununla birlikte Balkan ülkelerinde çeşitli kadın örgütlenmeleri ve hareketleri kadın hakları adına mücadele verirken, Avrupa ve ABD gibi ülkelerde "Uluslararası Kurtarma Komisyonu" (International Rescue Committee-IRC) gibi uluslararası kuruluşlar Balkan kadının toplumsal ve ekonomik gelişimi adına yardım paketleri oluşturmuşlardır.

3.1.2. Balkanlar ve Kadın Örgütlenmeleri

Dünya çapında birinci dalgayla başlayan feminizm hareketi Balkan ülkelerinde de kısa zamanda yayılmaya başlamıştır. Balkan coğrafyasında yaşanılan geçmiş tarih, jeopolitik konum, kültürel ve dini açıdan Avrupa ve Amerika gibi ülkelere göre farklı dinamiklere sahip oluşu feminizm hareketini de bu dinamiklere göre şekillendirmiştir. Coğrafya içinde ataerkil yapı, sosyal açıdan kadına bakış açısı ve yaşanılan ağır savaşlar Balkan kadınının kendine bakış açısını da değiştirmeye başlamıştır. Özellikle Yugoslavya hâkimiyeti ve bir ideoloji olarak komünizmin baskısı Balkan kadını ve örgütlenme süreci adına büyük önem taşımıştır. Sırbistan ve

[99]Women in Black For Justice Against War,
http://www.womeninblack.org/old/en/history, Erişim Tarihi:25.11.2016.

Karadağ gibi ülkeler ağırlıklı olmak üzere sosyalizm ile birlikte kadınların eğitim almaya başlaması, fabrikalarda çalışarak ev dışında ücretsiz işçi konumundan ev dışında ücretli işçi konumuna geçmesi; beraberinde Balkan kadınları arasında toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin artmasına, haklarının ezildiğini fark ederek hak arama sürecine girmelerine neden olmuştur. Feminizmin ikinci dalgasıyla Balkan kadını da dünya çapında seslerini yükseltmeye başlamış, düzenli kadın hareketlenmeleri ve örgütlenmeleri oluşturmuşlardır. Balkan ülkelerinde ortaya çıkan bu örgütlenmeler kadınların haklarını kazanma mücadelesinde büyük yer etmiştir.

Birinci Dünya Savaşından sonraki süreçte ataerkil bir toplum yapısına sahip olan balkanlarda kadının toplumdaki yeri değişmeye başlamıştır. Geleneksel yapı geride bırakılarak kadınların toplumda yer edindiği, çeşitli dergi ve yazılarda seslerini duyurabildiği bir dönem öne çıkmıştır. Bu dönemde Balkan kadınının eğitim düzeyinin arttığı, çeşitli Balkan ülkelerinde kızlar için eğitimin öneminin vurgulanması kadınların hak kazanma mücadelesinde önemli bir adım olmuştur.

20.yüzyılla birlikte dünya sahnesinde modernleşme hareketlerinin ön plana çıkması Balkan ülkelerini de etkilemiştir. Küçük gruplar oluşturan kadınlar birlik olarak güçlü ve geniş çapta örgütlenmeler oluşturmuşlar, Bu süreçte çeşitli örgütler Avrupa ülkelerinde var olan uluslararası örgütlerden de destek sağlamışlardır. Bu yönüyle Balkan ülkelerinde kadını örgütlenmelerinin güçlenmesi adına modernleşme ve özgürlükçü yönelimler büyük önem arz etmiştir. Bununla birlikte Balkan ülkelerinde kadın örgütlenmelerinin ilk oluşumları genel olarak; kızlar için eğitim hakkı elde edebilme ve erkek-kız karma eğitimler alabilme adına olmuştur. Örneğin Yunanistan'da yaşanan 1821 Devriminden sonra kızlar için eğitim hakkı öne çıkan sorunlardan biri olmuştur. İlerleyen süreçte kızların da eğitim alabildiği karma okullar açılmıştır. Öncesinde eğitim alamayan kızlar erkeklerin yanında aynı eğitimi almaya başlamışlardır.

1870lerde The Association of Ladies For Female Education (Athens 1872) ve The Asssociation for Women's Education (Constantinapole 1871) hareketlerinin desteğiyle Yunan kızları için eğitim veren yeni okullar kurulmuştur. Ardından Union of Greek Women (The Enosis ton Ellinidon) kamusal alanda kadınların ilk

seferberlik gösterdiği ve 1897 Yunan-Türk savaşında vatansever kadınların bir araya getirildiği hareket olarak öne çıkmıştır.[100] Kadınlar için eğitim hakkı mücadelesi kadın örgütlenmeleri desteğiyle yayılmış ve 19. yüzyılda Yunan kadınlarının eğitim oranı oldukça artmıştır. Bununla birlikte iki savaş arası dönemde ortaya çıkan feminist hareketler gelenekselci yapıdan ayrı olarak sosyal ve politik haklar için daha çok mücadeleyi öngörmüştür. Eğitim hakkı, oy hakkı, çocuklar üzerinde kadın ve erkek için düşen görevlerin eşitliği ve diğer talepler aynı zamanda uluslar arası kadın örgütlenmelerinde de öne çıkan unsurlar olmuştur. 20.yüzyılın ortalarında kadınlar için öne çıkan diğer bir sorun "oy hakkı" konusunda olmuştur. Kadınlar politik haklarını elde edebilmek için çeşitli örgütlenmeler kurmuşlardır. 1936 yılında Yunanistan Ioannis Metaxas yönetimi altına girmiş ve 1941 yılına kadar sürecek olan bu dikta yönetimde sosyalizm üzerindeki baskı artmıştır. [101] Bu baskı dönemi boyunca kadın örgütlenmeleri de dönemin ideolojik ve siyasi yapısından büyük oranda etkilenmiştir. Otoriter yapı içinde birçok kadın örgütü çalışmaları durdurulmuş, etki alanları sınırlandırılmıştır. Kadın örgütlenmelerinin birçoğu solcu kadın örgütlenmeleri ile çalışmaya başlamıştır.

Metaxas döneminden sonra gelen dönemde otoriter baskının azalmasıyla kadın örgütlenmeleri daha aktif olmaya başlamış, 1952'de oy hakkı kazanan Yunan kadını 1975 yılında yasal olarak erkeklerle eşit haklar elde etmeyi başarmıştır.

Dositej Obradovic tarafından kadının toplum için öneminin ilk olarak vurgulandığı Sırbistan'da Sırp kadınlarının ilk adımları 1864 de Macar kontrolü altındaki Vojvodina'da kadın örgütü kurucusu Novi Sad ile başlamıştır. İlk kadın örgütü olan The Women's Society (Zensko Drustvo) 1875'de Belgrad'da kurulmuştur ve bunu 1899'da The Society of Princess Ljubica (Kneginja Ljubica) ve 1903'te savaş öncesi dönemde en geniş örgüt olan The Circle of Serbian Sisters (Kolo Srpskih Sestara) izlemiştir.[102] 1860lı yıllarda kadınlar için eğitim hakkının öne

[100]Bonnie G. Smith, *The Oxford Encyclopedia of Women in World History*, Oxford University Press, 2008, Volume 1, NewYork , s.187-189.
[101]Andreas Papandreou, *Namlunun Ucundaki Demokrasi*, Çeviren: Semih Koray, Mehmet Emin Yıldırım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1988, s.66-67.
[102] Sabrina P.Ramet, "Gender Politics in the Western Balkans: Women and Society in Yugoslavia and Yugoslav successor states", The Pennsylvania State University Press, USA 1999, s.35.

çıkarılmasıyla başlayan hak arama mücadelesi 20. Yüzyıla kadar devam etmiş, 1940lı yıllarda tarımsal alanda dışında çalışmaya başlayan kadınlar sosyal haklarının ve iş güvenliği gibi alanların ne demek olduğunun bilincine varmaya başlamışlardır. Resmi olarak yasalarda hakkı kısıtlanan kadınlar bu yasaların düzeltilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması adına güçlü örgütlenmeler oluşturmaya devam etmişlerdir. 1919'da Yugoslavya'nın kurulmasıyla; özel ve toplumsal alanda kadın-erkek eşitliği, eşit ücret, kadınlar için eğitim hakkı, kadının korunması gibi amaçları barındıran ilk şemsiye kadın örgütlenmesi (The Narodni Zenski Savez Srba, Hrvata i Slovenaca) National Women's Alliance of Serbs, Croats and Slovenian's kurulmuştur. Bu birlik sayesinde kadınlar kendilerini uluslararası konferanslarda tanıtma fırsatı bulmuşlardır.[103] İki savaş arası dönemde birçok kadın örgütü kadın özgürlüğünü ikinci plana atmış, daha çok insani olarak ve sosyal olarak kadın haklarına odaklanmıştır. İkinci dünya savaşıyla birlikte kadın örgütlenmelerinin askeri alanlar içinde yer aldığı görülmüştür. Sosyalizm dönemiyle birlikte hazırlanan 1946 Anayasasında Yugoslav kadınları için politik, sosyal ve siyasi haklar yeniden düzenlenmiştir.

Uzun yıllar Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan Romenler, 19.yüzyıl başlarında Romanya ulus-devleti olarak bağımsızlıklarını kazandıktan sonra kadın hakları konusunda öne çıkmaya başlamışladır. Diğer Balkan ülkelerindeki Romanya'da da kadın hakları mücadelesi öncelikle erkekler gibi kadınların da eğitim hakkından yararlanabilmesi adına öne çıkmıştır. Yazın hayatında çeşitli gazete ve dergilerde kadın hakları ve cinsiyetler arasında var olan eşitsizlik için yazılar yayımlanmaya başlamıştır.

Örneğin 1868-1869 yılları arasında "Kadın" (Femeia) adına bir dergi yayımlanmıştır ve bu dergide kadınlar kadınların toplum içinde ezilmesi, kadının yetkinliğine dair var olan ön yargı ve kadınların erkekler gibi eğitim almak istemesi değinilen konular arasında yer almıştır.[104] Bu dergiyi takiben çıkarılan diğer

[103] *A.g.e.*, s.36.
[104]Edith Saurer, Margareth Lanzinger and Elisabeth Frysak, "Women Movements: Networks and Debates in Post-Communist Countries in the 19th and 20th Centuries", Böhlau Verlag GmbH&Cie, 2006, Köln, s.441.

yayınlarda kadın hakları konusunda yer alan yazılar genişlemeye başlamıştır.20.yüzyılla birlikte kadın hakları için oluşturulan küçük gruplar dünya çapında ses getiren kadın örgütlenmeleri olarak değişmeye başladılar. Bu dönemde Romanya'da özellikle sosyal ve politik alanda kadın-erkek arasındaki eşitlik kadın hareketleri için çıkış noktası olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda galip taraf olan İtilaf Devletleri yanında savaşa katılan Romanya'da milliyetçilik yayılmış ve ülke içindeki etnik çeşitlilik büyük bir sorun yaratmaya başlamıştır. Bu durum Romanya'daki kadın örgütlenmeleri etkilemiş ve bu dönemde güçlü kadın örgütlenmeleri görülmemiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, 1917'de bir kadın grubu devlete karşı sosyal ve sivil haklarını elde edebilmek için tüm roman kadınları adına dilekçe vermişlerdir. Kadınların politik haklarının hazırlanmasına yardım etmek adına 1917-18 arasında Romen kadın aktivistleri aralarında Ella Negruzzi, Elena Meissner[105] gibi ünlü isimlerin de bulunduğu Association Fort The Civil and Political Emancipation of Romanian Women (The Asociatia Pentru Emanciparea Civilaşi Politica a Femeilor Romane) adlı kadın örgütünü kurmuşlardır.[106]

3.1.3. 20.Yüzyılda Balkan Kadın Örgütlenmelerinin Etkinliği

Uzun ve zorlu bir geçmişe sahip olan Balkan ülkelerinde 18. yüzyıldan itibaren kadın hakları mücadelesi adına farklı kadın örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır. Dönemin getirdiği zorluklar ve haksızlıklar bu kadın örgütlenmelerinin amacını da döneme uygun olarak farklılaştırmıştır. Fakat bölgenin "vahşi" olarak adlandırılmasına neden olan savaşlar ve bu savaşlarda Balkan kadınlarının yaşadığı eziyetler, sistematik tecavüzler ve şiddet bu coğrafyada kadın örgütlenmelerini güçlendiren etken olmuştur. Bugün dahi savaşlarda yaşanılan kadın hakları ihlalleri için

[105]Elena Meissner "Romen Kadınları İçin Siyasi ve Sivil Özgürlük" birliğinin kurucusu ve başkanıdır. Bu organizasyonda aktif olmanın yanı sıra, farklı sosyal çalışma faaliyetlerinde de yer aldı. Romanya'da kadınların haklarını elde etmesi adına birçok faaliyetin içinde yer aldı.1880'de Iasi Üniversitesi'nde eğitim almaya başlayan Meissner, üniversite eğitimi alan ilk Romen kadın olarak tarihe geçti.

[106]Bonnie G. Smith, *The Oxford Encyclopedia of Women in World History*, Oxford University Press, 2008, Volume 1, NewYork, s.191.

mahkemelerdeki yargılamalar devam ederken, birçok kadın örgütü de bu savaşlarda yer alan kadınların hak mücadelesi için çeşitli aktiviteler yürütmektedir. Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek ve Arnavutluk gibi Balkan ülkelerinde Balkan kadını hak mücadelesi bu örgütlenmeler sayesinde halka ve dünya kamuoyuna duyurulmaktadır. Örneğin; Sırbistan'da "Women in Black" adı altında kadınların hareketlenmesi gibi eylemler ve protestolar tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Balkanlarda ortaya çıkan hareketler ve örgütlenmeler kadınların hak mücadelesinde talep ve beklentilerini halka duyurmak için önemli araçlardan olmuştur. Günümüzde feminizm hareketinin canlılığı Balkan ülkelerinde geçmişte yaşanan olayların etkisiyle güçlü bir şekilde Balkan coğrafyasında kendini göstermektedir.

Bosna-Hersek ve Kosova gibi kadınların derin yaralar aldığı Balkan ülkelerinde savaşta mağdur edilen kadınların topluma kazandırılması ve hakları yolunda mücadele etmeye devam edebilecek cesaretin kazandırılması adına çeşitli dernekler ve örgütlenmeler devamlılığını sürdürmektedir. Kadın örgütlenmeleri ve dernekleri yanında günümüzde feminizm Balkan ülkelerinde üniversitelerde özellikle üzerinde çalışılan konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bosna-Hersek Savaşı'ndan sonra ülkede aktif bir şekilde yer alan kadın örgütlenmelerinin çalışmaları feminizm hareketini devam ettirmiştir. Bosna'da yer alan üniversitelerde kadınların toplum içinde daha aktif rol alabilmesi adına çeşitli projeler oluşturulmaktadır. 2006 yılında Sarajevo Üniversitesi'nde yer alan Profesörlerin desteği ile "Toplumsal Cinsiyet Üzerine Çalışmalar" ders olarak Yüksek Lisans Programlarında yer almıştır.[107]

Saraybosna'daki Üniversite'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans programlarının kurumsallaşmasına yönelik bir sonraki adım da Sivil Toplum Kuruluşu yardımı ile yapıldı ve Uluslararası Forum Bosna, feministlerle işbirliği içinde Cinsiyet Araştırmaları Merkezi'ni açtı, çok sayıda program, atölye çalışması ve akademik tartışmalar düzenledi.[108] Bosna-Hersek'de birçok üniversitede toplumsal cinsiyet adına çeşitli çalışmalar ve projeler ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılla beraber küreselleşmenin etkisiyle sosyal medya (whatsapp grupları, facebook, twitter

[107]Amila Zdralovic, "Women Documented, Women and Public Life in Bosnia Herzegovina in the 20th Century", Ed:Jasmina Causevic,Sarajevo 2014, s.159.
[108]Aynı yer.

etc.) ve internet çağının geniş kitlelere yayılması Balkan kadınlarının gerek kendi içlerinde gerekse yabancı ülkelerle olan iletişimini güçlendirmiştir. Bu iletişim Balkan kadınlarının daha güçlü etkilere sahip olmasına ve hak mücadelelerini tüm dünyaya duyurmalarını olanak sağlanmıştır. Buna örnek olarak; Sırbistan kadınlarının hak mücadelesini sürdürme yolunda "Feminism in Serbia-Activist Strategies to Tackle Within and Around The Movement" adı altında facebook hesaplarında Sırp kadınları adına faaliyetleri duyurulmaktadır.[109] 20. yüzyılla birlikte kadına karşı aile içi şiddetin artış göstermesine yönelik çeşitli kadın örgütlenmeleri oluşturulmuştur. Aile içi şiddet, erkek çocuklara erkek rolü modelleri sunarak ileride onlara eşine karşı şiddet kullanmanın olağan olduğunu; buna tanık olan kız çocuklara ise gelecekte kurban olmayı öğretmektedir. Bu bilince sahip olan Balkan kadınları şiddete karşı birçok kadın hareketi oluşturmuşlardır. Birçok Balkan ülkesinde aile içi şiddete karşı çıkmak adına kadın örgütlenmesi yer almaktadır.

Özellikle kanlı bir şiddet geçmişine sahip olan Yugoslavya ülkelerinde şiddete karşı tepki günümüzde oldukça etkindir. Uzun süre ülke içi savaş ve bu savaşlarda yaşanılan şiddet Balkan ülkelerinde şiddet karşısında büyük bir etki yaratmaktadır. Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ gibi Balkan ülkelerinde kadına karşı şiddetin, Balkanlarda yaşanılan savaşın ve bu savaşların Balkan insanları üzerinde bıraktığı etki arasında bir etkileşimin olduğu üzerine değişik çalışmalar da üretilmiştir. Örneğin Sırbistan'da "Siyahlı Kadınlar" (Women in Black) kadına karşı şiddete ve savaşa karşı çıkan bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. 1992'de açılan "Kadın Araştırmaları Merkezi" (The Women's Studies Center), 1993'de kız çocuklara yönelik şiddet ile mücadele etmek ve onlara destek sağlamak amacıyla kurulan "Kızlar Merkezi" (The Center for Girls) önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1993'de şiddet mağduru kadınlara yasal yardım sağlamak, kanunları ve mahkeme kararlarını takip etmek ve kadınları yasal hakları konusunda eğitme amacıyla kurulan "Kadın Hukuku Grubu" (The Women's Law Group)[110] Sırbistan'da oluşturulan diğer kadın örgütlenmeleri olarak karşımıza çıkar.

---

[109] *https://www.facebook.com/events/1264386866966417/* , Erişim Tarihi: 15.11.2016.

[110] Zorica Mrsevic, "Domestic Abuse and The Women's Movement in Serbia", The Journal of the International Institute, Michigan Publishing,Volume 3, Issue 3, 1997.

Günümüzde kadın örgütlenmelerinin aktif olarak çalıştığı diğer Balkan ülkesi Arnavutluktur. Özellikle 1990ların başında Arnavutlukta kadın örgütlenmelerinin etkinliği artmaya başlamıştır. Bu örgütler ülke kadınlarının ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla kurulmuştur. Yabancı kaynaklı finansal destekler Arnavutluk'taki kadın örgütlenmelerinin gelişimi için büyük katkı sağlamıştır. İtalya temelli uluslararası örgütler ve Birleşmiş Milletler Gelişim Programı (The United Nations Development Programme-UNDP) Arnavutluk'ta önde gelen kadın örgütlenmelerinden biri olan "Arnavut Kadınları Bağımsız Forumu"nu (The Independent Forum of Albania-IFAW) desteklerken, Kilise temelli İsviçre örgütleri "Arnavut Kadınına Destek" (Useful to Albanian Women-UAW) örgütünü desteklemiştir.[111] Bu destekler Arnavutluk'taki kadın örgütlenmelerinin sayısı ve etkinliği açısından kritik bir öneme sahiptir.[112] 1990ların sonuna doğru Arnavutluktaki kadın örgütlenmeleri oldukça aktif olarak rol almaya başlamışlardır. Bu örgütlenmelerin ortak hedefi "kadın" olmakla birlikte amaçları farklılıklar göstermektedir. Kadına karşı şiddet, kadınların siyasal yaşama aktif katılımı, kadınların ekonomik hayat içinde etkinliği ve kadına karşı taciz ve tecavüz gibi farklı amaçlarla oluşturulmuş kadın örgütlenmeleri Balkan kadınları hak mücadelesine büyük katkı sağlamaktadırlar.

3.2.Yunanistan Tarihi İçerisinde Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Örgütlenmeleri

3.2.1.Yunanistan Kısa Tarihi ve Kadın

Batı medeniyetinin oluşmasında ve dünyaya yayılmasında temel taşlardan birini oluşturan Yunan tarihi oldukça değişken bir yapı içinde ilerlemiştir. İlk çağlarda çiftçi bir halk olan Helenler ya da Eski Yunanlılar, tarihlerinin başlangıcında çok sade bir yaşam sürmüş, giysilerini kendileri dokumuşlar; köy halkı hayvanlarıyla tek odadan ibaret olan kerpiç evlerde yaşarken, soylular sınıfı yaşamlarını savaş, av ve

[111]Chri Corrin,"Gender and Identity in Central and Eastern Europe",Frank Cass Publishers, New York 1999,s.32.
[112]Aynı yer.

yarışmalarla geçirmişledir.[113] Paleolitik Çağ ile birlikte Ege bölgesine yerleşen Yunanlılar, Neolitik Çağ ile birlikte tarımı geliştirdiler, hayvancılık temel geçim kaynakları arasında yer almaya başladı. Ege medeniyeti birkaç aşamaya sahipti, bu süreçte yer alan en önemli iki uygarlık; Minos uygarlığı ve Myken uygarlığı idi. Fakat bu kültürler M.Ö. 1100 yıllarında ortadan kaybolurken Yunanca konuşan Achaeanlar Peloponnese'yde M.Ö. 13. ve 14. yüzyılda göç ettiler.[114] M.Ö. 7. ve 8. yüzyılda Antik Yunanda yönetim aristokratların eline geçti. Bu dönemde kent devletleri sürekli bir çatışma içindeydi. Kent devletlerinin çatışmaları bir birlik hissi taşımıştır. Bütün vatandaşlar kendilerini Hellenes olarak görüyordu. Delphi'nin merkezi olan Amphictyons, komşu şehirler konfederasyonu idi, bağlantılı dini törenler için para topladığınız tapınakta ortak bir ibadet ile daha sonra ekonomik konularda, ortak ticarette ve siyasi çıkarlarda da dâhil olmak üzere, Amphictyon'un toplantılarında tartışıldı ve nihayetinde orijinal kutsal önem tamamen kayboldu ve Amphictyon siyasi-askeri ittifak haline geldi.[115]

Milattan önce 4. Yüzyılda Yunanlılar ve Makedonlar arasındaki savaş sonucu Yunanlılar yenilse de, ileride Yunan medeniyetinin başına geçecek olan Büyük İskender farklı bölgelere giderek orada Yunan uygarlığını (dil, sanat, kültür, etc.) yaymıştır. Makedon tahtında yer alan II. Philippos yönetimi boyunca ülkenin askeri gücünü oldukça ileri seviyeye taşıdı. Trakya'ya kadar önemli sınırlara ilerledi. Makedon kral hâkimiyetini güçlendirirken, Yunanlılar ile de çeşitli çatışmalara giriyordu. Khaironeia Savaşı[116] ile Yunanlılara karşı zafer kazanan II. Philippos gücünü karşı tarafa kanıtlamış durumdaydı. Bununla birlikte II. Philippos'un hâkimiyetini güçlendiren nedenlerden biri; Yunanlılar tarafından Helen Birliğini sağlayabilecek bir lider olarak görülmesiydi. Helen Birliği sağlandıktan sonra, Pers İmparatorluğuna karşı fetih hareketleri hız kazanırken II. Philippos bir suikast sonucu öldürüldü. Makedon kralının ölümünden sonra tarih sahnesine büyük seferleriyle Büyük İskender çıktı. Büyük İskender hâkimiyeti boyunca ülke sınırları oldukça genişletmiş, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda da önemli farklılıklar yaratmıştır.

---

[113]Eski Yunan tarihi , *http://www.tarihsayfasi.com/medeniyetler-tarihi/eski-yunan-tarihi.html*, Erişim Tarihi 23.07.2017.

[114]*http://www.greecewebtravel.com/ancient-greece.html* , Erişim Tarihi:21.04.2018)

[115]Aynı yer.

[116]Chaeronea Savaşı MÖ 338 yılında Boeotia bölgesindeki Heroneya'da Makedonya Kralı II. Filip yönetimindeki ordunun Atinalı ve Tebaililere karşı galip geldiği savaştır.

İskender'in Doğu seferine başladığı M.Ö.334 yılı ile son Helenistik krallık olan Ptolemaioslar'ın Actium Savaşı ile tarih sahnesinden silindikleri M.Ö.30 yılı arasındaki yaklaşık 300 yıllık dönem, "Helenistik Çağ" olarak adlandırılmaktadır, aynı dönemde Roma, Cumhuriyet dönemini yaşamaktaydı.[117] Fetih hareketlerine Trakya bölgesiyle başlayan İskender, Orta doğu topraklarına kadar ulaşarak Filistin ve Mısır'ı da ele geçirdi. Fetih hareketleri ile ülkesini geniş sınırlara ulaştıran Büyük İskender'in ölümünden sonra, büyük bir güce ulaşan Roma İmparatorluğu dönemi başlamıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra Helenistik Çağ olarak geçen dönemde ülke çeşitli generallerin yönetimi altına girdi. Bu dönemin sonlarına doğru bölgede artan Roma hâkimiyeti Yunanlıları etkisi altına aldı ve Yunanlılar Roma İmparatorluğu'nun parçası haline geldi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yunanistan'ı fethine kadar Roma ve Bizans İmparatorlukları birlikte hareket etmeye devam ettiler. Haçlı seferleriyle dağılmaya başlayan Bizans İmparatorluğu ilerleyen dönemlerde daha da zayıfladı. Bundan sonraki dönemde de bölgede Osmanlı hâkimiyeti yer aldı. 19.yüzyılla birlikte Osmanlı'nın zayıflamaya başlaması, artan milliyetçilik hareketleri sonucunda 1820 yılında Yunan isyanı patlak verdi. Fransa, İngiltere ve Rusya'nın isyanı desteklemesiyle birlikte Osmanlı, Edirne Antlaşmasını kabul etti ve 1832 yılında yapılan İstanbul Antlaşmasıyla Yunanistan bağımsızlığını ilan etti. Yunan krallığının başına I. Ludwig'in oğlu I.Otho geçti.

Antik Yunan tarihi ve bağımsızlığa kadar ilerleyen süreç içerisinde Yunan kadının toplum içindeki yeri ve ülkede kadınlara bakış açısında büyük farklılıklar yer almamıştır. Özellikle Antik Çağ döneminde kadına bakış açışını anlamak için Yunan eserlerinin önemi fazladır. Atinalı kadınlar evlilik çağına kadar yaşadıkları evde annelerinden gördükleri şekilde ev işlerini üstlenmiş, dışarıdaki hayatla hiçbir bağ kurmadan büyümüşlerdir. Evlilik çağı kadınlar için 15-18 yaşlarındayken, erkekler için 30 yaşına kadar çıkmaktaydı. Evlilik çağına gelince ailelerinin uygun gördüğü eşle aynı hayatı paylaşmışlardır. Bu hayat içerisinde de görevleri ev işleri ve çocuklarla ilgilenmek olmuştur. Sophokles'in oyunlarından birinde kadınların evlendikten sonraki durumu hakkında bilgi veren şöyle bir parça bulunmaktadır; "Bana soracak olursanız, çocuk saflıkları her zaman güven ve mutluluk içinde

[117]Oğuz Tekin, *Eski Yunan Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998,s.100.

korunduğu için, evlenmemiş kızlar babalarının evinde ölümlülerin tadabileceği en tatlı yıllarını geçirirler. Fakat ergenliğe eriştiğimizde, ailelerimizden ve atalarımıza ait tanrılarımızdan zorla alınıp çok uzaklara satıldığımızı anlarız. Bazılarımız ilk defa gördüğümüz erkeklerin evlerine, bazılarımız yabancı erkeklere, bazılarımız neşesiz evlere ve bazılarımız da düşmanlığa gideriz. Ve ilk geceyle kocalarımızın boyunduruğu altına girdiğimizde, övgüye ve her şeyin güzel olduğunu söylemeye zorlanırız." [118] Sophokles'in komedyasında belirttiği gibi daha birçok oyunda Atina kadınının evlendikten sonra toplumun kadına yüklediği görevlerin erkeklere göre daha baskın olduğu, erkeklerin boyunduruğu altında kaldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte evlilik kadının hayatında bir dönüm noktasıydı ve evlilik ile ilgili Antik Yunan'da birçok farklı gelenek bulunmaktaydı. Bunlardan bir tanesi M.Ö. 451 yılında çıkarılan, tanıklar önünde, bir yanda damat öte yanda gelinin vasisi yani kyrios olmak üzere iki taraf arasında yapılan ve kızın babasının veya babası ölmüşse erkek akrabalarının ödemekle yükümlü olduğu para miktarını belirleyen "epigami" yasasıydı.[119] Bu yasa sadece Atina vatandaşları arasında geçerliydi ve evin eşyası bu parayla alınmaktaydı.[120] Evlendikten sonra ise kadınlar kocalarının kazancıyla evin ihtiyaçlarını karşılarlardı. Soylu sınıfından olmayan kadınlar neredeyse dışarı hiç çıkmazlardı.

Kadınlar Yunan tarihi içinde erkekler kadar rahat bir yaşam süremeseler de, bazı Yunan eserlerinde (Aristofanes-Lysistrata ve Kadınlar Meclisi, Homeros-İlyada ve Odysseia, Sophokles- Trakhisli Kadınlar gibi) kadının bazı durumlarda erkeklerle yakın şartlarda yaşamış olduğu görülmektedir.

13.yy.da Hellas başta olmak üzere Ege ve Akdeniz'de önemli gelişmeler yaşanmıştır, bunlardan biri de Balkanlar'dan Hellas'a inen ve içinde büyük gruplar halinde Dor'ların bulunduğu göç hareketidir ki bu hareket Hellas'dan başlayarak, Thrakya ve adalar üzerinden yerleşik halkların yer değiştirmelerine neden olmuştur.[121] Bu olaylar üzerine yapılan çalışmalarda tanrıçalarla tanrılar arasında

---

[118]Antik Yunan'da Kadın, *http://ekstrembilgi.com/tarih/antik-yunanda-kadin*/, Erişim Tarihi: 12.09.2017.
[119]Eski Yunan'da Aile, Evlilik ve Kadın, *http://www.arkeo-tr.com/eski-yunan%E2%80%99da-aile-evlilik-ve-kadin.html*, Erişim Tarihi: 12.09.2017.
[120] Aynı yer.
[121]R.Osborne, Greece in the Making 1200-479 BC, 1996, S.35.

geçen mücadelelerin, ataerkil ve anaerkil toplum düzenlerinin birbiri üzerine çıkma göstergesi olduğu tartışılan yaklaşımlardandır.[122]

Homeros'un ünlü eserlerinden biri olan İlyada ve Odysseia adlı destanında da kadınların oldukça ön planda olduğu görülmektedir. Ilyada'da Hektor'un karısı, Andromakbe sadık, şefkatli, kadere boyun eğen fedakâr bir kadın, Priamos'un karısı Hekabe, Phyrigyalı olarak nitelendirilip ana tanrıçadan pay biçilen soylu atak ama bahtsız bir ana olarak karşımıza çıkar. Priamos ile Hekabe'nin kızları Kassandra geleceği gören ama kendine kimseyi inandıramayıp felaketlerin acısıyla yaşayan bilinçli bir kadın ve uğruna savaşın yapıldığı Menelaos'un karısı, Paris'in sevgilisi güzel Helena ise ihanet eden ama aynı zamanda bu ihanetinin altında ezilen bir kadın tipi olarak ana rolleri oynarlar.[123] Yetkiler erkeklerin elinde olmasına rağmen tüm bu kadınlar güçlü ve söz sahibidirler öyle ki Priamos gibi bir kral bile zaman zaman karısı Hekabe'ye danışmakta ve Hekabe ona ağır uyarılarda bulunmaktan çekinmemektedir.[124] Tüm bu yönleriyle dönemin anlatılarında yer alan kadın figüründe, asil ailelerde yer alan kadınların diğer kadınlara göre sosyal hayatta daha aktif olduğunu, gündelik işlerden ziyade yönetici eşine akıl vermesi ve onları yönlendirebilme kabiliyetine sahip olmasıyla ön planda olduğu görülmektedir. Soylu sınıfından olmayan Grek kadınlarının ise ev dışında fazla bir yeri yoktu. Onların öncelikli görevleri ev işleri ve çocuklarının bakımıydı. Hayatını çalışmaya gerek olmadan kazanamayan erkekler ya çiftçi olur ya da marangozluk, heykeltıraşlık, inşaat ustalığı, çömlekçilik gibi Antik Yunan'da en başta gelen mesleklerden birini yaparlardı.[125] Tüm bu mesleklerde babadan oğla aktarılan bir devamlılık ve buna dayalı bir gelenek söz konusu idi ve atölyeler çok büyük olmayıp işler ortalama beş-altı kişi ile yürütülürdü.[126] Kadınlar bu işlerde rol almaz, sadece ev işlerine bakarlardı. Onlar özgür olmakla beraber siyasal haklardan yoksundular.[127]

---

[122]Ayşe Gül Akalın, *Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı*, s.21.
[123]Aynı yer.
[124]Hom. İl. XXIV 193-216.
[125]Şahin Bican, Aristoteles'in Adalet Anlayışının Günümüz Adalet Anlayışıyla İlişkileri, Eski Yunan'da Siyasi, Sosyal ve Kurumsal Yapı, Ankara Hacettepe Üniversitesi, 1997.
[126] Aynı yer.
[127]Anne Millard, *Welcome to Ancient Greece***,** Penguin Books, London 1987, s.30.

Antik Yunan'da 'demokrasi' kavramının önemi büyüktü. Fakat demokrasinin hitap ettiği kısım erkekler ve soylu ailelerdi. Onun haricinde köleler, kadınlar ve fakir olan halk ikinci sınıf olarak görülmekteydi. M.Ö. 776 yılına dayanan ve Antik Yunan'da yapılan en önemli aktivitelerden olan Olimpiyat oyunlarına sadece erkekler katılabilmekteydi. Kadınların Olimpiyat alanlarına gelmeleri dahi yasaktı. Erkeklerin oyunların yapıldığı alanlara, kadınların kılık değiştirerek gelmelerini önlemek amacıyla, oyunlara yarı çıplak gelmeleri zorunlu tutulmuştur.[128]Antik Yunan toplumunda bir kişinin tapınaklara girebilmesi için her türlü pislikten arınmış olması gerektiğine inanıldığı için kadınların oyunlara katılması yasak olduğu gibi, zaman zaman tapınaklara da alınmamışlardır. Toplumsal inanışa göre ise doğum yapan kadın kırk gün boyunca temiz olamazdı, bu yüzden kadınlar temizleninceye kadar tapınaklara girememişlerdir.[129] Antik Yunan döneminde kadınların toplum içindeki yeri hakkında önemli bilgiler veren bu tarz yasalar, dönemin ünlü düşünürlerinin yazdığı eserler ve çeşitli mitler bulunmaktadır. Kadınlar, aristokrat aileler içinde, yerli halk kadınına göre daha rahat koşullar altında yaşasalar da, ataerkil toplum yapısının getirdiği normlar altında kadın erkeğe göre ikinci sınıf insan konumunda yer almıştır. Erkeklere göre kadınlar; kültürel, biyolojik ve fizyolojik olarak "başarısız erkekler" olarak algılanırlar; güçlü şehir devletini yönetmek ya da aile içinde düzeni sağlamak için zihinsel fiziki kapasiteye sahip değillerdi.[130]

Antik Yunan'dan Roma İmparatorluğu'na geçen süreçte birçok savaş yaşanmış, birçok kral değişmiş, bununla birlikte ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında da değişmeler olmuştur. Akdeniz'den başlayarak Ortadoğu'ya kadar uzanan Yunan kültürünün egemen olduğu Helenistik Dönem ile birlikte erkeklerin egemenliği baskın olmaya devam etmiştir. Kadınlar tam anlamıyla erkeklere ile eşit haklara sahip olamamışlardır. Özellikle aile içerisinde ikincil konumunu sürdürmüştür. Helenistik dönemle ile birlikte öne çıkan Makedon krallar II. Philippos

[128] Bekir Güzel, Lysıstrata: Kadının Antik Yunan Toplumundaki Yeri, Turkish Studies, Internatıonal Periodical for the Languages , Literature and History of Turkish or Turkıc, Volume 10/10, Ankara 2015,s.505-522.
[129] Aynı yer.
[130]Approaches to the Byzantine Family, Editör:Leslie Brubaker and Shaun Tougher, Routledge,New York 2013, s.3.

ve Büyük İskender döneminde güçlü komşularla siyasi ittifaklar kurmak amacıyla kralların birden çok karısı olurdu.[131] Kralların birden çok kadınla evlenebilmesi kadının toplumda özgür bir birey olarak yer elde edemediğine örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte Antik Yunan'dan Helenistik döneme geçişle birlikte kadınların toplumdaki rolünde farklılıklar meydana geldiği de görülmektedir. Zengin bir ailede doğan ve yetişen kadınlar kişisel zenginliğin kontrol altına alınması konusunda aile içinde söz hakkına sahipti. Bu zenginliğe bağlı olarak da toplum içinde siyasal olarak nüfuza sahipti. Bununla birlikte Helenistik dönem boyunca halk arasında yaşayan kadınların da kraliyetten gelen kadınların da en temel rolü eşe sadakatlerinin korunması yanında, çocuklarına bakmak ve onları en iyi şekilde yetiştirmekti. Kadınların oy kullanma hakkı yoktu, yanlarında köleleri olmadan geceleri dışarı çıkamazlardı. Toplumsal olarak olduğu kadar, ekonomik olarak da ciddi kısıtlamalar vardı; nadiren mülkiyetin yasal sahipleri olmalarına izin verilirdi ve katıldıkları herhangi bir finansal işlem, bir vasi denetimine tabi tutulurdu.

> *"Athenian yasaları, ailede erkeklerin egemen olduğunu göstermektedir; bu yasalar bir evliliğin sadece gelinin babası ile kocası arasında bir sözleşme olduğu ve çeyizin kadının refahını sağlamak için şart olduğunu göstermektedir. Hiçbir zaman yasal olarak bir kadın bu sözleşmeyi tek başına yapamazdı ve çeyizsiz kadınlar genellikle evli kalmazdı. Yeni kocasının genel zenginliklerinden daha büyük bir çeyiz hakkına sahip bir kadının, kendisi için fiilen kontrol hakkına sahip olduğunu ve bu sebeple kendisinden ayrılmaya karar verirse o zaman çeyizi, mali açıdan sakat bırakabilecek bir harcı ödemek zorunda kalacaktı."* [132]

Antik Çağ döneminde Yunanistan'da kadınların toplum içindeki rolü kocasına, çocuklarına ve evine karşı olan sorumluluklarıyla belirleniyordu. Kadının söz hakkı yoktu, kendisine toplum tarafından yüklenen görevleri benimsiyor, bu görevlere karşı itiraz etmiyordu. İskender'in ölümü ve sonrasında gelen Roma hâkimiyetiyle Yunanistan'da Antik Çağın sonu da gelmiştir.

---

[131]Heather Pringle, 'Büyük İskender'in Entrikalı Hayatı', National Geopraphic Türkiye.

[132]Women in the Helenistic World Notes, *https://www.oxbridgenotes.co.uk/revision_notes/classics-university-of-oxford-the-hellenistic-world-societies-and-cultures-300-bc-to-100-bc/samples/women-in-the-hellenistic-world*,Erişim Tarihi:16.11.2017.

Antik Çağın bitişiyle, Roma hâkimiyeti altındaki Yunanistan, oldukça geniş sınırlara ulaşmış ve oldukça güçlü zaferler elde etmiştir. Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasından Yunanistan'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesine kadar geçen süre içerisinde Yunanistan'da süren Bizans hâkimiyeti önemli bir yere sahiptir. Doğu Roma İmparatorluğu da denilen Bizans İmparatorluğu; kuzeyi Tuna ile kuzeybatısı Tuna'nın güneydoğusunda Sirmium'dan başlayan ve İşkodra'nın kuzeyine ulaşan Adriyatik, Pontus ve Doğu piskoposluklarını, kuzeydoğusunda Kafkas kıyılarını, Gürcistan ovasını, Ermenistan dağlarını ve Edessa bölgesini Fırat'ın geniş kıvrımını kapsıyordu.[133] 330 yılında başkentin Konstantinopolis adını almasından 726 veya 730'da İkona kırıcılığın[134] başlamasına (İkonlara tapma konusunda çıkan iç savaşa) kadar geçen süreye "*Erken Bizans Dönemi*" denmektedir. 843'te İkona kırıcılığın sona ermesinden 1204'te Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından yağmalanmasına kadar olan süreye de *"Orta Bizans Dönemi*",1261'deki Latin istilasından yani Palailogoslar Dönemi'nden 1453'te İmparatorluğun çöküşüne kadar geçen devreye ise *"Geç Bizans Dönemi*" adı verilmektedir.[135] I. Basileios (867-886) döneminde oldukça güçlenen Bizans İmparatorluğunun gücü, Diyojen döneminde 1. Malazgirt Savaşı'ndan yenilgiyle ayrıldıktan sonra zayıflamaya başlamıştır. 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle de imparatorluk dağılmıştır.

Bizans hâkimiyeti döneminde ataerkil devlet yapısı devam etse de; Yunan kadınlarının toplum içinde çeşitli haklara sahip olmuşlardır. Özellikle evlilik içinde kadının evlenirken sahip olduğu ve yanında getirdiği mallar üzerinde erkek kadının belirlediği sınırlar çerçevesinde hak sahibi olabiliyordu. Kilisenin getirdiği kurallarla erkek zina yapıyorsa kadının boşanma hakkı vardı. Kadınların önemi gerek ekonomik gerekse çocuk doğurma açısından hukuki olarak kabul edilmiştir.[136] Bir

---

[133]*http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/bizans-imparatorlugu-dogu-roma-imparatorlugu*, Erişim Tarihi:12.06.2018.

[134]İkonaklazm veya ikona kırıcılık, dinsel resimlerin ve diğer kutsal imge veya anıtların genelde dinsel veya politik sebeplerle tahrip edilmesi anlamına gelir. İkonaklazm farklı dine mensup kişiler tarafından da gerçekleştirilebilir; ancak büyük çoğunlukla bir inançtaki farklı grupların ayrışmaya dayalı tartışmalarından kaynaklanmaktadır.

[135] Abdullah Kaya, Doğu'daki Roma'nın Bizanslaştığı Devir:I.Justinianos Dönemi,*CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 37, sayı 2, 2013, s.21.

[136]Gül Ataç Demirel, Bizans'ta Kadınlar, *https://www.academia.edu/11744774/Bizansta_Kadınlar*, Erişim Tarihi: 23.11.2017.

kadının drahoması yani evlenirken ailesinden alıp getirdiği mallar üzerindeki haklar kadına aitti eğer kadınının kocası bu malları iyi yönetemezse veya azalmasına göz yumarsa kadın bu malı yönetme hakkına sahipti. Ayrıca, kadın belirli bir oranına göre saptanan düğün armağanlarına da tümüyle sahip oluyordu ve bunları kullanabiliyordu.[137] Kadınlar belirli bir çerçevede boşanma hakkına da sahipti. Özellikle Hıristiyanlık dininin yayılmasıyla toplumda öne çıkan kilise kuralları kadınlara biçilen görevleri ve hakları oldukça etkilemiştir. Bizans İmparatorluğu döneminde oldukça yaygın olan 'ev kiliseleri' ne birçok kadın gitmekteydi.

Bu kiliselerde dini ibadetlerin yanında farklı alanlarda çeşitli eğitimler de veriliyordu. Kiliselerin hizmetleri arasında "himaye, eğitim, iletişim, sosyal hizmetler ve ibadet" yer alıyordu.[138] Birçok dul kadın kiliselerin sağladığı bu hizmetlerden yararlanabiliyordu. İmparator Constantinus'un 313 yılında Milano Fermanı'yla Hristiyanlık'ı kabul etmesi ile birlikte Hıristiyanlar artık inançları nedeniyle zulüm ve işkence görmeyeceklerdi.[139] Böylelikle kadınların da toplumdaki yeri değişti. Kadınların artık inançları için ölmeleri gerekmiyordu, onun yerine kiliseye adanmış bekâr bir yaşamı seçip bir kasaba veya cemaatin saygın ve korunan üyeleri olarak yaşamlarını sürdürebileceklerdi.[140] Bununla birlikte toplum; kadınları bir yandan iyiliğin, saflığın temsilcisi olarak görürken, bir yandan kadını yoldan çıkaran olarak gören, Havva'nın Âdem'i kötü yolda kandırdığı konusunda tartışmaların yer aldığı ikilemler yaşıyorlardı. Kiliseye göreyse kadınlar bu günahlardan çile çekerek kurtulabilirlerdi.

Ortodoks Hıristiyanlar oldukça muhafazakâr ve dinlerine bağlıydı. Kilisenin koyduğu yasalara ve geleneksel toplum yapısına oldukça önem vermişlerdir. Evlilik de toplumun temel taşlarından biriydi, evli bir kadın iffetin sembolüydü ve evliliğin öne çıkardığı bu unsurlar Bizans toplumunda herkes tarafından kabul edilmiştir. Kadınların evlerinde ve aile içinde büyük güçleri vardı. Fakat kilisede, devlet yönetiminde orduda kadınların gücü yoktu. Onların sahip olduğu güç ailelerinden geliyordu. Tüm bunlara rağmen kadınlar antik çağa göre farklı alanlarda hak sahibi olmaya başlamışlardı. Hıristiyan kilisesi evliliğin kutsallığını korumak için birçok

[137]Aynı yer.
[138]Helen Wood, Byzantine Women: Religion and Gender Construction, Rosetta, 2009, s.19-32.
[139]Connor, C.L. , Bizans'ın Kadınları, Yapı Kredi Yayınları,İstanbul 2009, s.33.
[140]Demirel, *a.g.e.*, s.3.

yasa öne sürmüştü. *Eğer bir kadın bir adamla evlenirse, kocası henüz çocukları olmadan ölürse, kadın yeniden evlenebilirdi. Eğer çocukları olduktan sonra ölürse, kadınların yeniden evlenmesi çok yaygın değildi ama yeniden evlenme hakkına sahiptiler. Eğer bir adam karısını çocuğuyla birlikte yalnız bırakarak evi terk ederse, kadın evin başı olurdu, erkeğin yapması gereken görevleri kadın üstlenirdi ve hatta kadın evi satma ve yeni bir ev sahibi olma hakkına sahip olurdu.*[141] Bu bağlamda, kadınlar ve anneler toplumda önemli bir yere sahipti. Manastır topluluklarının öne çıktığı dönemde kadınların evde kocası, çocuğu ve ev işlerinin yanında kendilerine ait alanları vardı. Kadınlar kendi aralarında bir araya gelerek çeşitli aktiviteler yapıyorlardı. Bizans kadınları ataerkil yapının öne çıktığı bazı alanlarda kısıtlansalar da sınırlı sayıda da olsa toplum içinde ticari faaliyetlerde bulunabiliyor, ev içinde de mal yönetimine sahip olabiliyordu. Kadınlar kilise yönetiminde söz sahibi olamasalar da, erkeklerle eşit statüde yer alırlardı. Özellikle ev kiliseleri ya da manastır gibi yerlerde kadınların katılımı oldukça yüksekti ve bu yerlerde kadınların da söz hakkı vardı. 500'den 548'e kadar yaşayan Theodora ve 752'den 803'e kadar yaşayan Irene İmparatorlukları, güçleri ve nüfuzları açısından dikkat çekiciydi.[142] Özellikle Theodora'nın, kadınlara faydalı bir dizi reform yaptığı bilinmektedir. Fahişeliği yasaklayan, tecavüz ve kadınlara yönelik diğer şiddet türlerine karşı sert cezalar öngören politikalar başlatmıştır. Reformlar da boşanma, çocuk velayeti ve kadınlar için mülk sahipliği haklarını genişletmiştir.[143]

Bizans döneminde ekonomik alanda kadınlar öne çıkmaya ve erkekler kadar üst seviyede olmasa da ticari faaliyetlerde yer almaya başlamışlardır. Özellikle soylu kadınlar küçük ticari işletmelerde yer almaya başlamış ve bu yerlerin yönetimini üstlenmişlerdir. Kadınlar temizlik dokuma işçisi olarak çalışmışlar, fırıncı, aşçı gibi mesleklerde yer almaya başlamışlardır. Kendi başlarına ticari faaliyetlerde yer alan kadınların toplum içinde aldıkları roller ve toplumun onlara yüklediği sorumluluklarda değişmeye başlamıştır. Soylu sınıftan gelen kadınlar ve İmparatorluk kadınları büyük mülklere ve mallara sahiplerdi. Dokuzuncu yüzyılda,

[141]Women and Marriage in Early Byzantium, *http://globalconnections.champlain.edu/2015/04/17/women-and-marriage-in-early-byzantium/*, Erişim Tarihi:17.05.2018.
[142]Byzantine Culture and Society, Khan Academy, *https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/medieval-times/byzantine-empire* , Erişim Tarihi:15.03.2018.
[143]Aynı yer.

İmparatorluğun büyük bir parçasını yöneten Patras'tan bir dul olan Danielis sayısız köleye sahipti.[144] Danielis bu kölelerin üç bin tanesini serbest bıraktı ve onları Güney İtalya'ya yerleştirdi.[145] Özellikle manastırda verilen eğitimler kadınların gelişimine katkı sağlamıştır. Burada kadınlar okuma-yazma öğrenmişler, meslek olarak kullanabilecekleri alanlarda bilgi sahibi olmuşlardır. İncil'in okunması yönünde verilen eğitimler kadınları okumaya ve bununla birlikte yazmaya yönlendirmiştir. Öyle ki bu dönemde Sappho[146] gibi önemli kadın şair ve yazarlar ortaya çıkmıştır.

Bizans hâkimiyeti boyunca Yunan toplumunda ataerkil yapının kadınlara ve erkeklere yüklediği sorumluluklar devam etmekle birlikte, Hıristiyanlık'ın kabulü ve değişen toplum yapısı kadınlara bakış açısını değiştirmeye başlamıştır. Antik Yunan döneminde ev dışında hiçbir alanda etkin olamayan Yunan kadınları, bu dönemle birlikte toplumda öne çıkmaya başlamışlar, manastırlarda yetenekleri geliştirebilecekleri aktivitelere katılmışlardır. Bu dönemde yönetimin başına geçen kadınların ve kendi alanlarında isimleriyle öne çıkan kadınların bu değişime büyük katkıları olmuştur.

Uzun süre boyunca oldukça geniş sınırlara ulaşan ve güçlü bir otoriteye sahip olan Bizans İmparatorluğu 11.yüzyılla birlikte ülke içinde isyanlarla karşı karşıya kalmış, dışta ise Anadolu Selçuklu Devleti ile mücadele etmiştir. 1204 yılında Konstantianpolis'in Haçlılar tarafından ilhakı Bizans İmparatorluğunu büyük derecede etkilemiş ve zayıflamaya başlamasına neden olmuştur. Bu dönemde ülke içinde Katolikler ve Ortodokslar arasında çıkan anlaşmazlıklar da İmparatorluğu iç ve dış siyasette olumsuz anlamda etkilemeye başlamıştır. 13.yüzyılın ortasında, bütün Yakın Doğu'yu altüst eden Moğol istilasından kaçan sayısız Türk boyu Anadolu'ya sığınmıştı.[147] Büyük sayıda insan Selçuklu-Bizans hudutları üzerine

---

[144]Byzantine Women: Varieties of Experience AD 800-1200,Ed: Lynda Garland, Asgate Publishing, New York 2006.
[145]Ayni yer.
[146]Tarihte bilinen ilk kadın şairlerden biri olan ve aristokrat bir aileden gelen Sappho, M.Ö. 615 yılında Lesbos adasında doğmuştur. Hayatının çoğunu evlenmemiş genç kadınlar için Lesbos'da kurduğu okulda geçirmiş ve 570 yılında burada vefat etmiştir.
[147]Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi: Son Devir (1261-1461),* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları,Sayı 25, Ankara 1989, s.17.

yığıldı ve bu insanlar toprak ve ganimet aramak suretiyle Anadolu'nun batısında akınlara başladılar.[148] Eski gücünü yitiren ve zayıflayan Bizans İmparatorluğu bu akınlar karşısında yenik düşmeye başladı. 1453'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yenilgiye uğrayan XI. Konstantin savaş sırasında hayatını kaybetti. İstanbul'un fethiyle Bizans İmparatorluğu dönemi sona ermiş, Osmanlı İmparatorluğu dönemi başlamıştır.

1520'den 1566'ya kadar Osmanlı imparatorluğu Kanuni Sultan Süleyman'ın himayesinde genişlemiştir. Süleyman döneminde 16. yüzyılda ve 17. Yüzyıla kadar Bizanslı Yunanlılar, Osmanlı İmparatorluğu içinde birçok ayrıcalığa sahipti. Patrik tam anlamıyla bütün Ortodoks Hıristiyanların başıydı ve Sadrazam gibi bir konuma sahipti ve yetkileri oldukça genişti. Osmanlılar 19.yüzyıla yaklaşırken Yunanlı erkekleri Yeniçeri ordularında hizmet etmek üzere toplamaya ve askeri eğitim vermeye başlamıştır. Dönemin sonlarına doğru hem ekonomik hem de politik anlamda dış siyasette zayıflamaya başlayan Osmanlı, iç yönetimde isyanlarla karşı karşıya kalmaya başlamıştır. Son olarak, 1820'de başlayan Yunan isyanını bastıramamışlardır. Böylece Yunanistan 1829 Edirne Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlığını kazandıktan sonraki süreçte de Balkan Savaşları, Dünya Savaşları ve ülkenin kendi içindeki savaşlar ve çatışmalar ülke siyasetini şekillendirmiştir.

3.2.2.Yunanistan'da Kadın ve Kadın Örgütleri

Başkenti Atina olan ve yaklaşık 10,955 milyon nüfusa sahip olan Yunanistan'ın % 95'ten fazlası Ortodokstur. Az sayıda Katolik ve Müslüman yaşamaktadır. Geniş bir tarım nüfusuna sahip olmakla birlikte, balıkçılık ülke ekonomisinde oldukça önemlidir.

Yunanistan'da sosyo-kültürel yapı Antik Yunan devrinden 21.yüzyıla kadar büyük bir değişim geçirmiştir. Kadınların toplum içindeki yeri de buna bağlı olarak değişmiştir. Özellikle Avrupa Birliği üyelik süreci, toplumdaki kadın-erkek eşitliği

[148]Aynı yer.

algısını önemli derece etkilemiştir. Çok partili parlamenter demokrasi sistemine sahip olan Yunanistan'da antik çağlardan günümüze siyasi, kültürel ve ekonomik olarak kadın hakları konusunda önemli adımlar atılmıştır. 1975 yılında kabul edilen anayasada kadın haklarına yönelik yasalar yer almıştır. 1952'de ise Yunan kadını oy kullanma hakkına sahip olmuştur. 19.yüzyılla birlikte kadınlar kendi haklarını talep etme konusunda oldukça bilinçlenmişlerdi. 1920'li yıllara gelindiğinde, bir dizi kadın grubunu temsil eden Yunan Kadınları Ulusal Konseyi erkekler ve kadınların aynı politik, sivil ve ekonomik haklara sahip olması hakkındaki görüşlerini, kadın hakları için mücadele eden ve aylık olarak yayınlanan Yunan Kadın Hakları Dostları Bülteni'nin kurucuları Avra Theodoropoulou ve Maria Negraponti vasıtasıyla halka duyurdu.[149] II. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınlar ortaya çıkan orta sınıfla yeni sanayileşen bir toplumda ücretli olarak çalışmaya başladılar. Yunanistan'ın uluslararası hükümet kuruluşlarına, kadın hareketi ve sanayinin taleplerine katılımı, kadınlar için bir takım temel gelişmelere neden oldu.[150] 1950 yılında siyasi alanda birtakım haklar elde etmeye başlamışlardır. Antik Yunan'da evden dışarıya zor çıkan kadınlar, bu dönemle birlikte ücret karşılığında çalışmaya başlamışlardır. Yalnızca 1977-1987 yılları arasındaki dönemde, kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 32'den yüzde 43'e yükselmiştir.[151] Bununla birlikte 2012 Avrupa Komisyonu verilerine göre Yunanistan'da kadınların çalışma oranı erkeklere göre daha aşağılarda yer almıştır. Yunan işgücü piyasasındaki kadınların istihdam oranı (% 45,1) AB ortalamasının (% 58,5) oldukça altında kalmıştır.[152] Yarı zamanlı çalışan kadın istihdam oranı AB ülkelerindeki ortalamanın oldukça altında kalmıştır. Yunanlı kadınlarının % 10 'unun part-time çalıştığı sonucuna ulaşılırken, ortalamanın % 31,6 olduğu görülmektedir.[153]

---

[149]'Women's Struggle: An Old Fashioned Title for a Modern Feminist Magazine', Feminist Movement Archives, Panteion University, *www.genderpanteion.gr/en/arxeia.php*, Erişim Tarihi: 28.12.06.

[150] Rosita Dellios, Institutions and Empowerment in Greece, Humanities & Social Sciences Papers,2008.
http://epublications.bond.edu.au/hss_pubs/279/ , Erişim Tarihi:16.02.2018.

[151]Aynı yer.

[152]Eurostat Labour Force Survey (LFS) (2011).

[153]Eurostat Labour Force Survey (LFS) (2011).

1952 yılında kadınlar oy hakkına sahip olsa da, diğer siyasi alanlarda katılımları ya yok ya da çok düşük bir seviyededir. Devletin aldığı siyasi kararlarda oy kullanma ve demokratikleşme yolunda uzun mücadeleler veren Yunanistan'da, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki ilginin az olması, kadınların sosyal ve siyasal haklarına tam anlamıyla sahip olamamasına neden olmuştur. Yunan kadını oy kullanma hakkına sahip olsa da, siyasi karar alma mekanizmalarında yer almak, milletvekili olmak, herhangi bir siyasi partide yer almak gibi siyasi faaliyetlerin erkeklere özgü olduğu düşüncesi uzun süre devam etmiştir. 19. ve 20. yüzyılla birlikte kadınların haklarının bilincinde olması çoğu bölgede kadının toplum içindekini yerini de değiştirmeye başlamıştır. Emeğin aile içindeki ayrımı ve kadın-erkek eşitliği hakkındaki farkındalık bölgeden bölgeye değişiklik göstermiştir. Geleneksel yapının sürdüğü bazı kırsal bölgelerde kadınlar ev içindeki sorumluklarını benimsemeye ve ataerkil yapının kadını koyduğu sosyal statüde var olmaya devam etmişlerdir. Kentsel bölgelerde değişen dünya düzenine ayak uydurmaya yaşlılardan daha kolay uyum sağlayan gençler, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı daha duyarlı bireyler olmaya başlamışlardır. 21.yüzyılla birlikte ise, Yunanistan'da genç ve yaşlı kadınların çoğunun siyasi alandaki dışlanmayı kabul etmediği görülmektedir.

20. ve 21. Yüzyılla birlikte Yunanistan'da sanayi sektörü gelişmiş, tarım nüfusu büyük oranda azalmıştır. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranının düşmesi, ücret sektöründeki kadın istihdamındaki gelişme ve toplumsal cinsiyet mesleki ayrımcılığın azalması eğilimi gibi ortaya çıkan önemli sosyal değişimler ve cinsiyet rollerinin katılığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği söyleminin yayılması, kadınların siyasi algısı üzerinde büyük değişimlere neden olmuştur. 1974 yılında Sosyal Demokrat bir parti olarak kurulan PASOK (The Panhellenic Socialist Movement) kadın haklarına yönelik önemli vaatlerde bulunmuştur.[154] 1981'de seçimlerini kazanan parti, evlilikte kadın-erkek eşitliğine uygun düzenlemeler getirmiş, böylece aile hukuku kadınlar lehine değişmiştir.[155] Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde ülkeyi her anlamda modernize etmek, sosyal, politik ve ekonomik anlamda kadın hakları konusunda halkı bilinçlendirmek, özellikle kadına karşı şiddetin azaltılması ve

[154]*https://www.britannica.com/topic/Panhellenic-Socialist-Movement* ,Erişim tarihi: 16.12.2017.
[155]Aynı yer.

toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda toplumda var olan tabuları yıkmak Yunanistan'ın önde gelen amaçlarından olmuştur. Geçmişten günümüze Yunan toplumunda kadın hakları politik anlamda oldukça büyük bir değişim geçirmiştir. Yunanistan, Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerarasında mecliste yer alan kadın çoğunluğu hususunda biraz daha geri planda kalsa da; antik çağlarda evden dışarı adım atamayan kadınlar, günümüzde devlet yönetiminde alınacak kararlara müdahale edebilmekte, yasaların uygulanması konusunda fikirlerini beyan edebilmekte, siyasi karar alma mekanizmalarında yer alabilmektedir.

Grafik1:Kadın ve Erkeklerin İş Gücüne Katılım Oranları

	Males (15 to 64 years)			Females (15 to 64 years)		
	2002	2007	2012	2002	2007	2012
European Union (28 countries)	70.3	72.4	69.6	54.3	58.1	58.5
Belgium	68.3	68.7	66.9	51.4	55.3	56.8
Bulgaria	53.7	66.0	61.3	47.5	57.6	56.3
Czech Republic	73.9	74.8	74.6	57.0	57.3	58.2
Denmark	80.0	80.8	75.2	71.7	73.2	70.0
Germany	71.8	74.7	77.6	58.9	63.2	68.0
Estonia	66.5	73.2	69.7	57.9	65.9	64.7
Ireland	75.4	77.5	62.7	55.4	60.6	55.1
Greece	72.2	74.9	60.6	42.9	47.9	41.9
Spain	72.6	76.2	60.2	44.4	54.7	50.6
France	69.5	69.1	68.0	56.7	59.6	60.0
Croatia	60.5	64.4	55.1	46.7	50.0	46.2
Italy	69.1	70.7	66.5	42.0	46.6	47.1
Cyprus	78.9	80.0	70.4	59.1	62.4	59.4
Latvia	64.3	72.5	64.4	56.8	64.4	61.7
Lithuania	62.7	67.9	62.2	57.2	62.2	61.8
Luxembourg	75.1	72.3	72.5	51.6	56.1	59.0
Hungary	62.9	64.0	62.5	49.8	50.9	52.1
Malta	74.7	73.0	73.3	33.9	35.6	44.2
Netherlands	82.4	82.2	79.7	66.2	69.6	70.4
Austria	76.4	78.4	77.8	61.3	64.4	67.3
Poland	56.9	63.6	66.3	46.2	50.6	53.1
Portugal	76.5	73.8	64.9	61.4	61.9	58.7
Romania	63.6	64.8	66.5	51.8	52.8	52.6
Slovenia	68.2	72.7	67.4	58.6	62.6	60.5
Slovakia	62.4	68.4	66.7	51.4	53.0	52.7
Finland	70.0	72.1	70.5	66.2	68.5	68.2
Sweden	74.9	76.5	75.6	72.2	71.8	71.8
United Kingdom	77.7	77.5	75.2	65.2	65.5	65.1

Kaynak: UN Commission Report Gender Gap in Empowerment, (12.09.2018).

2002-2012 yılları arasındaki grafik Avrupa ülkelerinde, kadın ve erkeklerin iş gücüne katılım oranlarını göstermektedir. Yunanistan'da kadınların iş gücüne katılım oranı, diğer AB ülkelerine göre geri planda kalmaktadır. 2002 yılında %42,9 iken, 2007 yılında artış göstererek %47,9 olmuştur. 2012 yılında ise özellikle ekonomik krizin etkisiyle kadınların iş gücüne katılım oranı oldukça gerilemiş ve bu oran %41,9 ile düşüş göstermiştir.

19. ve 20.yüzyılla birlikte kadınların sosyal ve ekonomik hakları için verdiği mücadele de sonucunda önemli değişimler yaşanmıştır. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu tarafından 2011 yılında yapılan incelemelere göre;

"*Yunanistan'da kadın istihdam oranı (% 45,1) AB-27 ortalamasından (% 58,5) daha düşüktür. Kadınların işgücüne katılım oranı erkeklerden (% 65,9) daha azdır. Bu göstergeler, AB ülkelerinde kadın ve erkek arasındaki istihdam oranlarında en yüksek farklardan birini göstermektedir. Bununla birlikte, kadın istihdam oranları son on yılda% 42,9'dan % 45,1'e (2,2 puan) yükselmiş, erkek istihdam oranları 2002 ve 2011 yılları arasında % 72,2'den % 65,9'a düşmüştür. Aktif olarak istihdam arayan kadınlar 2002'de % 9,9'dan 2011'de % 21,6'ya yükselmiştir. Bu oranda Yunanistan'da yaşanan ekonomik krizlerin etkisi büyüktür. Yunan kadınlarının işsizlik oranı, AB ülkeleri arasında-2011 yılında- en yüksek işsizlik oranlarından biridir*. "[156]

2009 yılında Yunanistan'da başlayan ekonomik kriz özellikle çalışan kadınları büyük oranda etkilemiştir. Çoğu kadın işini kaybetmiştir. İşsizlik, ücretlerdeki düşüş insanları hem ekonomik hem de psikolojik olarak olumsuz yönde etkilemiştir. Fakat bu süreç özellikle Yunan kadını için daha zor olmuştur. Ülkesinin iç savaşını ve diktatörlüğünü yaşamış olan Yunanistan Kadınlar Birliği'nin 70 yaşındaki başkanı Titina Pantazi, kriz dönemini, kızını ve Yunan kadınlarını endişelendiren korku dönemi olarak adlandırmıştır.[157] "Artık kazanmış olduğumuz hakların korunması için dışarı çıkmalı ve savaşmalıyız" demiştir.[158] Kazandıkları hakların tehlike altında olduğunu ve bu hakları korumak adına mücadele vermek zorunda olduklarını söylemiştir. Ulusal istatistik otoritesine göre, erkeklerin % 19' u ile karşılaştırıldığında, kadınların dörtte birinden fazlası -%26- Mart ayında işsiz kalmıştır.[159] Yaşanılan kriz boyunca kadınlar erkeklere göre daha ağır şartlar altında kalmış, özellikle çocuğuyla tek yaşayan kadınlar bu durumdan oldukça büyük zarar görmüştür.

---

[156]The current situation of gender equality in Greece, *http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/epo_campaign/130911_country-profile_greece.pdf*,Erişim Tarihi: 17.12.2107.
[157]Greek Crisis Hits Women Especially Hard, *https://www.theguardian.com/world/greek-election-blog-2012/2012/jun/15/greek-crisis-women-especially-hard* ,Erişim Tarihi: 17.12.2017.
[158]Aynı yer.
[159]Aynı yer.

Yunanistan'da uluslar arası hukukun iç hukuktan üstünlüğü anayasal olarak tanınmıştır.[160] Dolayısıyla, Yunanistan'ın imzacı olduğu uluslararası antlaşmaların onaylanması, Yunanistan'da kadınların yetkilendirilmesinin anahtar rolündendir.[161] Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Sözleşmesi'ne taraf olan Yunanistan, kadınların ekonomik hayata katılımı ve kadınlara istihdam sağlanması yönünde çeşitli adımlar atmıştır. Ağır bir ekonomik krizle karşı karşıya kalan Yunanistan, günümüzde krizin etkilerini yavaş yavaş silmeye başlamış ve kadınların iş gücündeki yerini arttırma yönünde çalışmalar yapmıştır. Avrupa Komisyonu destekler ve mali yardımlarla, ekonomik anlamda toplumsal cinsiyet eşitliği adına çalışmalar devam etmektedir.

Siyasi ve ekonomik olarak kadın hakları konusunda Antik Çağlar'dan 21. Yüzyıla kadar büyük bir ilerleme kaydeden Yunanistan'da öne çıkan konulardan biri de aile içi şiddet ve tecavüz konularıdır. En ileri toplumlarda dahi şiddet gören kadınlar, Yunanistan'da da aynı toplumsal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Birçok kadın ev içinde kocası tarafından psikolojik veya fiziksel olarak şiddete maruz bırakılmaktadır. Devlet olarak bu tür sorunlarla başa çıkabilmek adına kadınların şiddete karşı korunması adına birçok yasa düzenlenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Bağımsız bir yasal organ olan Cinsiyet Eşitliği Genel Sekreterliği (GSGE), Yunanistan'ın aile içi şiddetle ilgili konulardan sorumlu birincil devlet kurumudur.[162] GSGE aynı zamanda sığınma evi, yasal yardım ve "psikolojik yardım" da dâhil olmak üzere ev içi şiddet mağdurlarına danışmanlık ve yardım sağlamaktadır.[163] Fakat Freedom House, Yunan devletinin aile içi şiddet sorununu etkin bir şekilde çözemediğini öne sürmüştür.[164] Buna göre, Yunan polisinin kadına karşı şiddet olaylarında kişileri uzlaşma yoluna ittiği ve şiddet uygulayan kişinin en hafif cezayla kurtulduğu görülmektedir. Diğer yandan, aile içinde şiddet gören kadınların yaşadıkları durumu dışarıya yansıtmamaya çalışması da şiddetin yaptırımsız kalmaya devam ettiğini göstermektedir.

---

[160]Kartik Chandra Roy, *Institutions and Gender Empowerment in the Global Economy*, World Scientific Publishing, Londra 2008, s. 290.
[161] Aynı yer.
[162]Country Advice Greece, *http://www.refworld.org/pdfid/50f942782.pdf* , Erişim Tarihi: 17.12.2017.
[163]Aynı yer.
[164]Freedom House 2011, *Countries at the Crossroads 2011 – Greece*, 10 November, *http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ecba64dc.html* , Erişim Tarihi:09.06.2017.

Avrupa Komisyonu Daphne Programının 2008 tarihli bir raporunda, 2006 yasasının yürürlüğe girmesine rağmen "kadınlara yönelik şiddet" teriminin Yunan Ceza Kanunu'nda kullanılmamasına dikkat çekilmiştir.[165] Mayıs 2011'de Yunanistan, Avrupa Konseyi'nin Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddeti Önleme ve Mücadele Sözleşmesini imzalamıştır.[166]

Bu sözleşmeyle birlikte Yunanistan'da kadına karşı her türlü şiddete yönelik çeşitli yaptırımlar uygulamaya başlamıştır.

Yunanistan da yaşanan ekonomik kriz aile içinde şiddeti arttıran nedenlerden biri olmuştur. Psikolojik olarak kendini geri planda ve zayıf hisseden erkeklerin, evde eşlerine karşı psikolojik ve fiziksel şiddet uygulama eğilimleri artmıştır.

Yunan Polisi, ekonomi 2009'da çökmeye başlayınca aile içi şiddet olaylarında endişe verici bir artış olduğunu gözlemlemiştir.[167] Önceki yıllarla karşılaştırıldığında, aile içi şiddet 2011'de yüzde 53,9, 2012'de yüzde 22,2 artmıştır.[168]

Bu şiddet olaylarına karşı Yunanistan'da birçok uluslar arası örgüt kurulmuş, halk şiddete karşı bilinçlendirilmeye çalışılmış, okullarda bu konu hakkında eğitimler verilmeye başlamıştır. Makedonya Enstitüsünün Kadınları Destekleme Merkezi, Aetoloakarnania Bölgesi'nde: "Aile ve Çocuk Eğitim ve Bakım Merkezi, Preveza'da Kötüye Kullanım, Hassas Sosyal Gruplar ve Tek Ebeveynli Ailelerin Korunması Mağdurlarının Araştırılması ve Desteklenmesi Merkezi (KESTHYKEKO), Serres'de "Kadın Sığınma Evleri", Komotini'de Komitini Belediyesi Sosyal Hizmetler, Sakız Bölgesi'nde Sakız Adası Belediyesi Kadın Sorunları Ofisi, Karditsa eyaletinde Karditsa Belediyesi Kadınların Destek Merkezi[169] gibi kurumlar aile içinde psikolojik ve fiziksel olarak şiddet gören, tacize uğrayan kadınlara yardım etmektedirler.

---

[165]*Daphne Booklet: Family Violence*, European Commission website, *http://ec.europa.eu/justicehome/daphnetoolkit/files/others/booklets/05daphnebooklet5en.pdf*, Erişim Tarihi:24.04.2018.

[166] Aynı yer.

[167]Foteini Svarna, Financial Crises and Domestic Violence-Case of Greece,Feature Articles, *http://thewip.net/2014/05/29/financial-crisis-and-domestic-violence-the-case-of-greece/*, Erişim Tarihi: 18.03.2018.

[168]Aynı yer.

[169]Country Advice Greece, *http://www.refworld.org/pdfid/50f942782.pdf* , ErişimTarihi: 17.12.2017.

3.2.3.Yunanistan'da Kadın Örgütlenmeleri ve Kadın Hakları Mücadelesinde Önemi

Toplumların güçlenmeleri ve gelişimi için büyük bir önem teşkil eden kadınların toplum içindeki yeri, ilk çağlardan günümüze kadar sürekli değişiklik göstermiştir. Ataerkil bir yapıya sahip olan Balkan toplumlarında kadın aile içinde çocuklarına, eşine ve ev işlerine bakmakla yükümlü olan, dış dünya ve toplum ile çok az etkileşim halinde olan bir yapı içerisinde konumlandırılmıştır. Diğer Balkan ülkeleri gibi hayatını tarım ve hayvancılığa bağlı olarak sürdüren Yunanistan'da ataerkil yapı kadın ve erkek arasındaki ilişkiye yön vermiştir. Toprağa dayalı olarak ortaya çıkan kan davaları Yunanistan'da öne çıkan meseleler arasında yer almıştır. Diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi zayıflığın sembolü olan kadının toplum ve aile içindeki yeri de ona göre sınıflandırılmıştır. Yunan kadınının aile içindeki görevleri; çocuğun sorumluluğunu üstlenmekle beraber evin temizliğini yapmak, bahçe işleriyle uğraşmak, yetiştirdikleri meyve ve sebzeleri satarak erkeğin yükünü hafifletmek, evin ihtiyacına göre yağ ve su şişelerini taşımak olmuştur. Özellikle kış aylarında ağır varilleri eve taşımak zorunda olan Yunan kadını, yıllar içerisinde erkeklere göre daha hızlı yaşlanma ve çeşitli hastalıklara yakalanma gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Yunan kadını ev içinde oldukça ağır işleri üstlenmiş fakat kendine yüklenen bu işleri yadırgamamış ve sorgulamamıştır. Yunanlı kadınlar, erkeklerin kadına göre daha rahat bir şekilde altından kalkabilecekleri bu ağır işleri kendi görevleri olarak benimsemişlerdir. Toplumda da aile içinde Yunan kadını sadece yerine getirmesi gereken görevleri olan varlıklar olarak görülmüş, ağır işler yüklenerek köle konumunda yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Yunanistan'da genç kadınlar erken yaşta ve ailelerinin uygun gördüğü kişilerle evlenmek zorunda bırakılmışlardır. Çoğu genç kadın kiminle evleneceğini bilmeden ve aile büyüklerinin önderlik ettiği geleneklerin dışında kalmadan düğünlerine hazırlanmışlardır. Evlilik genç yaştaki Yunan kadınları için hayatlarının ikinci kısmının başladığı dönem olarak görülmüştür. Bu yeni dönemlerinde eşe hizmet ve çocuklara bakmak temel görevleri arasında yer almıştır. Bebek bakımı büyük oranda annenin rolü olarak görülmüştür. Doğumdan kısa süre sonra çocuğun göbek

kordonunu kesen büyük törenler düzenlenmiştir. Doğumdan sonra kadınlar çocukları belli bir yaşa gelene kadar evde ona bakmakla sorumlu tutulmuşlardır sadece komünist dönemde devlet tarafından doğumdan hemen sonra kadınların işlerine geri dönmelerini sağlayan bebek bakım evleri kurulmuştur.

Çocuğun tüm sorumluluğunu üstlenen Yunan kadınları aynı şekilde kocasına bakmakla da görevlendirilmiştir. Özellikle kadının kocasına karşı gösterdiği saygı Yunan toplumu içinde kadının sahip olması gereken özelliklerin en başında tutulmuştur. Eve veya ülkesine gelen erkek misafirlere karşı da saygılı olmak, sözlerine karşı gelmemek ve onlara hizmet etmek konusunda hassas davranmışlardır.

18. ve 19. yüzyıllar arasında Yunan kadınları kendine atfedilen rolleri benimsemişler, haklarını elde edebilmek için büyük mücadelelere girişmemişlerdir. Toplumun kendisine yüklediği sorumluluklar Yunan kadınları tarafından sahiplenilmiş ve kadın olmanın gerektirdiği mecburi görevler olarak görülmüştür. 20.yüzyılla birlikte dünya genelinde artan kadın örgütlenmeleri ve kadınların hak arama mücadelesi Balkanlarda da etkisini göstermeye başlamış, Yunan kadını toplumun ekonomik, kültürel ve siyasi alanda erkeğe ve kadına yüklediği görevleri sorgulamaya başlamıştır. Bu yeni dönemle beraber kadınların bir araya gelerek toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda oluşturduğu küçük örgütlenmeler artarken, özellikle siyasi alandaki hakları için Yunanistan kadınlarının sesleri yükselmeye başlamıştır. Yunanistan 2011'de seçim süreçlerini iyileştirmesine rağmen, siyasi alanda yasama ve yürütmede aktif rol oynayan kadın sayısının erkek sayısına oranla daha aşağılarda kaldığı görülmektedir.

Yunanistan'da kadınlar oy hakkı kazanmalarından bu yana kültürel ve ekonomik hakları için de mücadeleye devam etmişlerdir. Bu mücadele boyunca çeşitli kadın örgütlenmeleri oluşturmuşlar, seslerini duyurabilmek ve daha fazla insana ulaşabilmek için kadın dergileri yayımlamışlardır. Sosyal ve siyasi alanda kadınların erkeklere göre geri planda kalmasının yanında, ekonomik alanda da kadın erkeklere oranla daha düşük maaşlarla ve genellikle sigortasız çalıştırılmaktadır. Geçmişten günümüze erkekler karşısında ikincil durumda bırakılan Yunan kadınları Balkan

ülkeleri içerisinde hakları adına savaş veren ve bu anlamda çeşitli kadın örgütleri oluşturan en etkin ülkelerden biridir. Bu örgütlenmeler eğitim programlarıyla kadın haklarının önemi konusunda farkındalık yaratmaya ve bu alanda sosyal, siyasi ve ekonomik politikaların izlenmesi yoluyla bunların etkin bir şekilde uygulanması adına çalışmalarını sürdürmektedirler.

Ataerkil bir toplum yapısına sahi olan Balkan ülkelerinde ve buna bağlı olarak Yunanistan'da kadınların tarihi bu sınırlar içinde gelişmiştir. Kadın evde ücretsiz çalışan olarak yer almış, erkeğe hizmet ve çocuklarına annelik yapmakla görevlendirilmiş, siyasi, sosyal ve ekonomik haklarının olduğu ve bu hakları kullanmaları gerektiği bilincine çok geç sahip olmuşlardır. Balkan tarihinde yaşanılan savaşlar, bölgenin coğrafi yapısı gibi etmenler kadının toplum içindeki yerini şekillendiren unsurlardan olmuştur. 18.yy sonu ve 19.yy başında küreselleşen dünya, dünya ülkeleri arasındaki politikalar, çevre sorunları, insan hakları gibi konularda ilerleme kaydedilmek amacıyla ortaya çıkan uluslar arası örgütlerle birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliği de en temel sorunlar arasında yerini almıştır. Dünya sahnesinde yaşanılan bu gelişmeler Balkan ülkelerinde kendini göstermiş, özellikle Yunanistan'da kadın hakları mücadelesi üzerine sosyal, siyasi ve ekonomik haklara sahip olma aşamasında çeşitli örgütlenmeler oluşmuştur. Bu örgütlenmeler geçmişten bugüne kadar aktif bir şekilde çalışarak kadın hakları konusunda toplum içinde büyük bir farklılık yaratmışlar, 21. yy. da çalışmalarını devam ettirmektedirler.

Kadınların Yunanistan'da ilk hareketlenmeleri, 1800 yıllarda sosyal alanda ve eğitim alanındaki reformlarla birlikte başlamıştır. Bunlardan biri 1879'da kurulan "Yunan Kadınları Birliği'dir.[170] 1888'de "Kadınların Günlüğü(The Ladies' Daily)" adıyla ilk kadın dergisi yayımlanmıştır. 1907'de "Yunan Kadınları Ulusal Konsey Örgütü" kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda haklarını elde etmesi adına faaliyetlerde bulunmuştur. Bu kadın hareketlenmeleri ilk olarak yerel anlamda faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1920'li yıllarda "Uluslar arası Kadın Birliği (The

[170]Robin Morgan,*Sisterhood is Global:The International Women's Movement Anthology,* The Feminist Press at CUNY, USA 1996.

International Alliance of Women)" gibi feminist örgütlenmelerle birlikte dünya çapında faaliyetlerine devam etmişlerdir.[171]

Yunanistan'da yer alan ilk kadın örgütlenmelerden biri olan Yunan Kadın Hakları Birliği (Greek League for Women's Rights) 1920 yılında Atina'da kurulan ve Yunanistan'da halen var olan bir feminist örgüttür. Örgütün öncelikli amacı Yunan kadınlarının siyasi hayata aktif katılımı için mücadele etmek ve bu alanda kadınları bilinçlendirmektir. GLWR siyasi haklara sürekli vurgu yapmış ve özellikle 1920'lerde kadınlar için düzenlenen oy hareketinde aktif olarak yer almıştır. 1930 ve 1950'lerde GLWR, kadınlara karşı ayrımcılığı yürürlükten kaldırma ve aile hukukunda ilerici önlemleri sunma mücadelesinin ön saflarında olmuştur.[172] 1982 yılında birlik, kadın sorunlarının belgelenmesi ve incelenmesi merkezini kurmuştur. 1923'ten bu yana Uluslararası kadın ittifakı ile bağlı olan örgüt; kadın hakları konusunda verilen mücadeleyi ve kadın haklarının gelişimini konu alan 'Feminizmin Tarihi' adlı dergiyi yayımlamaktadır. Birçok kişi tarafından takip edilen dergi kadın hakları konusunda insanları bilinçlendirmektedir.

1922'den 1944'e kadar olan süreçte savaşların ve ülke işgallerinin etkisiyle kadınlar sosyal ve ekonomik alanlarda yer alamamışlardır. Bu dönemde Yunanistan'da etkin olan dernek, "The League for Women's Rights and the Association of University Women olarak yer alır.[173] Bu örgütün amacı, kadınların erkeklerle eşit statüye ve eğitim ve çalışma alanında eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamaktır. 1924'de 6 kadın örgütü kadın hakları için mücadele veren "Kadın Örgütlenmeleri Birliği'ne(The Cooperating Women's Association)" katılmıştır. 1945'den sonra 1952'de kadınlar oy hakkı elde etmişlerdir. 1 yıl sonra da ilk kadın meclise girmiştir. Bu dönemde hem kızlar hem de erkekler için 6 yıl zorunlu eğitim alma uygulaması kadınlar için iş fırsatlarını arttırmaya başlamıştır.1967-1974 yılları arasında baskıcı rejimin kadınlar üzerinde olumsuz baskı uygulaması, ülke içinde kadın gruplarının artmasına neden olmuştur. 1975'de PASOK' UN iktidara

[171]Aynı yer.
[172]Greek League for Women's Rights, *http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/structures/greece/greek-league-womens-rights*, Erişim Tarihi:27.03.2018.
[173]Aynı yer.

gelmesiyle kadınlar sosyal, ekonomik ve siyasi hakları için hükümete karşı baskı uygulamaya başlamışlardır. 1976'da kurulan "Yunanistan Kadınlar Birliği" mecliste cinsiyet eşitliği konusunda mücadele vermişlerdir. Bu mücadeleler sonuçta meclis komitesindeki erkek sayısı 7 iken, kadınların sayısı 8'e çıkartılmıştır ve 1976'da kurulan bu örgüt 1982'de yaklaşık 10,000 kadın üyeye ulaşmıştır. Aynı yıl, parlamento toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda kadınlara yönelik yeni yasal düzenlemelerin koordine edecek 9 üyeden oluşan bir konsey oluşturuldu. 1980'li yıllarda kadınlara yönelik cinsel saldırılara karşı mücadele veren örgütlerden biri de "Demokratik Kadın Hareketi"dir. Bu örgüt ile beraber tecavüze uğrayan bir Yunan kadını dava açtı ve tecavüzcü 8 yıl hapis cezasına çarptırıldı. "Kadın Hakları Ligi (The League for Women Rights)" 1982'de Atina'da bir araştırma ve ölü yakma merkezi açtı. Akdeniz kadınları üzerine yapılan araştırma çalışmalarının Merkezi, Atina'daki Akdeniz kadınlarının(1980) ilk Konferansında kadın örgütleri tarafından kabul edilen ve halen göçmen kadınlar üzerinde bir çalışma yürüten bir eylem planı sonucunda kurulmuştur. Yunan kadın grupları baskısıyla, 1983'de 'Aile Hukuku' meclis tarafından onaylandı.[174] Bu yasa ile beraber kadınlar sosyal alanda ve ekonomik alandaki haklarını elde ettiler. Boşanma, mal paylaşımı, çocukların bakımı gibi alanlarda kadınların lehine birçok yasa meclis tarafından onaylandı.

Yunanistan'da kadına yönelik şiddete karşı mücadele eden derneklerden biri olan; Barış Araştırma ve Eylem Merkezi (KEDE), 1988 yılında kurulmuştur.[175] KEDE'nin hedefleri; barış ve barış kültürünün yayılmasını sağlamak, insan haklarının korunması, kadınların güçlendirilmesi ve kadına yönelik şiddeti önlemek ve konuda halkı bilinçlendirmektir. Kadına karşı fiziki veya psikolojik şiddet Yunanistan'da oluşturan derneklerin öncelikli amaçlarındandır. Kadınlara yönelik şiddet, tüm ülkelerin karşı karşıya olduğu toplumsal bir sorundur ve psikolojik, fiziksel, cinsel, finansal veya duygusal anlamda erkek üstünlüğünü kadına benimsetme yolunda kullanılan bir araçtır.

---

[174]Aynı yer.
[175]State Violence in Greece, An Report to the UN Committe Against Torture, *http://www.omct.org/files/2004/11/2613/s_violence_greece_10_2004*.pdf , Erişim Tarihi:25.07.2018.

Antik Yunan döneminden, ülke içinde değişen siyasal konjonktür ile birlikte 21. Yüzyıla kadar gelen süreçte siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak Yunan kadınlarının hakları konusunda bilinçlenmesi ve bu konuda halkın yaklaşımı oldukça değişmiştir. Yunanistan'da askeri cuntanın devrilmesinin ardından kabul edilen 1975 Anayasası ile kanun önünde kadın-erkek eşitliği sağlanmıştır.1981'de PASOK'un iktidara gelmesini takiben aile, eğitim, çalışma hayatında kadına karşı ayrımcılığı önlemeye yönelik çok sayıda yasal düzenleme gerçekleşmiştir. Bu düzenlemelerde önemli itici güç AB üyeliği ve Yunan iç mevzuatını AB düzenlemelerine uygun hale getirme çabası olmuştur.[176]

Yunanistan'da kadınların erkeklere göre ikincil konumda bırakıldığı diğer bir alan çalışma hayatıdır. Kadınların yarısından çoğu iş hayatında yer almamakta, ev sınırları içinde yaşamaktadır. İş hayatında yer alan kadınlar ise, erkeklere göre daha düşük ücret karşılığında çalışmaktadırlar. Ekonomik olarak kadınların erkekler gibi aktif olarak yer alamadığı bu alanda çeşitli dernek ve kuruluşlar çalışmalarını sürdürmektedirler. Özellikle Avrupa destekli kuruluşlar ve devlet tarafından verilen destekler ekonomik alanda toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dikkat çekerek toplumdaki bu algıyı ortadan kaldırmak için çalışmaktadırlar.

UN Women tarafından desteklenen "Ulusal Yunan Kadın Konseyi (The National Council of Greek Women-NCGW)" ve "Avrupa Kadınlar Lobisi (European Women's Lobby)" tarafından desteklenen "Yunan Koordinasyonu" gibi uluslar arası örgütler kadın hakları mücadelesinde büyük öneme sahiptir. Yunan kadınlarının iş hayatında aktif şekilde yer alması için çalışmak, ülkede kadın istihdam oranını arttırmak, toplum bireylerine genç kadınların iş hayatında başarılı olabilmek için izlemesi gereken yolları benimsetmek ve kadın girişimciliğinin önünü açmaktır. Bu sayede iş hayatına atılan kadınlar kendilerine olan özgüvenlerini geliştirebilecekler ve ekonomik anlamda erkek bireylerle aynı seviyeye ulaşacaklardır. Erkeklere göre daha düşük ücretlerle ve daha alt statülerde çalışan Yunan kadınının ekonomik

[176]Greece-Secretariat General for Eguality, Legislative provisions for the elimination of dis-crimination agains women in all sectors of political, social and economic life, *www.isotita.gr* , Erişim Tarihi:23.03.2018.

haklarına kavuşabilmesi adına çeşitli dernek ve örgütlenmeler toplumda benimsenmiş olan ekonomik tabuların yıkılması adına çalışmalarını sürdürmektedir.

Sosyal haklar, çalışma hayatında kadın lehine ayrımcılık ve yaygın tutum ve zihniyetlerin değiştirilmesi yönünde belirlenen stratejiler çerçevesinde 1980'lerin sonunda yerel düzeye kadar örgütlenen bir yapı oluşturulmuştur.[177] 1980'li yıllarda kadın ücretleri ve kadın istihdamı artmış, çalışma alanları tarım ve el sanatlarından hizmetler sektörüne kaymış ayrıca kadının meslek içindeki pozisyonunda iyileştirme gerçekleşmiştir.[178] İş hayatına kadınların aktif katılımı konusunda bu dönemde önemli gelişmeler olmuştur. Kadınlar iş hayatında geçmiş dönemlerine nazaran daha çok rol almaya başlamışlardır. Fakat AB kriterlerine göre kadınlarının iş hayatındaki yeri erkeklere göre oldukça düşük seyretmektedir. Yunanistan bu konuda ileriye gidebilmek için uluslar arası kadın örgütlerinin de desteğiyle, çalışmalarını sürdürmektedir. 1981'de kadınlar erkeklere göre %30-43 daha düşük ücret alırken 1993'de bu oran %21-28'e gerilemiştir.[179] Bu alanda olumlu ilerlemeler görülmesine rağmen iş hayatındaki maddi dengesizlik kadın ve erkek arasında hala daha devam etmektedir.

Yunanistan'da kadının ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak ülke içinde üstlendiği rolleri antik çağlardan günümüze dek tarihsel olarak baktığımızda, demokratikleşme sürecinde kadına karşı ayrımcı yasaların ortadan kaldırılması yönünde kadın hakları açısından olumlu değişimler yapılmıştır. Özellikle üretim hakları, çalışma yaşamında eşitlik ve siyasete aktif katılım konusunda bazı sorunlar devam etmekle birlikte, yapılan yasal değişiklikler ve yapısal reformlar ile kadın hakları konusunda önemli bir dönüşüm gerçekleştiği görülmektedir.[180] Bu dönüşümde demokratikleşme süreci ile hemen eş zamanlı gelişen Avrupa Birliği

[177]Commitee on the Elimination of Discirimination Against Women, Consideration of Reports Submitted by States Parties, Yunanistan, Kasım 2016.
[178]World Bank, Database of Gender Statistics.
[179]Commitee on the Elimination of Discirimination Against Women, Consideration of Reports Submitted by States Parties,Kasım 1996.
[180]Zeynep K. Forsman ve Özlem Terzi, AB Ülkelerinde Kadının Konumu, BIA Haber Merkezi, İstanbul *https://m.bianet.org/bianet/siyaset/43827-ab-ulkelerinde-kadinin-konumu,* Erişim Tarihi: *23.03.2018.*

üyeliği ve bu topluluk mevzuatına uyum çalışmalarının çok önemli etki ve katkısı olmuştur.[181] AB'ye üyelik sürecinde Yunanistan'da belirli kıstasları sağlayabilmek adına özellikle kadın-erkek eşitliği konusunda birçok yeni düzenleme yapmak durumunda kalmıştır. Kadına yönelik şiddetin ve cinsel istismarın ortadan kaldırılması, iş hayatında kadın-erkek ücretlerinde eşitliği sağlamak, siyasi alanda kadınlara verilen temsil yetkisini arttırmak, kadınlara yönelik ayrımcı düzenlenmelerin ortadan kaldırılması ve toplumsal alanda 'kadın algısını' olumlu yönde değiştirmek AB'ye uyum sürecinde yapılan reformlar arasında yer almıştır. İstihdama erişimde eşit muamele, eşit ücret, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik kurumların ve örgütlenmelerin oluşturulması kadına bakış açısını değiştirmeye başlamıştır. Cinsiyete dayalı ayrımcılık davalarında kadının yükünün işverene ait olması, ebeveyn izninin getirilmesi ve kadınlara yönelik ayrımcılığa sebep olan özel koruyucu hükümlerin kaldırılması ve AB tarafından fırsat eşitliğine yapılan vurgu, ülke toplumlarında kadın-erkek eşitliğine dair bir bilinç artışına sebep olmuştur.[182]

Ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan toplumda kadın-erkek eşitliğini sağlamak adına, AB üyeliğinin getirdiği kriterlere uyum çabasının da etkisiyle Yunanistan'da birçok uluslar arası örgüt kurulmuştur. Bu kadın örgütlenmelerinin ortak amacı kadınların hak mücadelesinde onlara destek çıkmak olmakla birlikte yöneldiği alanlar farklılıklar gösterebilmektedir. Kimi örgütler aile içi şiddeti önlemek adına kurulurken kimi örgütlerde kadınların eve hapsedilmesi, düşük ücretle çalışma hayatında uzaklaştırılmaya çalışılmasına karşı durmak adına kurulmuşlardır. Fakat bu kadın örgütlenmeleri ve kadın hareketleri toplumdaki kadın-erkek eşitliği algısını olumlu yönde değiştirmek adına büyük faydalar sağlamıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinde kadın-erkek eşitliği adına ortak olarak çalışan uluslar arası örgütlenmeler Yunanistan'da kadınların hak mücadelesinde oldukça önemli avantajlar sunmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), BM Kadınları (UN

[181] Aynı yer.
[182]Open Society Foundation Romania and Network Women's Programme of the Open Society Foundation Romania, Report on the Equal Opportunities for Women and Men in the European Accesion Programme(2000-2002).

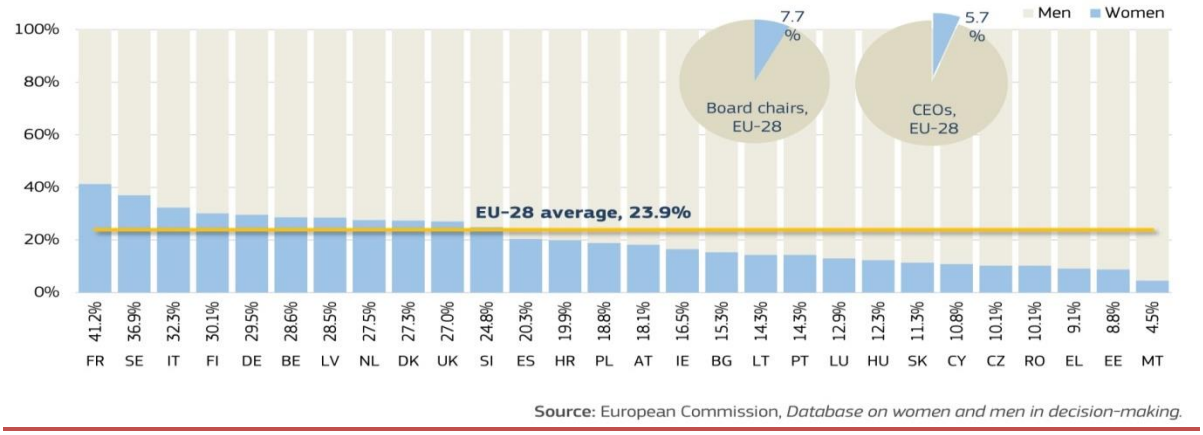
WOMEN) gibi uluslar arası örgütler Yunanistan'da kadın-erkek eşitliğini sağlamak adına önemli reformlar gerçekleştirmektedir. UN WOMEN toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve dünya genelinde erkeklere göre birçok alanda geri bırakılan kadınların haklarına sahip olması adına kurulmuş ve BM örgütü altında olan uluslar arası kuruluştur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Temmuz 2010'da UN WOMEN-Birleşmiş Milletler Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi Kurumu'nu (The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women) kurdu.[183] Birleşmiş Milletler sisteminin özellikle cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi üzerine odaklanan dört farklı parçasının önemli çalışmalarını birleştiriyor ve bunları oluşturuyor: Kadın gelişimi bölümü (DAW), Kadın gelişimi uluslararası araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) ,Cinsiyet sorunları ve kadının gelişimi ile ilgili özel danışman ofisi (OSAGİ), Birleşmiş Milletler kadın Kalkınma Fonu (UNIFEM).[184] Uzun süredir kadın-erkek eşitliğini sağlama çalışmaları devam eden UN WOMEN, diğer AB ülkelerine göre toplumsal cinsiyet eşitliğinde geri planda kalan Yunanistan'da da aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu örgütün Yunanistan'da öncelikli hedefi ise aile içi cinsel, psikolojik ve fiziksel şiddetin sonlandırılması yer almaktadır. Bu konuda Yunanistan hükümeti de gerek uygulama olarak gerek anayasal olarak kadınları koruma altına almaya çalışmaktadır.

Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerde kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması adına çalışan uluslar arası örgütlerden biri olan UN WOMEN'ın Yunanistan'da elde ettiği 2016 istatistiklerine göre *"Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi Sıralaması: 23"*[185] *ve "Küresel Cinsiyet Gap Endeksi Sıralaması:92"*[186]dir. Bu oranlar Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında Yunanistan'ın kadın-erkek eşitliği adına daha fazla reform yapması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte AB'ye

[183]UN WOMEN , *http://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women* ,Erişim Tarihi: 24.03.2018.
[184]Aynı yer.
[185]The Gender Inequality Index is a composite measure reflecting inequality between women and men in three different dimensions: reproductive health (maternal mortality ratio and adolescent birth rate) , empowerment (share of parliamentary seats held by women and share of population with at least some secondary education), and labour market participation (labour force participation rate). Source: United Nations Development Programme, Human Development Report 2016.
[186]The Global Gender Gap Index benchmarks national gender gaps on economic, political, education and health criteria. Source: World Economic Forum, the Global Gender Gap Report 2016.

uyum sürecinin de getirdiği etkiyle, 1975 yılında kabul edilen, 2008 yılında değiştirilen Yunanistan Anayasası'nda kadın haklarını korumaya yönelik maddeleri kabul edilmiştir. Anayasanın ikinci kısım 4.başlığında geçen " *Yunan kadın ve erkekleri eşit hak ve yükümlülüklere sahiptir*."[187] 22.başlıkta geçen " *Kadın ve erkek olarak cinsiyete bakılmaksızın bütün işçiler eşit ücret hakkına sahiptir*."[188] Bu maddeler, Yunan kadının toplumsal statüsünü arttırmaya yönelik düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 2: Kadın ve Erkeklerin Siyasi ve Ekonomik Hayata Katılım Oranları

Kaynak: European Commission Report, (12.08.2018).

Ekim 2016'daki veriler Avrupa ülkelerinde kadının siyasal hayata katılımında hala daha eksiklikler olduğunu göstermektedir. Sadece dört ülkede-Fransa, İtalya, Finlandiya, İsveç-kadınlar büyük şirketlerde üst düzey mevkilerde büyük oranda yer alabiliyor. Yunanistan'da kadınlar karar alma mekanizmalarında %9,1 oran ile çoğu Avrupa Birliği ülkesinin gerisinde kalmaktadır.

Yunanistan'da kadın-erkek eşitliğini sağlanmasında aktif olarak yer alan diğer bir uluslar arası örgüt Avrupa Birliğidir. Özellikle Avrupa Birliği Komisyonu düzenli olarak üye ülkelerde kadınların siyasal, ekonomik ve toplumsal olarak ülke içindeki

[187]The Constitution of Greece, Part Two, Article 4, "Greek men and women have equal rights and equal obligations."
[188]The Constitution of Greece, Part Two, Article 22, "...All workers, irrespective of sex or other distinctions, shall be entitled to equal pay for work of equal value."

yerini istatistiksel olarak incelemekte, yayımlamakta ve hususta ülkelere değişim ve gelişim konusunda yardımcı olmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde kadın-erkek eşitliği konusundaki incelemelerin yayımlandığı 2017 raporu önemli göstergeler sunmaktadır. Bu rapor, cinsiyet temelli şiddete karşı mücadele, eğitim, siyasal alanda kadının yeri gibi konularda Avrupa genelinde yeni girişim ve gelişmelerin olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle de Yunanistan gibi üye ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli imkânlar yaratıldığını göstermektedir.

Avrupa Birliği Komisyonunun AB ülkelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olarak sunduğu göstergelerde kadın-erkek eşitliğinin, diğer ülkelere göre daha ilerde olduğu Kuzey ülkelerinde dahi tam anlamıyla sağlanamadığı görülmektedir. Avrupa Birliği 2030 yılı hedeflerinde bu konuda daha ileride olmayı planlamaktadır. 2017 AB raporuna göre; iş hayatında oransal olarak erkekler kadınlara göre daha aktif olarak yer almaktadır. Erkekler, AB'de ortalama olarak haftada 39 saatlik ücretli iş harcarken, kadınlar ise 33 saatlik ücretli iş harcamaktadır.[189] Yunanistan için yapılan istatistiklere göre ise, erkeklerin %67 si iş hayatında aktif olarak yer alırken kadınların %48 i iş hayatında yer almaktadır. Bu orana bakıldığında, AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin oldukça altında yer aldığı görülmektedir.

> *"Kadınlar ve erkekler arasında işgücü piyasasındaki eşitlikte elde edilen ilerleme genellikle üç alanda değerlendirilmektedir: istihdam, yarı-zamanlı gibi çalışma yaygınlığı ve ödeme boşluğu. 2016 yılında, Eurostat, ücret, çalışma saatleri ve istihdamdaki eksikliklerden kaynaklanan eşitsizlikleri derleyen cinsiyet farkı ile ilgili verileri kazanç olarak güncelledi. Bu göstergeler, AB'nin hala işgücü piyasasında cinsiyet eşitliğine ulaşmaktan uzak olduğunu göstermektedir. En eşit ülkelerde bile, kazançlardaki genel cinsiyet boşluğu %20 ya da daha fazla iken Almanya, Yunanistan, Malta, Hollanda, Avusturya ve İngiltere'de %45 ya da daha fazla artış gösterdi."*[190]

[189]European Commission, 2017 Report on Equality Between Women and Men in EU, Printed in Belgium, sayfa 12.
[190] European Commission, 2017 Report on Equality Between Women and Men in EU, Printed in Belgium, sayfa 25.

AB Komisyonunun 2017 yılında yayımladığı raporda dikkat çeken diğer önemli bir nokta; kadınlara yönelik şiddet olmuştur. Psikolojik olarak erkeklerin aile içinde kadınlara olan davranışları, tecavüz, sözlü taciz ve aile içi fiziksel şiddet temel konu başlıkları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan başta olmak üzere, Avrupa Birliği ülkeleri bu konuda ayrı bir önem dâhilinde çalışmalarını sürdürmektedir. Özellikle Yunanistan'da askeri cuntanın dağılması, yakın zamanda yaşanan ekonomik krizler gibi siyasi gelişmeler ülke içinde kadına karşı şiddetin arttığını göstermektedir. AB Komisyonu raporunda da AB'nin, kadına karşı şiddet eğiliminin yüksek olduğu ülkelerde çeşitli proje ve uygulamalara ağırlık verdiği görülmektedir. Bu amaçla Yunanistan'da yerel ve ulusal örgütlerin de desteğiyle de çeşitli uygulamalar yer almaktadır.

> *"Kasım 2016'da, "Uluslararası Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Günü" vesilesiyle komisyon, kadınlara ve kızlara yönelik şiddetin tüm biçimlerinin ortadan kaldırılması ve cinsiyet eşitsizliğini azaltılmasına yönelik taahhütlerini daha da ilerletmeye odaklanmıştır. Bu girişim, Avrupa Birliği genelinde tüm çabaları birbirine bağlamayı ve kadınlara yönelik şiddetle toplu olarak mücadele etmek adına; üye devletleri, STK'ları ve ilgili profesyonelleri bir araya getirmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla, yerel, ulusal ve Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında sosyal medyada "Hayır De! Kadına Karşı Şiddeti Durdur! ("Say No! Stop Violence Against Women!) mesajını içeren kampanyayı başlatmışlardır."*[191]

AB tarafından desteklenen kadınlara yönelik şiddeti durdurmak ve halkı bilinçlendirmek adına farklı proje ve uygulamalar geliştirilmiştir. Yunanistan'da desteklenen bir proje olan "Cinsel Şiddet Mağdurlarını Destekleyen Üniversiteler" cinsel şiddet politikalarında en iyi uygulamalar üzerinde araştırmalar geliştirmekte ve bu üniversite profesyonelleri cinsel şiddete karşı "ilk müdahale" olma ihtimali olan eğitimler geliştirmektedir.[192] Yunanistan'da kadına karşı şiddeti engellemek adına

[191] European Commission, 2017 Report on Equality Between Women and Men in EU, Printed in Belgium,sayfa 40.
[192] European Commission, 2017 Report on Equality Between Women and Men in EU, Printed in Belgium, sayfa 42.

uygulanan ve desteklenen diğer bir proje; Fransız bir dernek tarafından koordine edilen "The Carve Project"[193] tir tir. Projenin amacı; kadına karşı her türlü şiddete karşı önde gelen büyük ölçekli firmaların dikkatini bu konuya çekerek, firmalardan maddi ve manevi yardımlar elde etmektir.

Ülke refahının attırılması, ekonominin daha iyi seviyelere getirilmesi ve ülkedeki sosyal gelişim adına "kadınlar" kilit noktada bulunmaktadırlar. Kadınların bir ülkede sistem içindeki yeri ne kadar artarsa o ülke aynı oranda ilerleme kaydetmektedir. Kadın-erkek eşitliği tam anlamıyla sağlanamasa da diğer AB ülkelerine göre daha iyi seviyede olan Kuzey ülkelerinde bu görülmektedir. Bununla birlikte Yunanistan'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında AB önemli bir rol oynamaktadır. Siyasi mekanizmalar içinde kadının varlığının arttırılması, kadına yönelik şiddetinin engellenmesi, iş hayatında kadınların daha aktif çalışabilmesi ve daha iyi ücret alması adına AB uygulamaları Yunanistan'da büyük bir ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) , Yunanistan'da kadın-erkek eşitliği konusunda önemli incelemeler yapmakta ve bu araştırma ve incelemelerini dünyaya duyurmaktadır. CEDAW, 18 Aralık 1979 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.[194] 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılan CEDAW, İkinci Dünya Kadın Konferansı'nın açılış protokolünde 51 devlet tarafından imzalanmış ve 3 Eylül 1981 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.[195] CEDAW'ın amacı dünya genelde ayrımcılıkla karşı karşıya kalan kadınların haklarını korumaktır. BM tarafından desteklenmekte ve AB ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkedeki kadın-erkek eşitsizliği konusunda bildiriler

[193] Projenin temel amacı, özel şirketlerin liderliğinde ve Avrupa Birliği desteğiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele vermek ve halkı bu konuda bilinçlendirmektir. Bu projeye, şirketler ve çeşitli sendikalar destek vermektedir. Bu proje, hedef grupların toplumsal cinsiyet konusunda bilgisini artıracak, aynı zamanda şirketlerin toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı mücadelede yer almasının önemi konusunda artan bir farkındalık sağlayacaktır. Kadınların işyerinde yardım bulmalarına ve diğer meslektaşları tarafından desteklenmelerine de izin verecektir.

[194]Özgür Akışoğlu, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlemesi Sözleşmesi (CEDAW)'nin Genel Çerçevesi Sözleşmenin Birinci Maddesinin Kapsamı ile Türk Hukukundaki Yeri *https://myuniversities.wordpress.com/2012/11/26/161/* ,Erişim Tarihi:25.03.2018.

[195]Aynı yer.

yayımlamaktadır. CEDAW diğer uluslar arası kuruluşlarla kadın-erkek eşitliği konusunda aynı amacı taşımakla birlikte, ülkedeki azınlık grubunda yer alan kadın haklarına ayrı bir önem vermekle öne çıkmaktadır. 1993 yılında kurulan Greek Helsinki Monitor (GHM), Yunanistan'da insan ve azınlık hakları ve ayrımcılık karşıtı konularda gözlemler, yayınlar yapmakta ve lobiler oluşturmaktadır.[196] Bununla birlikte 1992 yılında kurulan Azınlık Hakları Grubu (Minority Rights Group) ve 2001 yılında kurulan Roma İnsan Hakları İçin Koordineli Topluluklar (The Coordinated Organizations and Communities for Roma Human Rights in Greece-SOKADRE) gibi kuruluşlar da Yunanistan kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik kuruluş ve örgütler olarak karşımıza çıkmaktadır.[197] Bu yerel örgütlenmeler ülkede azınlık grupta yer alan kadınların siyasi, ekonomik ve özellikle sosyal haklarını elde etme konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Bu anlamda oldukça fazla katılımın sağlandığı bu örgütlenmelerin çalışma faaliyetlerinin ne kadar etkin olduğu ve amacına ne kadar ulaşabildiği konusunda CEDAW gibi büyük ölçekli uluslar arası örgütlenmelerin değerlendirilmelerine tabi tutulmuştur. Bu örgütler kadar kadın-erkek eşitliğini sağlama konusunda ileri düzeyde olamasalar da, bu tarz yerel örgütlenmeler Yunan halkını ve Yunan kadınlarını haklarını elde etme konusunda bilinçlendirerek, bu mücadelede Yunanistan'a büyük katkı sağlamaktadırlar.

Uluslararası kadın Konseyi (ICW-CECIF), The National Council of Greek Women (NCGW)ve Avrupa Konseyi(ECICW-CECIF) kurucu üyesi olan Yunan kadın Konseyi (NCGW), aynı zamanda Avrupa Kadın Lobisi'nin (EWL-LEF) bir üyesidir ve etkin bir dernek olan Feminen de L'urpe Meridionale'nin de üyesidir.[198] 50 yılı aşkın bir süredir Yunanistan'da kadın-erkek eşitliğinin sağlanması adına çalışan kuruluş, BM'nin bu konudaki çoğu oturumuna katılmıştır. Yunanistan'daki diğer kadın örgütleri ile de işbirliği içinde olması, bu konuda yaptıkları çalışmalarının etkisini daha da arttırmaktadır. Diğer kadın örgütleriyle işbirliği içinde, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliği güvence altına alacak hükümler getirerek 1975 Yunan Anayasasına önemli katkı sağlamış ve Birleşmiş Milletler

[196]Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women,2012.
[197]Aynı yer.
[198]NCGW, *http://ncgw.org/ncgw-profile/* , Erişim Tarihi:27.03.2018.

kadın konferanslarına (Mexico, Kopenhag, Nairobi, Beijing, New York) aktif olarak katılarak kabul edilen eylem planlarının uygulanmasına katkıda bulunmuştur.[199]

[199]Brief History of Activities, , *http://ncgw.org/ncgw-profile/* ,Erişim Tarihi:27.03.2018.

SONUÇ

Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet bilinci eski kavramdır. Bu kavramlar her zaman farklı toplumlarda ortaya çıkmıştır. Kadınların haklarının olmaması, ailenin kutsallığı, kadınların sosyal ve ekonomik bağımlılığının ilk kez tartışılmasından sonra genel bir görüş haline geldi. Günümüzde, bu en önemli sorunlardan biridir. Günümüzde kadınlar, eğitim, çalışma hayatı, oy hakkı ve diğerleri gibi kendilerine ait olmaları gereken birçok şeyin bilinci varmaya başlamışlardır. Kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğini biliyorlar ve bunun için özellikle kadın örgütlenmeleriyle bunun için mücadele ediyorlar. Bu mücadele, kadın haklarını destekleyen insanlarla önemli bir boyut haline geldi.

Eşit ilişkilerin kurulmasına yönelik çabalar ve kadınların hayatın her alanında aktif katılımı, ülkede demokratik kültürün derinleşmesini sağlayacaktır. Bu nedenle, Avrupa Konseyi belgeleri, kadınlar-erkekler arasındaki eşitliğin demokrasinin kalbinde olduğunu vurgulamaktadır. Toplumdaki kurumsallaşmış cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması ve kadın insan haklarının tanınması açısından aktif bir kadın hareketinin varlığı ile mümkün hale gelir. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar karar verme süreçlerine ve mekanizmalara katılmada önemlidir.

Balkan ülkelerinde de toplumsal cinsiyet eşitliği ilkel çağlardan günümüze kadar var olan bir kavramdır. Balkan ülkelerinden biri olan Yunanistan'da da kadının toplumda etkin bir şekilde var olması için ve kadınların haklarını elde edebilmesi için verdiği mücadele tarih içinde çeşitli süreçlerden geçmiştir. Antik Yunan'da ikinci planda olan ve neredeyse hiçbir hakka sahip olmayan Yunan kadını, özellikle Avrupa Birliği üyeliğiyle toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kadın örgütlenmeleriyle beraber mücadelesini arttırmıştır. Bugün siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda birçok kadın örgütlenmesi Yunanistan'da aktif bir şekilde çalışmaktadır. Fakat yine de AB ülkeleri içinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda diğer ülkelere geri planda kalmaktadır. AB kriterlerine uygunluk sürecinde de bu konuda aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Yunanistan'da aktif olarak çalışmalarını sürdüren gerek yerel örgütlenme ve kuruluşlar gerekse uluslar arası boyutta faaliyette olan örgütlenmeler Yunan

kadınının sosyal hayattaki konumunu, siyasi alanda temsil yetkisini ve ekonomik hayattaki statüsü büyük oranda etkilemekte ve olumlu yönde değişimlere imkân yaratmaktadır. Çoğu zaman bu örgütlenmeler hükümetin başarısız olduğu yerde işe yarayabilecek bir mekanizma yaratmaktadır. Yerel veya uluslar arası kadın örgütlenmeleri her düzeyde insana ulaşabildikleri için halkın istek ve ihtiyaçlarını hükümetin üst düzeylerine kolayca iletebilmektedirler. Özellikle Avrupa Birliği üyeliğinden sonra Yunanistan'da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik örgütlenme ve kuruluşların arttığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler ve AB destekli kadın-erkek eşitliği konusunda çalışma ve araştırmaların yanı sıra yerel örgütlenmelerin de artmasıyla kadının hak mücadelesinde güçlü bir artış görülmüştür. Antik Yunan dönemlerinden 21.yüzyıldaki Yunan kadınının toplumsal, siyasi ve ekonomik alandaki gücünün ve etkinliğinin değişimine bakıldığında büyük farklar görülmektedir. Yunanistan'da bu farkları destekleyen temel nedenler; AB üyeliği ve bu üyeliğinin getirdiği kıstaslara uyum aşamasında ülkede artan kadın örgütlenmeleri ve uluslar arası örgütlerin çalışmalarıdır. Bu anlamda kadın-erkek eşitliği konusunda büyük bir gelişim olsa da çoğu AB ülkesine göre geride kalan Yunanistan, kadın örgütlenmelerinin çalışmaları ve hükümet destekli politikalarla siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda kadınların etkinliğini arttırmaya yönelik çalışmalara devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Amila Buturrovic ve Irvin Cemil Schick Der. *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları, Toplumsal Cinsiyet, Kültür, Tarih*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Antik Yunan'da Kadın, http://ekstrembilgi.com/tarih/antik-yunanda-kadin/, (12.09.2017).

Atabay, Mithat, *20'inci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar*, Kriter Yayınları, İstanbul 2012.

Augutinos, Olga,"Doğulu Cariyeler, Batılı Metresler: Prévost'un Histoire d'une Grecque Moderne'i", Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2009.

Azarkan, Ezeli, "Slovenya, Hırvatistan ve Bosna'nın Bağımsızlık Mücadeleleri ve Yugoslavya'nın Dağılışı", *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi,* Sayı 2. Cilt 8,2011.

Balkan Savaşı Hikâyelerinden Yansıyan Çocuk ve Kadınlar, *http://eprints.ibu.edu.ba/432/1/ISSD2009-Education-2_p413-p416.pdf* , (22.12.2015)

Balkanlarda Kadın Olmak, *http://www.balkangunlugu.com/2010/10/balkanlarda-kadn-olmak.html* ,(27.12.2015)

Batinic, Jelena, Feminism, "Nationalism and War: The 'Yugoslav Case' in Feminist Test", *Journal of International Women's Studies*,Cilt 3,Sayı 1,2001.

Bonfiglioli,Chiara, *Gendering Social Citizenship : Textile Workers in post-Yugoslav States*, University of Edinburgh.School of Law The Europeanisation of Citizenship in the Successor States of the Former Yugoslavia (CITSEE),UK,2013.

Busheikin , Laura, "Is Sisterhood Really Global? Western Feminism in Eastern Europe" In *Ana's Land: Sisterhood in Eastern Europe,* Ed: Tanya Renne, Westview Press,1997.

Commitee on the Elimination of Discirimination Against Women, Consideration of Reports Submitted by States Parties, Kasım 1996.

Coordination of Greek Women's NGO's for the EWL, *http://www.womenlobby.org/Coordination-of-Greek-Women-s-NGOs-for-the-EWL* , (05.06.2016)

C.Taylor, A,Jane L.Bryant, Susan Storey ve JulianneL.Nigro, *The Seneca Falls Dialogues Journal,* "Sisterhood and Feminism: Engaging Gender and Women's Studies Students in the Community", University of Rochester,Cilt 1, Sayı 7,2015.

Çakır , Serpil, 19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler,*"Feminizm-Ataerkil İktidarın Eleştirisi"*,Der: H. Birsen Örs,İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,İstanbul 2007.

Didem Demiralp, "Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri", *https://www.academia.edu/340322/ESK%C4%B0_YUNAN_KULTURUNDE_KADININ_YERI*, (18.072016).

Dobratz, Betty A, "Differences in political participation and value orientations among Greek men and women", *The International Journal of Sociology and Social Policy:Bingley* ,vol 12, 1992.

Duby, Georges, *Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı-Kadınların Tarihi,*Cilt:4,İş Bankası Kültür Yayınları,İstanbul 2005.

Erdinç Gülcü ve Samiye Tunç, "Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 3.

"Feminizm nedir?Feminizmin Tarihi Kökeni ve Türleri", *http://www.uzmanportal.com/feminizm-nedir-feminizmin-tarihi-kokeni-ve-turleri.html* ,
(20.09.2015)

Ferhat, Pirinççi,"Yunan Ulusal Kimliğinin Oluşumu Sürecinde İçsel ve Dışsal Parametrelerin Analizi",*Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi,*2006.

Filan ,Keriman, "Osmanlı Bosnası'nda Vakıf Kuran Kadınlar", Osmanlı Döneminde Balkan Kadınlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.

Foteini, Svarna, Financial Crises and Domestic Violence-Case of Greece,Feature Articles,
http://thewip.net/2014/05/29/financial-crisis-and-domestic-violence-the-case-of-greece/ , (23.05.2018).

Güzel, Bekir, Lysıstrata: Kadının Antik Yunan Toplumundaki Yeri, Turkish Studies, Internatıonal Periodical for the Languages,Literature and History of Turkish or Turkıc, Volume 10/10,Ankara 2015.

Greek Crisis Hits Women Especially Hard, *https://www.theguardian.com/world/greek-election-blog-2012/2012/jun/15/greek-crisis-women-especially-hard* ,(22.03.2018).

Greek League for Women's Rights, *http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/structures/greece/greek-league-womens-rights* , (27.03.2018).

G. Smith ,Bonnie, "The Oxford Encyclopedia of Women in World History", Oxford University Press,Volume 1,New York,2008.

"Hatırlamak Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Teminatıdır", *http://bianet.org/bianet/kadin/138570-hatirlamak-toplumsal-cinsiyet-esitliginin-teminatidir* , (14.07.2016).

Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, *https://www.mfa.gr/en/foreign-policy/greece-in-international-organizations/* , (23.03.2018).

İnalcık,Halil, "Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar". *GAMER I,*2012.

İnceoğlu, İlke, "Küresel Kadın Hareketleri ve Alternatif Küreselleşme Söylemlerine Feminist Müdahaleleler",*Fe Dergi,* 4.Sayı 1, 2012.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi 1: 18. ve 19.Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul 2013.

Kapotas ,Panos, Gender Quotas in Politics:The Greek System in the Light of EU Law, *European Law Journal*,Blackwell Publishing, Vol 16,2010.

Mazower, Mark, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2010.

Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women,2012.

P.Ramet , Sabrina, *Gender Politics in the Western Balkans: Women and Society in Yugoslavia and Yugoslav successor states*, The Pennsylvania State University Press,USA 1999.

Rape During the Balkan Conflict", *http://www.feministcritics.org/blog/2007/02/11/rape-during-the-balkan-conflict/* , (25.11.2015).

Rosita, Dellios, Institutions and Empowerment in Greece, Humanities & Social Sciences Papers, *http://epublications.bond.edu.au/hss_pubs/279*/ ,(13.04.2018).

Sancaktar , Caner, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi,* Sayı: 2,Cilt 2, 2011.

Saurer, Erich, Margareth Lanzinger and Elisabeth Frysak,*Women Movements: Networks and Debates in Post-Communist Countries in the 19th and 20th Centuries*, Böhlau Verlag GmbH&Cie, Köln 2006.

Seneca Falls Convention ,*http://www.historynet.com/seneca-falls-convention*, (18.09.2016).

Stefatos, Katerina, "The Psyche and the Body: Political Persecution and Gender Violence against Women in the Greek Civil War", *Journal of Modern Greek Studies 29*,Johns Hopkins University Press,2011.

Stuart Hughes,"Bosna'nın Ağır Mirası: Cezasız Kalan Tecavüzler", BBC News ,(2 Nisan 2014).

The current situation of gender equality in Greece, *http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/epo_campaign/130911_country-profile_greece.pdf* ,(17.12.2107).

Tekin ,Oğuz, *Eski Yunan Tarihi*, İletişim Yayınları,İstanbul 1998.

Todorova, Maria, *Balkanları Tahayyül Etmek,* İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Şafak, Yasin, "Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması", *Yüksek Lisans Tezi*, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.

Vlachantoni, Athina ,Gender and The Politics of the 1990-1992 Pension Reforms in Greece,The Policy Press,vol35.No:2,2007.

Yılmaz , İlkay, “Osmanlı Kadın Tarihine İlişkin Birkaç Not”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı:10, 2012.

Women in the Helenistic World Notes, *https://www.oxbridgenotes.co.uk/revision_notes/classics-university-of-oxford-the-hellenistic-world-societies-and-cultures-300-bc-to-100-bc/samples/women-in-the-hellenistic-world,* (10.05.2018).